

AFTALER OM DETAILPRISEN

REVERSSYSTEMETS RETSBESKYTTELSE
OVERFOR TREDJEMAND

AF

JOHANNES HANSEN

NYT NORDISK FORLAG · ARNOLD BUSCK
KJØBENHAVN MCMXXXIV

Nærværende Afhandling er prisbelønnet af Bestyrelsen for Det Anders Sandøe Ørstedeske Prismedaille-Legat som Besvarelse af en af Bestyrelsen stillet Opgave af følgende Ordlyd:

„Der ønskes en Undersøgelse efter dansk og fremmed Ret samt efter legislative Grundsætninger af Spørgsmaalet om, hvorvidt de Forhandlerkontrakter, som tilsigter at forhindre, at Standardvarer sælges til Underpris, nyder — henholdsvis bør nyde — Retsbeskyttelse overfor Tredjemand. Det almindelige Spørgsmaal om Fordringsrettigheders Beskyttelse overfor Tredjemand maa behandles i det Omfang, hvori det har Betydning for Undersøgelsen.“

Fortrinsvis benyttet Litteratur.

- Callmann: Der unlautere Wettbewerb (1932).
R. Demogue: Obligations. Tome VII.
Elster: Unlauterer Wettbewerb (1932).
Favre-Gilly: La Politique des Prix-fixes (1925).
Hans Friese: Das Recht am Markenartikel (Dissert. Erlangen 1930).
A. L. Haslam: The Law Relating to Trade Combinations (London 1931).
Wolfgang Heinzler: Die Grenzen zulässiger Preisunterbietung (1932).
P. Hugueney: Responsabilité du tiers complice de la violation d'une obligation contractuelle (Dissert. Dijon 1910).
Arthur Hüssener: Der Preisschutz für Markenartikel (1931).
Ragnar Knoph: Trustloven av 1926 med Kommentar.
Vinding Kruse: Arbejdets og Kapitalens Organisationer.
— Ejendomsretten.
Jul. Lassen: Obligationsrettens almindelige Del (1917).
Léon Mazaud: Le régime juridique des ententes industrielles et commerciales en France (1928).
Charles-Philippe Mercier: Faut-il admettre l'existence du jus ad rem en droit civil suisse? (Dissert. Lausanne 1929).
Staffel: Missbrauch wirtschaftlicher Machtstellungen (Kartellverordnung).
Stern: Der Preisschutz der Markenartikel-Industrie (1933).
Š. Tschierschky: Kartell und Trust.
Henry Ussing: Aftaler.
Reinhold Wolff: Die Kartell-Notverordnung (1930).
— Markenwarenverordnung (1931).
— Die Preissenkungsverordnung (1932).

Board of Trade: Restraint of Trade (Report of Committee appointed by the Lord Chancellor and the President of the Board of Trade to consider certain trade practices). London 1931.
Ministry of Reconstruction: Report of Committee on Trusts. London 1919.
Resale Price Maintenance (Federal Trade Commission). Washington 1929 Part I. 1931 Part II.
Kartell-Rundschau.

Forkortelser.

- U. f. R.: Ugeskrift for Retsvæsen.
K. R.: Kartell-Rundschau.
R. G. Z.: Reichsgerichtsentscheidungen in Zivilsachen.

Indholdsfortegnelse.

Indledning	9
<i>Kap. 1. Problemet i dansk Ret</i>	<i>15</i>
I. Den særlige Retspraksis	15
II. Konkurrencelovgivningen	38
III. Anden Retspraksis. — Det ejendomsretlige Synspunkt	44
IV. Fordringsrettigheders Retsbeskyttelse overfor Tredje- mand	51
V. Prisaftale og Boycotlovene	65
<i>Kap. 2. Reverssystemet som retsbeskyttet Gode. Virkningen af Undersalget</i>	<i>93</i>
<i>Kap. 3. Fremmed Ret</i>	<i>123</i>
Tyskland	123
Østrig m. fl. Lande	136
Frankrig	139
England	143
U. S. A.	148
Kanada	151
Norge	152
<i>Kap. 4. Konklusioner</i>	<i>154</i>

Indledning.

Spørgsmaalet om, hvorvidt de Forhandlerkontrakter, som tilsigter at forhindre, at Standardvarer sælges til Underpris, nyder, henholdsvis bør nyde Retsbeskyttelse overfor Tredjemand, er i sig selv et vanskeligt Problem, ved hvis Løsning adskillige juridiske Doktriner og Konstruktioner kan føres i Marken. Men Behandlingen af dette i høj Grad aktuelle Emne vinder tillige i Betydning og Interesse derved, at det aabner Perspektiv over Retsordenens Stilling til nogle af de mest ømtaalige Problemer inden for det økonomiske Liv. Storproduktionens Magtstilling, hvad enten den fremtræder i Sammenslutninger eller gennem Enkeltvirksomheder, er fra Samfundsmagtens Side blevet mødt med Krav om Kontrol og Indgreb, og paa adskillige ikke lovbestemte Omraader er den juridiske Praksis ligeledes blevet tvunget til at paadømme Sager, der berører disse Spørgsmaal. Det er ikke her Tanken at tage Stilling til eller bedømme Virkningen af den ene eller den anden Art af Trust- eller Kartellov, gennem hvilken Staten tilsigter at paavirke Prisdannelsen; thi i denne Henseende vil nærværende Arbejde stille sig ganske neutralt. Dog vil det blive nødvendigt at paavise Sammenhængen mellem de Salgsformer, der her skal omtales, og den Lovgivning, der gør Indgreb i den frie Ret til at fastsætte Priser og Salgsvilkaar i Vareomsætningen. Hovedvægten vil imidlertid blive lagt paa en Undersøgelse af selve Retsforholdet for igennem Forstaaelsen af dettes Indhold og Funktion at søge et Overblik over, hvorvidt og i

hvilket Omfang der kan være Tale om at yde Beskyttelse overfor den Tredjemand, der ikke selv er bundet ved Kontrakt. Derimod er den rent dogmatisk-juridiske Drøftelse af Fordringsrettighedens Tredjemandsbeskyttelse kun i mindre Grad bragt i Forgrunden, fordi det Resultat, der maatte opnaas ad denne Vej, for saa vidt det ikke helt maatte udelukke Muligheden for den videregaaende Beskyttelse, dog højst kunde blive en Konstatering af, at Beskyttelse er tænkelig og ikke stridende mod anerkendte juridiske Grundsætninger. Herved vilde intet definitivt være afgjort med Hensyn til det konkrete Spørgsmaal om de her foreliggende Kontrakter. Erkendelsen af disses Væsen og Ejendommelighed maa blive det vigtigste Støttepunkt for Undersøgelsen.

I Praksis drejer Forholdet sig om, at en Fabrikant (eller Hovedforhandler) af en Vare paa kontraktmæssig Maade ønsker at sikre sig, at de Melleghandlere og Detailhandlere, til hvem han sælger Varen, overholder den af ham fastsatte Pris for Varens Salg i Detail. Det juridisk og økonomisk centrale Moment er Fabrikantens Interesse i, at hans Produkt sælges til alle endelige Forbrugere til en for hver Vareenhed bestemt Pris, og den Pligt, han for at realisere dette Formaal paalægger saavel enhver Melleghandler til kun at videresælge Varen med den særlige Prisklausul som enhver Detailhandler til at overholde Prisen ved Salget til den forbrugende Kunde. I Forbindelse hermed kan det være paalagt Køberen enten overhovedet ikke at videresælge Varen til andre end Forbrugere, eller til ikke at sælge den til saadanne Handlende, som Fabrikanten maatte ønske at holde ude fra Omsætningen med den paagældende Vare, fordi de ikke har overholdt Prisklausulen, og der kan være fastsat særlige Betingelser, som tilsigter Udøvelsen af en Kontrol fra Leverandørens Side. Forpligtelsen kan være indgaaet som et Led i den Salgsaftale, i Kraft af hvilken det enkelte Vareparti sælges, men det hyppigste Tilfælde er, at Køberen har paataget

sig en saakaldt Reversforpligtelse, d. v. s. en Forpligtelse, der sædvanligvis fremtræder i en for alle Forhandlere enslydende, trykt Form, og som gaar ud paa een Gang for alle at binde Køberen, for saa vidt angaar enhver Levering af den paagældende Vare, der i Fremtiden maatte finde Sted mellem Parterne. Ved Reversens Udstedelse er der saaledes i Regelen skabt et Kontraktforhold af mere selvstændig Karakter end de generelle Salgsbetingelser, der hyppigt anvendes i Omsætningslivet. Ganske vist er Reversen sekundær, for saa vidt som den er uden Realitet, dersom der ikke træffes egentlige Salgsaftaler mellem Parterne, men paa den anden Side er dens Overholdelse af essentiel Betydning for Forretningsforbindelsen mellem Parterne. Sker der Undersalg fra Køberens Side, vil Fabrikanten ikke blot ophøre med at sælge flere Varer til den Paagældende, men han vil sikkert ogsaa kunne hæve Købet for solgte, men ikke leverede Varepartier. Formelt synes Reversforpligtelsen at hvile ensidigt paa Køberen, men, som det senere skal omtales, er det i hvert Fald for dens Gennemførelse i Forhold til Tredjemand en Forudsætning, at Fabrikanten generelt og ubetinget paalægger alle Aftagere af Varen den samme Prisklausul og maaske endog, at han udøver en vis Kontrol med dens Overholdelse. Fraset dette Gensidighedsmoment frembyder den heromhandlede Revers forøvrigt i sin Form en ikke ringe Lighed med det historisk interessante Deklarationssystem, som under Krigen blev indført af offentlig-retlige Grunde, og som gik ud paa, at indførte Varer i Medfør af Forpligtelser, indgaaede overfor Grosserer-Societetets Komite og Industriraadet, ikke maatte videresælges, uden at Køberen forpligtede sig til at overholde den ved Varens Indførsel paalagte Forpligtelse til ikke at genudføre denne eller de af Varen fremstillede Produkter til visse krigsførende Lande. (Se Straffelovstillæg Nr. 89 af 5. April 1916). Sædvanligvis vil den heromhandlede Pligt til Overholdelse af faste Priser

være indgaaet skriftligt, men dens Gyldighed er ikke betinget heraf, og for prismærkede Varers Vedkommende foreligger der i hvert Fald ikke altid skriftlig Deklaration.

En almindelig Betegnelse for de Varer, for hvilke Prisbindingen kommer til Anvendelse, er det næppe muligt at finde i dansk Sprogbrug. Ordet „Standardvarer“ er ufyldstgørende, fordi det ikke alene kendetegner de mærkede Forbrugsvarer, som omsættes i Detailhandelen, og som Opmærksomheden fortrinsvis maa samle sig om. Indenfor Industrien benyttes Standardbetegnelsen f. Eks. i mange Tilfælde baade om Raavarer som Staal og Jern og om Maskiner, Maskindele og lignende Genstande, som kun i ganske uvæsentligt Omfang gaar gennem Butikshandelen. Den tyskpaavirkede Angivelse „Mærkevarer“ kan være en praktisk brugbar Forkortelse af det Begreb, man har for Øje, og henleder Tanken paa det væsentlige Moment, at Prisbindingen i sin typiske Form gælder en Vare, der af Fabrikanten er forsynet med en karakteriserende Indpakning, et særligt Udstyr, et Firmanavn, et Varemærke e. l., hvorved den kan skelnes fra andre Varer. Dog er heller ikke denne Betegnelse helt udtømmende, fordi den vil kunne benyttes for andre Varer end de prisbundne, og fordi den i Modsætning til „Standardvarer“ ikke viser hen mod Varens Ensartethed. Antagelig er „Mærkevarer“ først dukket op som en Oversættelse af det tyske „Markenwaren“. Dette Ord har faaet juridisk Anvendelse og retlig Formulering ved den saakaldte „Markenwarenverordnung“ af 16. Januar 1931, hvor der i §1 er givet følgende Definition:

„Die Bestimmungen dieser Verordnung finden auf den Verkehr mit folgenden Waren Anwendung, sowie diese ihre Umhüllung, ihre Ausstattung oder die Behältnisse, aus denen sie an den Verbraucher verkauft werden, mit

einem ihre Herkunft kennzeichnenden Merkmal (Firma, Wort- oder Bildzeichen u. ä.) versehen sind (Markenware).“

Imidlertid dækker denne Begrebsbestemmelse ikke helt Betegnelsen „Markenartikel“, som ellers benyttes overalt i tysk Teori og Praksis om de Standardvarer, der normalt er undergivet Prisbinding i Detailhandelen. I engelsk Sprogbrug omtales disse Varer hyppigt som „proprietary articles“. I Virkeligheden maa det juridisk set være af ganske underordnet Betydning, om der kan opstilles en udtømmende Definition af Vareområdet, da den retlige Vurdering ikke i nogen Henseende vil være bestemt heraf. Anderledes vil Sagen maaske stille sig, saafremt der maatte blive Tale om Udfærdigelse af almindelige Lovbestemmelser.

Det vilde vel endog være tænkeligt, at Praksis kunde komme til at tage Stilling til Prisbinding af saadanne udmærkede Varer, som Kul, Benzin, Sukker, Mel o. l., og i saa Fald vilde rimeligvis de samme Grundsætninger blive anvendt som de, der maatte opstilles for mærkede Varer. Selv om det saaledes næppe er Anstrengelsen værd at udforme en Varedefinition, er det selvfølgelig af Betydning at have Øje for det økonomiske Særpræg for de Varegrupper, der sædvanligvis omsættes i Detailhandelen til faste Priser. Herom henvises til Fremstillingen nedenfor i Kap. 2. Det fortjener dog at bemærkes, at der i hvert Fald i et enkelt Tilfælde i vor Lovgivning er givet en nærmere Bestemmelse af en Vare, der næsten altid sælges til fast Detailpris. I Apotekerloven af 31. Marts 1932, § 32, 2. udtales det bl. a.:

„Ved medicinske Specialiteter forstaas i denne Lov Stoffer eller Præparater, som falholdes som Lægemidler i *Fabrikantens for Forbrugeren bestemte*

og ved Form og Indholdsmængde karakteriserede Pakning.“

Hvad der her er anført om Pakningen, indeholder i og for sig i grove Træk tilstrækkelig Anvisning med Hensyn til de Varers Fremtræden, hvis Prisbestemmelse omhandles i det følgende.¹⁾

¹⁾ Om den tyske Videnskabs Definition af Begrebet »Markenartikel« se f. Eks. Friese: Das Recht am Markenartikel, pag. 1—18. Wolff: Markenwarenaverordnung, pag. 41—48. Cailmann: Der unlautere Wettbewerb, pag. 199—200. Stern: Der Preisschutz der Markenartikel-Industrie, pag. 5 ff.

Kap. 1. Problemet i dansk Ret.

I. Den særlige Retspraksis.

Den Fabrikant, som efter dansk Ret vil sikre sig, at en af ham fabrikeret Standardvare, der ved Varemærke eller andet Kendetegn fremtræder som hidrørende fra en og samme fabrikationsmæssige Oprindelse, kun sælges i Detailhandelen til en bestemt, af ham fastsat Pris, kan søge dette Formaal realiseret ad kontraktmæssig Vej. Ved Aftale med Melleghandlere kan det fastslaaes, at disse ved Videresalg skal paalægge Aftagerne af Varen Pligt til at overholde Prisen, og ogsaa ved direkte Salg til Detailhandlerne kan Fabrikanten opstille det Vilkaar for Leverancen, at Varen kun sælges til Forbrugeren til den angivne Pris. Aftaler af denne Art er gyldige efter dansk Rets almindelige Kontraksgrundsætninger, og Benyttelsen af et Reverssystem er et praktisk Hjælpemiddel, som gør Arrangementet let anvendeligt i Omsætningslivet. Naar Prisen er stemplet paa Vareindpakningen, bliver Sælgerens Hensigt tydeliggjort for enhver Forhandler, men dersom Fabrikanten ikke foretager yderligere Skridt, er der ingen Grund til at antage, at han alene ved Paastemplingen skulde kunne binde sine Aftagere til at overholde en saa vidtgaaende Forpligtelse som den, der her foreligger. Der maa derudover kræves en skriftlig eller mundtlig Tilkendegivelse fra Sælgerens Side i Forbindelse med en stiltiende eller udtrykkelig Anerkendelse fra Køberens Side, saaledes at det dog antagelig vil være tilstrækkelig Basis for at fastslaa Forpligtelsens Eksistens, at den Handlen-

de f. Eks. i en vis Tid faktisk har overholdt Prisvilkaaret; thi i bevismæssig Henseende er den paatrykte Pris formentlig af en vis Betydning.

Skulde nu den til Prisoverholdelsen direkte forpligtede Handlende sælge til Underpris, indtræder de ved Krænkelse af kontraktmæssige Forhold normale Følger. Der kan blive Tale om Erstatning, hvad der er et ikke let tænkeligt Tilfælde, da Fabrikanten, som skulde gøre Kravet gældende, i og for sig tilsyneladende har umiddelbar økonomisk Fordel af, at Undersælgerens Omsætning med hans egne Produkter forøges. Skaden maa fremkomme indirekte dels ved den almindelige Svækkelse af Prisbindingens Fasthed i Forhold til de øvrige Aftagere af Varen, dels ved den formindskede Afsætning hos Undersælgerens Konkurrenter. Saadanne mere eller mindre ubestemmelige Tab vilde det være vanskeligt og højst upraktisk at faa erstattet ved Sagsanlæg. Et andet for Haanden værende Retsmiddel er at tvinge den Handlende til at opfylde sine Forpligtelser, hvilket vil sige, at han eventuelt efter forudgaaet Fogedforbud faar Paalæg om at ophøre med Undersalget og fremtidig at overholde en fast Pris. I det praktiske Liv kommer disse ved Kontraktforholdet hjemlede Retsmidler sædvanligvis ikke til Anvendelse; det ejendommelige er den faktiske Følge af Kontraktbruddet, som paa den mest effektive Maade modvirker Brud paa Prisoverholdelseserklæringen. Fabrikanten vil nægte fremtidig at levere den paagældende Vare til Undersælgeren. Drejer det sig nu om en almindelig kendt Forbrugsvarer, som det vil være den Handlende magtpaaliggende at føre i sin Forretning, eller er Fabrikanten tillige Fremstiller af andre betydningsfulde Varer, eller kommer hertil, at Fabrikanten har kartellignende Aftaler med andre Leverandører inden for samme Branche om fælles Optræden overfor Undersælgere, kan Udelukkelsen antage Form af en erhvervsmæssig Boycot, som kan være farlig for den Handlen-

des Interesser. Frygten for Konsekvenser af denne Art kan bidrage væsentligt til at opretholde de faste Priser.

Det heranførte Moment viser hen imod de sociale Virkninger af hele Prissystemet. Ganske bortset fra dettes Berettigelse og Værdsættelse iøvrigt, hvorom fortrinsvis henvises til Fremstillingen nedenfor i Kap. 2, er det paa Forhaand klart, at der i hvert Fald bestaar en teoretisk Mulighed for, at Undersælgeren kan søge Beskyttelse overfor Fabrikantens Fremgangsmaade i de Retsgrundsætninger, som er nedlagte i Praksis og positiv Lovgivning til Værn mod uberettiget Boycot. Desuden er der en maaske fjernereliggende Sandsynlighed for, at selve den Prispolitik, som har bestemt Ansættelsen af den omdisputerede faste Pris, kan angribes ud fra saadanne Lovbestemmelser, som maatte tilsigte at beskytte Almenheden mod Udnyttelse fra de store økonomiske Sammenslutningers Side.

Naar Spørgsmaalet da rejser sig, om Fabrikanten kan gøre de af ham ved Salg af en Vare fastsatte Priskvæb gældende overfor den Handlende, som har forskaffet sig den prisbundne Vare uden Prisoverholdelseserklæring og derefter sælger den til Underpris, er det paa Forhaand nyttigt at understrege, at set ud fra den socialretlige Sammenhæng er Tredjemands Stilling den samme som den kontraktbundne Undersælgers. Boycotelementet er det samme, og Muligheden for Prisaftalens Anfægtelighed kan i lige Grad komme til at spille ind ved Bedømmelsen af Forholdet. Prissystemet viser sin Ejendommelighed ved at drage Tredjemand ind i en særlig retlig Zone i det Øjeblik, han vil give sig af med Salget af den prisbundne Vare. Problemet bliver derimod, om det kontraktmæssige Forhold, som Systemet bygger paa, kan udstrække sin Virkning saa vidt, at Tredjemand kan tvinges til at ophøre med Undersalget og at overholde den faste Pris. Dette aktuelle Spørgsmaal er saa nyt i dansk Ret, at allerede Konstateringen af, hvad den forelig-

gende Retspraksis gaar ud paa, er forbundet med nogen Usikkerhed.

Det vil være naturligt ved Undersøgelsen af dette Spørgsmaal, som allerede er blevet indgaaende behandlet i „Ugeskrift for Retsvæsen“ af Professor Vinding Kruse og Byretsdommer Jørgen Jensen²⁾, først at koncentrere Opmærksomheden om den Periode i Udviklingen, der er kendetegnet ved de tre Højesteretsdomme, som er afsagte den 30. 10. 1929 (U. f. R. 1929. 1080), den 31. 1. 1930 (U. f. R. 1930. 282) og den 19. 5. 1931 (U. f. R. 1931. 655), og de hertil knyttede Noter i Ugeskriftet, som tilsigter at klargøre Rettens Standpunkt.

Den første Dom omhandlede i og for sig ikke Overholdelsen af faste Priser, men Detailhandlerens Ret til fra et ham leveret Parti Sæbe at fjerne de Kontrolnumre, som Hovedforhandleren havde anbragt paa Varen for at kunne følge dens Gang i Omsætningen. Der var fastsat en Pris for Salget til Forbruger, og Undersalg havde fundet Sted. Detailhandleren havde nægtet at opgive Navnet paa sin Leverandør, hvorfor det efter Højesterets Udsagn har været „berettiget ved Afgørelsen at gaa ud fra, at han har været bekendt med, at Emballagen om den af ham forhandlede, fra Indstævnte (A/S Colgate Palmolive Peet) stammende Sæbe oprindelig var forsynet med et Numer, for at man derigennem kunde kontrollere, bl. a. om de Prisaftaler, der var sluttet med Indstævnte, overholdtes, og har været bekendt med, at disse Kontrolnumre senere er fjernet. Under disse Omstændigheder har hans Salg af Sæben været retsstridigt, og Fogedforbud berettiget.“

Selv om det Salgsvilkaar, der her krævedes respekteret af Tredjemand, ikke er saa vidtgaaende som Prisbestemmelsen, er det klart, at der er nær Sammenhæng mellem de to

²⁾ Se U. f. R. 1930 B, pag. 280—82, 1931 B 285 ff, 1932 B pp. 1—7, 13—21, 21—22, 41—44, 53—56.

Forhold, og at de retlige Grundsætninger, der kommer til Anvendelse, maa være nogenlunde de samme, da det i begge Tilfælde drejer sig om at kræve, at Tredjemand skal respektere et Kontraktsvilkaar, han ikke paa almindelig kontraktsmæssig Vis er bundet til at overholde.

Dommen i den næste Sag, hvor Colgateselskabet ligeledes var Sagsøger, er det eneste Eksempel paa et typisk Tilfælde af Undersalg, i hvilken Højesteret klart og ubetinget har dømt en Detailhandler, fordi han ikke havde overholdt den faste Pris. Medens Østre Landsret henholdt sig til, at der ikke for den Handlende, som havde købt den paagældende, ikke prismærkede Sæbe i det frie Marked, forelaa nogen Forpligtelse til at beregne de af Colgateselskabet fastsatte Priser, kom Højesteret til det modsatte Resultat, idet Detailhandleren havde erkendt, at han „for at undgaa at underskrive Forhandlererklæringen har købt Palmolive-Sæben gennem Mellemænd, hvis Navne han ikke har villet opgive, og at han med Hensyn til de indkøbte Partier Sæbe har været klar over, at der af en af dem, der tidligere har haft Sæben, har været afgivet Prisoverholdelseserklæring, og at denne altsaa maa være brudt.“ Under disse Omstændigheder kendtes Detaillisten uberettiget til at sælge de omhandlede Varepartier under de af Colgate fastsatte Priser.

I den tredje Sag fik den sagsøgende Gummisammenslutning derimod ikke gennemført sin Paastand overfor Undersælgeren, idet Højesteret med Rette udtaler, at den etablerede Ordning, „der tilsigter Overholdelse af et ret omstændeligt og indviklet Pris- og Rabatsystem vedrørende de forskellige Producenters Varer, paa hvilke der ikke findes angivet Detailpris, ikke har kunnet gennemføres med den tilnærmelsesvis Fasthed, som i alt Fald maatte være en Forudsætning for, at ogsaa Forhandlere uden for Sammenslutningen skulde være pligtige til at overholde dennes Priser, som de forøvrigt heller ikke altid har kunnet skaffe sig Oplysning om. Allerede

under Hensyn hertil findes Dommen i Overensstemmelse med den af Indstævnte nedlagte Paastand at maatte stadfæstes.“

Selv om denne sidste Dom giver en klar Indskrænkning i det mere ubetingede Princip, der kunde udledes af de to forudgaaende Afgørelser, er det dog, bl. a. ogsaa set i Forbindelse med den Note, som ledsager Gengivelsen i „Ugeskrift for Retsvæsen“, ganske givet, at der ikke er sket nogen principiel Ændring i Højesterets Syn paa Spørgsmaalet. Hvad der med nogenlunde Sikkerhed kan udledes af de tre her omtalte Domme, er i første Række, at det Retsgode, der skal kunne nyde godt af den videregaaende Beskyttelse overfor Tredjemand, maa være et fuldt gennemført Prissystem, som er klart af Indhold, og som fra Sælgerens Side er planmæssigt overholdt overfor alle Aftagere af Varen. Denne Betingelse, der omtrent svarer til, hvad der i tysk Ret forstaas ved „Lückenlosigkeit des Reverssystems“, vil altsaa medføre, at et mere eller mindre omfattende Forsøg paa at gennemtvinge faste Priser i Detailhandelen ikke vil være tilstrækkeligt til, at den særlige Retsvirkning kan indtræde overfor Tredjemand. Dernæst maa det af Colgate-Dommenes Karakterisering af Tredjemands Forhold og tildels ogsaa med Støtte i Noternes Antydninger kunne fastslaas, at Højesteret har lagt afgørende Vægt paa, at den Domfældte ikke har villet opgive sin Sælger, og at Retten derfor er gaaet ud fra, at Tredjemand har været meddelagtig i sin Sælgers Kontraktbrud. Det kan saaledes af de her omhandlede Domme formentlig godtgøres, at det maa være en Betingelse for at paalægge Tredjemand Ansvar, at han har været vidende om og Deltager i selve det Kontraktbrud, der sætter ham i Stand til at foretage Undersalget. Heraf følger, at Muligheden for Gennemførelse af Fabrikantens Krav i det hele maa afhænge af en obligationsretlig Vurdering af den Maade, paa hvilken Undersælgeren har erhvervet Varen, og at det altsaa ikke

paa det foreliggende Grundlag kan fastslaas, at den faste Pris skulde være et til Varen som saadan knyttet Vilkaar, der kan forlanges absolut respekteret gennem alle Omsætningsled.

Det bliver da en logisk Følge af dette Synspunkt, at den Handlende, som har erhvervet den prisbundne Vare ved Køb fra Konkursbo eller ved andet Tvangssalg, ikke er bundet til at overholde den faste Pris. Her foreligger der overhovedet ikke Kontraktbrud. Reversforpligtelsen maa efter dansk Rets almindelige Grundsætninger anses for bortfaldet ved Retshandlinger af denne Art, og det er da indlysende, at endnu mindre Tredjemand, som har købt Varen paa denne Maade uden Klausul, er bundet til den faste Pris. Dette maa gælde, selv om Varen er prismærket. Ved Omsætning paa frivillig Auktion, gennem Likvidationssalg, Sæson- eller Realisationsudsalg kan det derimod ikke antages, at den reversbundne Sælger skulde kunne unddrage sig sine Forpligtelser, og at den meddelagtige Køber skulde være berettiget til Undersalg. Under Forudsætning af, at vor Retsorden vil yde Reverssystemet en vis Tredjemandsbeskyttelse, vilde der ad saadanne Veje alt for let kunne arrangeres en Omgaelse af Forpligtelsen.

Med Rette anføres det endvidere i Noten i U. f. R. 1930. 282, at Prisklausulen vil falde bort, naar Varen en Gang er solgt til Forbruger eller anden godtroende Erhverver. Denne sidste vil efter den her hævdede Forstaaelse af Højesteretsdommen staa uden for Reverssystemet, fordi han ikke er meddelagtig i det Kontraktbrud, ved hvilket Varen først er afhændet uden Prisklausul; men med Bestemmelsen af den gode Tro melder der sig et meget vanskeligt Bevisspørgsmaal, som senere vil blive Genstand for nærmere Omtale.

For Forbrugers Vedkommende følger Frigørelsen allerede deraf, at Forpligtelsen efter hele sit Formaal og Indhold kun angaar Videresalg indenfor Handelsomsætningen med

Henblik paa Detaillistens Levering til Forbruger og følgelig er opfyldt og bragt til Ophør, naar Varen er afhændet i en Butik til en Kunde til den af Fabrikanten fastsatte Pris. Det samme maa gælde, selv om Undersalg har fundet Sted. At der ikke kan rejses Ansvar mod Forbrugeren, uanset at denne maatte være vidende om Sælgerens Kontraktbrud, er alene af den Grund indlysende, at Forpligtelsen efter sit Indhold overhovedet ikke gælder Køb, men kun Salg til bestemt Pris. Derfor vil Fabrikanten heller ikke kunne skride ind overfor en Handlende, der har erhvervet et Vareparti uden Prisklausul, førend det er godtgjort, at han videresælger under Prisen.

I Tilknytning til de Retningslinjer, som er angivet i den heromhandlede Praksis har Østre Landsret afsagt nogle Domme, som gaar væsentligt ud over Højesterets Standpunkt, og som det sikkert vil være af Betydning at fremdrage til Belysning af den Stilling, Højesteret senere har indtaget overfor hele Spørgsmaalet om de faste Priser.

I U. f. R. 1930. 525 gives en Landsretsdom, der dømte et Kolonialiager til i Detailsalg at overholde den Pris, som var fastsat af den importerende Grossist og trykt paa Varens Etikette. Retten udtrykker sit Synspunkt saaledes:

„Naar en saadan Pris er paatrykt Varen, findes det paa tydelig Maade at være tilkendegivet, at det er et Vilkaar fra Producentens eller Grossistens Side for Salget, at Prisen overholdes ved Detailsalg, og et Salg under Prisen maa derfor anses for at være civilretligt retsstridigt som Kontraktbrud. Den Omstændighed, at de Sagsøgte ikke over for Sagsøgerne har paataget sig nogen udtrykkelig Forpligtelse til at overholde Prisen, bliver herefter uden Betydning, og det er ligeledes uden Betydning, at de Grossister, der har solgt Varen til de Sagsøgte, ikke maatte have paataget sig en saadan Forpligtelse.“

Her er der øjensynlig for prismærkede Varers Vedkom-

mende lagt den Opfattelse til Grund, at den paa Varen trykte Pris konstituerer et Salgsvilkaar, som enhver Deltager i Omsetningen eo ipso maa respektere ganske uden Hensyn til, om Pligten dertil er fastslaaet ad kontraktmæssig Vej. Denne Dom udtaler i Virkeligheden, at Prisklausulen kan gøres til en paa selve Varen hvilende Servitut. Bortset fra, at Afgørelsen i det konkrete Tilfælde maaske kan have været rigtig, fører dens Præmisser ud i uholdbare Konsekvenser. For at en Prisangivelse skulde kunne beskyttes i saa vidtrækkende Omfang, maatte der kræves en positiv Lovhjemmel, som ikke mere findes. Der er ingen Rimelighed i at antage, at en Fabrikant ganske ensidigt skulde kunne diktere en Pris, hvorefter enhver skal rette sig, blot ved at give en Antegning derom paa en Etiket. Det drejer sig dog om et for alle Parter betydningsfuldt kontraktmæssigt Vilkaar, som ved Salget maa have fundet et saa klart Udtryk, at der ikke kan rejses Tvivl om, hvorvidt der kun maatte være Tale om et Ønske eller en Henstilling fra Sælgerens Side. Hvis der ikke stilles videregaaende Krav, vil den af Landsretten fremsatte Opfattelse endog kunne føre dertil, at en Handlende, som havde købt og betalt en Vare, var forpligtet til at overholde Prisen, uanset at Salgsaftalen intet indeholdt derom, og at han først er blevet opmærksom paa Prisklausulen efter at have modtaget Varen. Herved kommer man langt uden for de almindelige kontraktmæssige Grundsætninger og ser helt bort fra de Pligter, der maa paalægges Fabrikanten, for at han kan faa retlig Anerkendelse af sit System. At Dommen dog ikke tilsigter helt at forlade de obligationsretlige Principper, fremgaar af den forvirrende Bemærkning om, at Undersælgeren har gjort sig skyldig i Kontraktbrud; men overfor hvem staar unægtelig ikke helt klart, naar Retten anser det for betydningsløst, om Melleghandlerne har været reversforpligtede.

En anden Landsretsdom i U. f. R. 1931, 197 omhandler

Undersalg af ikke prismærket Sunlight-Sæbe og ligner i alt væsentligt den Afgørelse, Højesteret traf i Colgate-Sagen (U. f. R. 1930 282); men den kunde dog give Anledning til at rejse Spørgsmaalet om, hvorvidt der vil være fornødent Grundlag for at skride ind med Forbud og Retssag, blot fordi der er konstateret et enkelt Salg under Prisen. Ganske vist kan det formodes, som det sikkert er sket i den foreliggende Dom, at Udfaldet af en paa Fabrikantens Foranledning foretagen Stikprøve normalt afgiver Bevis for, at den paagældende Handlende i det hele underbyder Varen; men et systematisk Undersalg, manifesteret ved Reklamering og tydelige Prisangivelser over for Kunderne, burde vistnok i al Almindelighed foreligge, førend der kan indledes retligt Skridt mod den Handlende. Det tør saaledes antages, at Fabrikanten ikke kan gøre Indsigelse mod et Undersalg af mere tilfældig Art, f. Eks. naar Detaillisten vil vise en Venlighed over for en enkelt Kunde. Prisklausulen forhindrer jo heller ikke, at den Handlende forærer Varen bort, naar han ikke herved overtræder Konkurrencelovens Forbud mod Ydelse af Tilgift.

Endvidere er der af Østre Landsret afsagt to Domme, givne i U. f. R. 1931, 625 og U. f. R. 1931, 811, af hvilke den sidste opfordrer til nærmere Analyse, fordi den indtager et Standpunkt, som allerede er antydet i den første af de to Sager, og som utvivlsomt ikke kan anses for rigtigt. Den kendte tyske Fabrik Bosch havde ved Salg af sine Dynamo-lygter inden for det tyske Riges Grænser gennemført et Reverssystem, der navnlig forpligtede Aftagerne af Varen til at overholde visse Priser i Detailhandelen og til ikke at eksportere Varen, som var forsynet med Kontrolnumre og Paaskriften „Ausfuhr verboten“. Da nu en af Firmaets tyske Forhandlere antagelig i Strid med Reversen havde solgt et Parti Lygter til det danske A/S Cykelkompagniet, der videre-solgte Varen her i Landet i den originale Emballage, men

med afklippede Kontrolnumre, blev der, formentlig af den danske Afdeling af Bosch, foretaget retligt Skridt mod Cykelkompagniet. Østre Landsret fandt det „ubetænkeligt at fastslaa, at Kompagniet havde været klar over, at dets Sælger i Tyskland ved Salget brød en overfor Bosch indgaaet Forpligtelse, og at Kompagniet havde deltaget i og udnyttet det begaaede Retsbrud. Kompagniet blev herefter, idet Bosch fandtes at have en retlig Interesse i, at Fabrikens Fabrikata naaede Forbrugeren i den originale Emballage, og uden at Kontrolnumrene var forvanskede, kendt uberettiget til ved Forhandling her i Landet af Bosch Cyklelygter at sælge disse paa anden Maade end i den originale Emballage med ubeskadigede Kontrolnumre og uden paatrykt „Ausfuhr verboten“.“

Tilsyneladende er denne Dom baseret paa det af Højesteret anerkendte Princip om Undersælgerens Meddelagtighed i Mellemandhandlerens Kontraktbrud. Men i Virkeligheden kan Afgørelsen kun forstaas ved Antagelsen af en eller anden mere eller mindre vag ejendomsretlig Grundsætning. Reversforpligtelsens Udgangspunkt er visse i Reichsmark angivne Priser, og et Forbud mod at føre Varen ud af Tyskland; men denne Pligt omfatter efter sit Indhold overhovedet ikke Salg paa det danske Marked. Her i Landet maa Bosch søge at gennemføre et selvstændigt, for danske Forhold beregnet Prissystem, der nødvendigvis maa have et andet kontraktmæssigt Indhold end den tyske Revers, som Firmaet har krævet respekteret under Retssagen. Dommen ser ganske bort fra Hensynet til Forpligtelsens Identitet og synes at gaa ud fra, at der stadig maa hvile et eller andet Baand paa Varen som en Reminiscens af den tyske Revers. Selv om denne i det foreliggende Tilfælde bevislig er blevet krænket, maa Forudsætningen for en Indgriben overfor den ikke-reversbundne danske Handlende dog være, at den tyske Sælgers Reversforpligtelse kunde være overført til ham, og naar dette er en Ugørlighed, mangler Muligheden for den

kontraktmæssige Sukcession, som er den primære Forudsætning for Anerkendelsen af hele dette Retsforhold. At Bosch skulde bevare Retten til at kræve den originale Emballage anvendt med ubeskadigede Kontrolnumre og med Stempleet „Ausfuhr verboten“, synes altsaa at maatte afvises alene, fordi disse Kontrollforanstaltninger efter deres Natur har haft til Hensigt at kontrollere den tyske og ikke den danske Vareomsætning.

Naar de her omtalte Landsretsdomme haves i Erindring, vil det sikkert vise sig, at de tre følgende Højesteretsdomme om faste Priser, som findes gengivne i U. f. R. 1932, 20 ff, 474 ff og 487 ff, ikke som antaget i Teori og Praksis betegner noget Brud paa den af Højesteret først fastlagte Linje. Derimod er det snarere muligt at paapege en som Reaktion mod Østre Landsrets Praksis nødvendiggjort Indskærpelse af de kontraktmæssige Betingelser for, at den ikke-reversbundne Tredjemand kan tilpligtes at overholde Prisklausulen. I hvert Fald kan det fastslaaes, at Højesteret i alle tre Sager med Rette har omstødt Domme, som gik ud over de ved Rettens tidligere Praksis angivne Grundsætninger.

I den første Sag, som har været Genstand for megen Diskussion, havde Landsretten stadfæstet et Fogedforbud mod at sælge Radioartikler, hidrørende fra Philips Radio, direkte eller indirekte til Underpris. Det sagsøgte Firma havde erklæret sig villig til at opgive Navnet paa den, der havde leveret Varen uden Prisklausul, men dette Punkt blev ikke nærmere undersøgt under Landsretssagen. Derimod statuerede Retten: „Da imidlertid Sagsøgte som ovennævnt har været vidende om, at Sagsøgeren kræver den af Selskabet bestemte Pris overholdt ved Videresalg af de paagældende Varer, findes Sagsøgte at have været uberettiget til at forhandle dem til en lavere Pris.“ For Højesteret blev det oplyst, at heller ikke Melleghandleren, som havde solgt det i Sagen omhandlede Vareparti, havde afgivet Reversforplig-

telse, og da det paagældende Firma følgelig ikke kan antages at have været vidende om eller delagtig i selve det Retsbrud, ved hvilket Prisklausulen først er brudt, er det i principiel Overensstemmelse med Colgate-Dommene, at Højesteret ophævede Forbudet. Det er endog allerede i Noten til Dommen i U. f. R. 1930, 282, udtalt, at den godtroende Erhverver er fri for Reversforpligtelsen, og det er netop et saadant Tilfælde, der foreligger her i Radiosagen. Den til Dommen knyttede Note (U. f. R. 1932, 20) tydeliggør yderligere, at Højesteret har villet korrigere Landsrettens fejlagtige Opfattelse, efter hvilken Viden om en Reversforpligtelses Eksistens er tilstrækkeligt Grundlag for, at Tredjemand skal respektere denne i Omsætningen. Det springende Punkt er derimod Meddelagtighed i selve det Retsbrud, ved hvilket Reversforpligtelsen først krænkes. Ikke den Handlende skal rammes, som i god Tro køber et ham gennem den normale Samhandel tilbudt, reversfrit Vareparti, men den, der bevidst søger at opnaa Fordele gennem Undersalget ved at formaa en reversbunden Mellemand til at videresælge Varen uden Forpligtelse eller ved i øvrigt med Viden om sin Sælgers Retsbrud at udnytte dette eller ved paa anden Maade ad Omveje forsætligt at fremskaffe prisbundne Varer under saadanne Former, at han undgaar selv at paatage sig direkte Forpligtelse til at overholde den faste Pris.

Selv om Dommen paa dette Punkt er ganske klar i sin Afgørelse, maa det erkendes, at Fortolkningen af Præmisserne med større eller mindre Grund har givet Anledning til adskillig Usikkerhed. Det vil være nyttigt at gengive deres Ordlyd:

„Som i Dommen anført har Appellanten ikke paataget sig nogen kontraktlig Forpligtelse til at overholde de af Indstævnte fastsatte Udsalgspriser for deres Radiorør. Appellanten har opgivet, hvem der er hans Leverandør af Rørene, og det er oplyst, at heller ikke denne har paataget sig nogen

kontraktlig Forpligtelse overfor Indstævnte. For at Appellanten herefter kan drages til Ansvar, maa det i alt Fald være en Forudsætning, at indstævnte paaviser, at der iøvrigt ved Omsætningen af det omhandlede Parti Radorør er gjort Brud paa en Prisaftale, som Appellanten var pligtig til at respektere. Da dette ikke er godtgjort, vil det nedlagte Forbud efter Appellantens Paastand allerede af den Grund være at ophæve og Appellanten at frifinde.“

Naar Højesteret gaar ud fra den Retsbrudopfattelse, som ovenfor er gjort gældende, er det indlysende, at der ved Behandlingen af disse Sager maa lægges afgørende Vægt paa at faa oplyst, om den Handlende enten selv har paataget sig Reversforpligtelse eller har købt Varen hos en anden, som har brudt Reversen saaledes, at Undersælgeren kan antages at være delagtig i Retsbrudet.

Det er Resultatet af denne Undersøgelse, der er givet Udtryk for i de to første Punkter af Citatet, og der er ingen Grund til at tro, at Højesteret ved de der benyttede Vendinger skulde have tilsigtet at udtale, at Retten fremtidig vilde anse Tredjemands Anerkendelse af Reversforpligtelsen for betinget af kontraktmæssig Aftale. I saa Fald havde det andet Punktum været overflødigt. I de tidligere omtalte Colgate-Sager var Motiveringen for Domfældelsen, at de Indstævnte ikke havde været tilbøjelige til at opgive, hvem der havde solgt dem de prisbundne Varer i Strid med Reversen. Herefter maatte Retten gaa ud fra, at de skjulte en Medviden om Retsbrudet, som de nødigt vilde komme frem med, og at det herefter var ubetænkeligt at dømme dem til at overholde de faste Priser. I den foreliggende Radiosag har den Handlende derimod kunnet bevise sin gode Tro. I bevismæssig Henseende maa disse Sager formentlig følge dansk Rets almindelige Grundsætninger. Fabrikanten, som vil rejse Krav om Reversets Gyldighed overfor Tredjemand, maa godtgøre, at han i sin Forretning har anlagt et fast System, som

gør det muligt for ham at binde alle sine Kunder til at overholde den af ham bestemte Pris, og at han faktisk har opretholdt Systemet i det Omfang, det er gør ligt. Denne Bevispligt vil han normalt kunne opfylde uden større Besvær, men det vil ikke kunne paalægges ham at klargøre, at de af ham leverede Varer ikke paa en eller anden retmæssig Maade kan være kommet den Handlende i Hænde, mod hvem han har rejst Sag. Derimod maa den Handlende paa sin Side have Pligt til at oplyse, hvorfra han har erhvervet Varen. Vil han ikke dette, maa det antages, at han er meddelagtig i Brud paa Reversen. Kan han bevise, at han i god Tro har erhvervet Varen ubehæftet fra en Leverandør, som ej heller er reversbunden, bør han frifindes for Fabrikantens Krav. Naar han da har præsteret et saadant Bevis, maa det antages, at Bevisbyrden nu falder tilbage paa Fabrikanten, som i dette Tilfælde for at gennemføre sin Sag maa kunne godtgøre, paa hvilken bestemt Maade Undersælgeren dog maatte have været medvirkende ved Brud paa Reversen.

Det synes at være denne Tanke, der har fundet Udtryk i Citatets tredje Punktum (jfr. Ordet „herefter“). Den fuldstændige Bevisbyrde for den Sagsøgte Delagtighed i Retsbrudet er ikke, saaledes som det er blevet antaget, i al Almindelighed blevet paalagt den i Reversens Opretholdelse interesserede Part; men kun for det specielle Tilfælde, at den sagsøgte Handlende først har bevist sin gode Tro. Hvad der kan have bidraget til at generalisere Højesterets Udtalelser, kan maaske finde sin Forklaring ud fra den Antydning, som findes i den til Dommen knyttede Note, nemlig at Forbudet og Paastanden formentlig var for vidtgaaende. Retten kan have haft den Mulighed for Øje, at den Handlende fra andre Mellemhandlere havde købt andre Partier af Philips Radioartikler mod at anerkende den generelle Forpligtelse til hverken direkte eller indirekte at undersælge de fra Philips Radio hidrørende Artikler, og Paastanden i Sagen gik netop ud paa

at gennemtvinge denne vidtgaaende Forpligtelse. Hvis en saadan havde foreligget, vilde den Handlende maaske kunne være dømt efter den videregaaende Paastand som direkte Kontraktbryder, uanset at han ikke havde været delagtig i Reversbrud ved Omsætning af de i Sagen omhandlede specielle Varer. At der intet er blevet oplyst i den antydede Retning, kan have faaet Udtryk i Ordet „iøvrigt“ og i den i Forhold til Sagens særlige Omstændigheder meget omfattende Vending „Brud paa en Prisaftale, som Appellanten var pligtig at respektere“. Naar en Betragtning i denne Retning sætningsmæssigt er blevet kædet sammen med en Udtalelse om den ovenfor omtalte subsidiære Bevispligt for Sagsøgeren, er Resultatet muligvis blevet formet saaledes, at det kan misforstaaes; men det er i hvert Fald ubeføjet at udlægge Ordene, som om Højesteret skulde have gjort en Ændring i den Bevisfordeling, der er den eneste rimelige ved Behandlingen af Sager af denne Art.

At der for de med Prisen mærkede Varers Vedkommende skulde gælde særlige Bevisregler, maa principielt benægtes; men i Praksis vil det her blive endnu sjældnere, at den Handlende kan sandsynliggøre, at han har erhvervet Varen uden Vidende om, hvorledes Reversen er brudt. Kravet til hans Agtpaagivenhed over for Sælgerens Forhold maa blive skærpet, naar det ved Undersøgelse af selve Varen har staaet ham klart, baade at denne har været prisbunden, og til hvilken Pris den skulde videresælges. Imidlertid maa det erindres, at dersom Fabrikantens Prissystem er fuldt gennemført, er det kun i rene Undtagelsestilfælde, at der i Handelen fremkommer reversfrie Varepartier, og at hvis saadanne virkelig skulde være nogenlunde let tilgængelige i Omsætningen, som formentlig antaget i Radidommen, kan det være et Indicium for, at Systemet savner den Fasthed, der maa kræves, for at det kan nyde godt af Tredjemandsbeskyttelsen. Da endvidere Erhvervelser gennem Tvangssalg er sjældne, og da den godtroende Undersælger ikke iøvrigt har Interesse i at

købe Varen gennem Mellemhandlere til en Pris, der er højere end den, han maa betale paa normal Reversbasis fra Fabrik eller større Hovedforhandler, tør det fastslaas, at den godtroende Erhvervelse af reversfrie Varer ikke vil være noget hyppigt fremkommende Fænomen, naar Talen er om et Reverssystem, som fortjener den videregaaende Retsbeskyttelse. Rent praktisk vil der derfor næppe være noget større Spillerum, indenfor hvilket de bevismæssige Forskelligheder mellem prismærkede og ikke-prismærkede Varer kan give sig Udslag. Som tidligere anført er de kontraktmæssige Hovedsynspunkter ikke principielt afvigende, fordi Prisen bliver paatrykt Varen.

De to næste Højesteretsdomme (U. f. R. 1932, 474 og 478) har med enslydende Motivering omstødt Østre Landsrets Domme, og det har da i saa Henseende ogsaa været uden Betydning, at det ene Tilfælde omhandlede en prismærket Vare og det andet ikke. Sagerne drejede sig begge om reversbehæftede tyske Varer, som de danske Importører havde forskaffet sig formentlig ved bevidst Delagtighed i de tyske Sælgeres Kontrakthrud. I Princippet var de to Forhold identiske og lignede i væsentlig Grad Omstændighederne i den tidligere omhandlede Landsretsdom i Bosch-Sagen. Præmisserne var i begge Domme saaledes formulerede:

„Den Indskrænkning i Varens frie Omsætning, som søges gennemført under Sagen, gaar ud paa, at Varen kun maa sælges i Tyskland. Det fremgaar af Sagen, at Appellanten ikke har paataget sig en kontraktlig Forpligtelse i saa Henseende. Da der ikke i dansk Ret findes Hjemmel til, at et saadant Baand paa Varen kan anses bindende for en Køber, der ikke har paataget sig en kontraktlig Forpligtelse, vil Appellanten være at frifinde.“

Her har Højesteret tydeligt taget Afstand fra Landsrettens urigtige Opfattelse af Reversens ejendomsretslige Karakter og har fastslaaet den Opfattelse, som ogsaa finder Udtryk i

Noten pag. 474, at Reversen ikke kan lægges som en Servitut paa Varen med bindende Virkning for Tredjemand. Den tyske og den danske Revers er kontraktmæssig heterogene, og fælles er kun, at der i begge Tilfælde er lagt et Baand paa Varer, som hidrører fra samme Fabrik. For at Importøren skal have Pligt til at rette sig efter den tyske Revers, maa der foreligge en Kontrakt, efter hvilken han overfor den tyske Sælger indtræder i dennes Forpligtelser overfor Fabrikanten, og da disse ikke kan overføres direkte til Danmark, maatte der ogsaa være truffet Aftale om, hvorledes Reversens Indhold skulde tilpasses til det danske Marked. Naar Højesteret stiller Krav om „kontraktlig Forpligtelse“, tænkes der herpaa, og Dommene er saaledes i nøje Overensstemmelse med Rettens tidligere Praksis, der udelukkende afleder Tredjemands Forpligtelser overfor Reverssystemet fra kontraktmæssige Synspunkter.

Den sidste Fase i Udviklingen maa ses paa Baggrund af nogle Østre Landsretsdomme, som under Paavirkning af Højesterets Underkendelse af Landsrettens urigtige Praksis i høj Grad bærer Præget af en ændret Holdning, men som ad nye Veje fører bort fra Linjen i Højesterets Praksis. I et Tilfælde, som omhandlede en ikke-reversbunden Undersælgers Pligt til ikke at sælge en original Mærkevare i makuleret Pakning eller uden Karton, ophævede Landsretten Fogedforbudet (U. f. R. 1933, 154), fordi Retten efter de foreliggende Omstændigheder ikke kan se bort fra, at den Handlende „uden at medvirke til retsstridigt Forhold overfor Fabrikanten kan have erhvervet den paagældende Vare fra en Person, som ingen særlig Forpligtelse havde overfor Fabrikanten med Hensyn til Videre salg, og Kontrolsystemet er herefter ikke saaledes udbygget, at der er fornødent Grundlag for at statuere nogen retlig Forpligtelse for den Handlende til at sælge den omhandlede Vare i den originale, ubeskadigede Kartonnage“. Dette Resultat kom Retten til, uanset at Indstævnte under Sagen erklære-

de, at han, da han ikke havde ønsket at underkaste sig Fabrikantens Betingelser, havde været henvist til at erhverve Varen dels ved Import dels ved Mellemlhandlere, som solgte Varen uden Klausul. Ligeledes nægtede den Handlende at opgive, hvem der havde leveret ham de i Sagen omhandlede Varer. Landsretten har overhovedet ikke i bevismæssig Henseende taget Hensyn til Undersælgerens Vægning ved at give Oplysning om Sælgeren og dennes Forpligtelsesforhold overfor Fabrikanten. Om muligt endnu tydeligere fremtræder Landsrettens ændrede Synspunkt i en Dom af 6. Februar 1933, hvor Sagsøgeren var det samme Colgate-Selskab, der havde optraadt som Sagsøger i Højesterets to første principielle Afgørelser. Retten nægtede nu at anerkende en ikke-reversbunden Undersælgers Pligt til ikke at forhandle Tandpasta med udkradsede Kontrolnumre, til Trods for at den Handlende erklærede sig bekendt med Colgates Reverssystem og nægtede at opgive Navnet paa sin Sælger. Det paagældende Parfumeri har — udtaler Dommen — „ikke paataget sig nogen kontraktlig Forpligtelse overfor Sagsøgerne med Hensyn til Salg af de i Sagen omhandlede Varer, og det findes at maatte blive Selskabets egen Sag at indføre saa effektive Forholdsregler, at det altid vil kunne finde den overfor Selskabet kontraktligt forpligtede Person, der ved at bryde sine paatagne Forpligtelser har gjort Forhandlingen af Varer til Underpriser eller paa anden kontraktstridig Maade mulig.“

Ved at sammenligne denne Dom med Højesterets Praxis og specielt med denne Rets tidligere Colgate-Domme, vil det ses, at Landsretten her i Strid med de af Højesteret angivne Retningslinjer principielt underkender den ikke-reversbundne Tredjemands Forpligtelse til under visse Forhold at respektere en Revers. Svingningen er, som det fremgaar af den forudgaaende Landsretsdom, foregaaet gennem Rettens utvivlsomt urigtige Opfattelse af Bevisbyrdens Fordeling, og den sidste Dom er for saa vidt konsekvent, som

den, naar Retten vil kræve Bevis af Fabrikanten for, at den Handlende overhovedet ikke kan have erhvervet Varen uden Reversforpligtelse, og det tillades den Handlende at undlade at opgive sin Sælger, uden at denne Mangel paa Bevisførelse for god Tro fra hans Side kommer ham til Skade, i og for sig lige saa godt kan tage Skridtet fuldt ud og benægte Eksistensen af enhver Forpligtelse for Tredjemand. I Praksis vil ingen Fabrik kunne opfylde saadanne Beviskrav.

I en Dom af 15. Okt. 1932 (U. f. R. 1933 pag. 135) har Østre Landsret udtrykkeligt tilkendegivet, at der efter dens Skøn er sket en Ændring i Domspraksis med Hensyn til Reversforpligtelsen. Dette er ubetinget rigtigt, hvis Landsrettens tidligere Opfattelse af Reversens kvasitinglige Karakter sammenholdes med Rettens senest afsagte Domme, som dog endnu ikke forelaa, da den her nævnte Udtalelse blev fremsat; men der kan ikke paavises en lignende principiel Svingning i Højesterets Praksis, hvis Udvikling har været præget af en gradvis Udformning af en kontraktmæssig bestemt Opfattelse. Berettigelsen af hele det Synspunkt, som her er blevet anlagt, blev bekræftet ved Højesterets Dom af 7. Novbr. 1933 (Højesteretstidende 1933 pag. 398. U. f. R. 1934 pag. 9), ved hvilken Retten omstødte den foran nævnte Colgate-Dom af 6. Februar 1933 og i udførlige Præmisser fastlagde det samme Princip, som laa til Grund for Rettens to første Colgate-Domme (U. f. R. 1929, 180, 1930, 282). Da Undersælgeren ikke vilde opgive sin Leverandør, anser Højesteret det for berettiget at forudsætte, at der mellem de paagældende har bestaaet en Aftale om at iværksætte et Kontraktbrud, som kunde udnyttes af Undersælgeren. Betydningen af denne Dom forringes ikke derved, at den formelt set kun drejede sig om Tredjemands Pligt til ikke at sælge Varen med udkradsede Kontrolnumre. Anvendelsen af saadanne Numre har i ganske overvejende Grad Betydning som Hjælpemiddel for Fabrikantens Tilsyn med Overholdelsen af den faste Pris. Pligten til at bevare Numret

intakt paa Varen er sekundær i Forhold til Prisforpligtelsen og hyppigt et Led i Reverskontrakten. Med Hensyn til Beskyttelsen overfor Tredjemand maa næsten identiske Synsmaader gøres gældende, og der er ikke Grund til at antage, at et ejendomsretligt Synspunkt mere kan føres i Marken til Motivering for Tredjemands Ansvar med Hensyn til Kontrolnumre end f. Eks. ved Undersalg af Varer, der paa Etiketten er mærkede med en Prisangivelse. Naar Retten overhovedet beskytter Adgangen til Benyttelse af Kontrolmærker i det Omfang, det er sket, kan det alene være begrundet ved, at Pligten til at overholde en Prisrevers netop er beskyttet i samme Omfang. Denne Betragtning ligger tydeligt til Grund for Højesteretsdommens Præmisser.³⁾

Hvis man herefter i al Korthed vilde rekapitulere Stillingen i dansk Retspraksis, kan det fastslaas, at Højesteret gennem flere Domme har tilkendegivet sin Vilje til at beskytte den Fabrikant, der har gennemført et klart og fast Reverssystem, overfor den ikke-reversbundne Undersælger, som kan antages at være meddelagtig i selve det Kontraktbrud, ved hvilket Varen af en reverspligtig Handlende er solgt uden Overførelse af Forpligtelsen til at respektere den faste Pris.⁴⁾

³⁾ Højesteretsdommer, Dr. jur. Troels Jørgensen har i en Artikel i »Berlingske Tidende« den 11. November 1933 kommenteret Højesterets sidste Dom og har her fremsat Anskuelser, der i høj Grad er egnede til at understøtte den Opfattelse af Højesterets Stilling, som ligger til Grund for nærværende Fremstilling. Det er dog ikke muligt at være enig med Forfatteren i, at Fjernelsen af Kontrolmærker i det paagældende Tilfælde skulde være i særlig Grad illoyal. Herom henvises til Kap. 2, hvor hele Illoyalitetmomentet er Genstand for nærmere Omtale.

⁴⁾ I en Dom af 16. Februar 1934 har Sø- og Handelsretten for første Gang haft Lejlighed til at udtale sig om Tredjemands Udnyttelse af Reversbrud. Ifølge et Referat i Dagbladet »Børsen« for den 17. Februar 1934 synes Retten omend med nogen Reservation at gaa ind paa Tanken om et Tredjemandsansvar, idet den iøvrigt med Føje stiller Reverssystemets effektive Gennemførelse i Forgrunden som en Betingelse for en videregaaende Retsbeskyttelse (se nu U. f. R. 1934. 537).

Fastholder man paa een Gang Rækkevidden og Begrænsningen i den her opstillede Sætning, der blandt andet ogsaa maa forudsætte, at Reversen overhovedet kun kan gøres gældende overfor Tredjemand med det kontraktmæssige Indhold, Fabrikanten oprindelig har givet den, og at Ansvarer derfor f. Eks. savner Grundlag, naar en tysk Revers ønskes overført til Danmark uden Fastsættelse af nye Reversvilkår, er det klart, at det ikke er nødvendigt at formulere Undtagelser fra Hovedreglen. Derimod kan der selvfølgelig forekomme tvivlsomme konkrete Tilfælde, som kan give Anledning til en Uddybning og en mere indtrængende Forstaaelse af hele denne i vor Ret nye Grundsætning.

Det er saaledes allerede ovenfor antydnet, at Reglen næppe rammer ethvert tilfældigt Undersalg, men at dette maa have en vis systematisk Karakter, og der kan endvidere peges paa den naturlige kontraktmæssige Forudsætning, som allerede var udtrykt i den nu ophævede § 13 i Konkurrenceloven, at den faste Pris hverken overfor den kontraktbundne Handlende eller overfor Tredjemand kan kræves overholdt, naar Varen maa sælges i brugt eller beskadiget Stand.

Begrebet „Meddelagtighed i Kontraktbrud“ er væsensforskelligt fra det strafferetlige Meddelagtighedsbegreb navnlig derved, at det er af objektiv civilretlig Karakter og ikke bygger paa subjektive Skyldmomenter. I den foreliggende Forbindelse vil det sige, at Tredjemand anses for meddelagtig, naar han i ond Tro køber den prisbundne Vare uden Revers af en reversforpligtet Handlende, saaledes at han i det Øjeblik, Salget afsluttes, har kendt sin Medkontrahents Forpligtelse. De efterfølgende Led i Omsætningen maa falde udenfor Ansvarsreglen, men der kan foreligge den Situation, at en Handlende for at unddrage sig Risikoen ved Undersalg forskaffer sig Varen gennem Straamænd, som han kan skyde Ansvarer over paa, og det derfor kunde synes urimeligt, at han skulde kunne unddrage sig Retsforfølgning. Med fuld Sik-

kerhed tør man dog ikke fastslaa, at den ovenfor anførte Ansvarsregel skulde kunne benyttes i et saadant Tilfælde, medmindre det ved Paavisning af Aftaler mellem Reversbryderen og Undersælgeren eller paa anden Maade kan godtgøres, at de med de paagældende Mellemmænd afsluttede Køb og Salg har været Proforma-Retshandeler, saa at det tør anses for ubetænkeligt at stemple Undersælgeren som meddelagtig i selve Reversbrudet. Dersom Forholdet under en Retssag kom til at foreligge saaledes, at Undersælgeren opgiver Navnene paa reversfrie Leverandører af den angivne Karakter, maa Fabrikanten have Bevisbyrden for Tilstedeværelsen af det omhandlede Proformaelement.

Imidlertid maa man gøre sig klart, at der med Formuleringen af den her fremsatte Hovedregel, der kan formenes at dække den positive Retspraksis, ikke er givet nogen juridisk eller anden Begrundelse for Standpunktets Berettigelse. Reverssystemet i moderne Forstand er som retsbeskyttet Gode et nyt Fænomen inden for Retslivet, og den Handling, mod hvilken Retten griber ind, er kun rent formelt kendetegnet ved „Meddelagtighed i Kontraktbrud“. Efter almindelige formueretlige Grundsætninger vil der tværtimod, hvad specielt vil blive undersøgt nedenfor under III og IV, kræves Tilstedeværelsen af ganske specielle Omstændigheder for, at et Kontraktforhold, der ikke efter sin Karakter kan henføres under en eller anden Art tinglig Retsbeskyttelse, kan udstrække sin Virkning saa langt, at det skal respekteres af den udenfor Forholdet staaende Tredjemand. Endnu mindre er Begrebet Meddelagtighed et Indicium for retligt Ansvar, thi der foreligger endog talrige positive Straffebestemmelser, der ikke rammer den i Overtrædelsen meddelagtige. En videregaaende Undersøgelse af dansk Rets Stilling maa derfor i første Række rettes mod Spørgsmaalet om, hvorvidt den heromhandlede Regel for Tredjemandsbeskyttelse er i Overensstemmelse med Grundsætninger, der iøvrigt inden-

for Praxis og Teori har fundet Anvendelse paa formueretlige Omraader. Forinden vil det dog være naturligt at undersøge, hvilken Vejledning der maatte kunne søges i Ophævelsen af § 13 i Konkurrenceloven af 1924, da dette Spørgsmaal er blevet bragt i Forgrunden indenfor den teoretiske Diskussion og ogsaa lejlighedsvis er nævnt under Domstolenes Overvejelser.

II. Konkurrencelovgivningen.

Konkurrencelovgivningens mest interessante Bidrag til Behandlingen af hele Undersalgsspørgsmaalet findes i den Kommissionsbetænkning, som danner Grundlaget for Loven af 8. Juni 1912 om Straf for Brug af urigtig Varebetegnelse, og hvor det Forslag til Modvirkning af Undersalg var udarbejdet, der af Regeringen blev forelagt Rigsdagen. Forslagets § 11 lød saaledes:

„Dersom der paa en Vare eller dennes originale Indpakning af Producenten (Fabrikanten) med Vedføjeelse af hans Navn, Firma el. lign. er anført en bestemt Pris, maa i Detailhandelen ingen i offentlige Bekendtgørelser eller i Meddelelser, bestemte for en større eller en ubestemt Kreds af Personer, kundgøre Salg af en saadan Vare til lavere Pris. Foranstaaende Bestemmelser kommer dog ikke til Anvendelse, naar Varen eller dens Emballage er blevet beskadiget, og Beskadigelsen ikke er hidført i den Hensigt at omgaa Bestemmelserne.“ (Se Ridsdagstidende 1911—12 Tillæg A Sp. 3447-48).

Kommissionen knytter hertil (ibid. Sp. 3474 ff) nogle Bemærkninger, hvoraf det principielt betydningsfulde Afsnit fortjener en udførlig Gengivelse:

„Producenten af Varer staar efter den gældende Ret i Almindelighed næsten magtesløs overfor Salg af de

af ham producerede Varer til en lavere Pris end den, han efter Varens Værdi m. m. maa ønske den solgt for. Han kan vel overfor de Forhandlere, der aftager Varen direkte fra ham, ved kontraktmæssige Vedtagelser sikre sig, at Varen af saadanne Forhandlere ikke maa sælges under en vis Pris. Men paa den Pris, Varen senere omsættes for, har han ingen Indflydelse. Naar da en tilfældig Forhandler sælger Varen til Underpris, udsættes Producenten for, at Varens Renommé derved nedsættes. Og ikke nok dermed. De Handlende i det paagældende Kvarter tvinges for at bevare deres Kundekreds til enten selv at sælge til Underpris — og altsaa maaske endog bryde den med Producenten indgaaede Kontrakt — eller helt at undlade at føre Varen. Under disse Omstændigheder er det da fundet rigtigt til en vis Grad ved Lov at søge modarbejdet Salg til Underpris. Der har imidlertid været nogen Uenighed om, hvorlangt et Forbud mod Salg til Underpris bør udstrækkes. Et Flertal indenfor Kommissionen har i saa Henseende ønsket Forbudet udstrakt til ethvert Salg, saalænge det af Varen eller dens originale Indpakning fremgaar, at Producenten ikke ønsker Varen omsat under en bestemt Pris. Kommissionens øvrige Medlemmer maa derimod nære Betænkelighed ved at gaa saa vidt. Saa rigtige som de foranførte Betragtninger kunne være, synes det nemlig paa den anden Side at maatte erkendes, at Producentens Interesse i Varens Pris ikke i Almindelighed bør være beskyttet, naar først Varen er kommet saaledes bort fra ham, at han overhovedet ikke er i Stand til at følge dens Vandring i Omsætningen. Overfor Producentens Interesse staar Forhandlerens Ret til at kunne behandle Varen overensstemmende med de særlige Interesser, han følger. Mindretallet finder derfor, at Forbudet kun bør

gælde Reklamering med Salg til Underpris og endda med visse Begrænsninger. For det første maa det — og heri har ogsaa Flertallet stedse været enig — af selve Varen eller dens originale Indpakning fremgaa, at Producenten ønsker Varen holdt i en bestemt Pris, og Producenten bør tydeligt have tilkendegivet sig. Mangler disse Betingelser, kan man sikkert i Almindelighed gaa ud fra, at Producentens Interesse i Prisen ikke er stor. Dernæst bør Forbudet indskrænkes til Detailhandelen, idet det i Groshandelen vil være forholdsvis let for Producenten ved Kontrakt at sikre sig imod Salg til Underpris, da Kontrollen med Overholdelsen af Køberens mulige Forpligtelse i saa Henseende ikke vanskeliggøres i tilnærmelsesvis samme Grad som i Detailhandelen.“

Det fremgaar endvidere, at Flertallet, der fortrinsvis giver Udtryk for Handelsstandens Synspunkter, ikke overfor Mindretallets Indvendinger har ment at burde stille særligt Forslag, og det er af Sammenhængen iøvrigt rimeligt at antage, at det er Kommissionens tre juridiske Medlemmer⁵⁾, der har præget baade Forslaget og dets Begrundelse. Selv om det her fremdragne Stof nu kun har historisk Betydning, er det dog iøjnefaldende, at de kyndige Jurister, som dengang behandlede Sagen, ikke paa det paagældende Tidspunkt har tænkt sig, at det skulde være muligt paa civilretlig Basis at skride ind overfor de Handlende, der ikke ved Kontrakt var bundne til at overholde Prisen. Problemet maa have været overvejet ud fra retlige Grundsætninger, men Resultatet har utvivlsomt været paavirket deraf, at faste Prisoverholdelsessystemer ikke dengang har været almindeligt benyttede eller gennemførte paa saa stringent Maade, som det senere er

⁵⁾ Afdøde Raadsformand H. Vedel, flhv. Departementschef Busck-Nielsen og dav. Overretsassessor, nu Nationalbankdirektør F. Schröder.

blevet Skik og Brug i det praktiske Liv. Alligevel staar det klart, at Ønsket om at binde den ikke-kontraktforpligtede Handlende til de faste Detailpriser har været Motivet til at indføre Lovbestemmelser, og ved Forslagets Behandling i Rigsdagen fremhævedes det yderligere, at det er Detailhandlerstanden⁶⁾, som ved energisk Indgriben faar trumfet igennem, at der ved den første Konkurrencelov i 1912 gennemføres et Forbud mod Undersalg af prismærkede Varer. Det er forstaaeligt, at Betænkningens Forslag ikke har kunnet holde Stand overfor en Kritik, der kunde pege paa den Besynderlighed, at den Handlende ikke maatte kundgøre sit Undersalg, men at han desuagtet gerne maatte sælge under den faste Pris, naar han da ikke var direkte bundet ved Kontrakt. Med Henviisning til Fremstillingen i de følgende Kapitler, ikke mindst til tysk Ret, er det imidlertid værd at bemærke det juridiske Klarsyn, hvormed Betænkningens Forfattere har skelnet mellem Undersalgets Betydning i Forhold til Fabrikanten og dets Virkning over for de med Undersælgeren konkurrerende Handlende. At det var Hensyn af konkurrencemæssig Art, der fik afgørende Vægt, tydeliggøres yderligere af, at Paragraffen blev indført som Stykke 3 i Lovens § 13 umiddelbart efter Forbudet imod at yde Tilgift i Detailhandelen.

Ved Lovens Revision i 1918 blev der under Indvirkning af Krigstidens økonomiske Restriktionspolitik indsat den Betingelse for Lovbeskyttelsen, at den angivne Pris ikke gav Forhandleren en Fortjeneste af over 25 % af Indkøbsprisen. I Loven af 29. Marts 1924 om Bestemmelser mod uretmæssig Konkurrence og Varebetegnelse blev Bestemmelsen fornyet uden reel Forandring og havde herefter følgende Ordlyd:

⁶⁾ Se f. Eks. Urtekræmmerforeningens Henvendelse Rigsdagstidende 1911—12, Tillæg B pag. 1711 og Handelsministerens Udtalelser i Landstingstidende Sp. 1097.

„Naar der paa en Vare eller dens originale Indpakning af Producenten eller Grossisten findes angivet en bestemt Pris for Detailsalg, er det, saafremt den angivne Pris ikke giver Detailhandleren en Fortjeneste af over 25 % af Indkøbsprisen, forbudt i Detailhandelen at sælge eller udbyde Varen for en lavere Pris, medmindre Producentens eller Grossistens Tilladelse eller anden Hjemmel herfor foreligger, eller Salget falder ind under Bestemmelserne i § 5, eller Varen sælges i brugt eller beskadiget Stand“.

Da denne Paragraf blev ophævet ved Loven af 7. April 1926 vil det ved Bedømmelsen af Lovgivernes Mening hermed være nødvendigt at henholde sig til den rent praktiske og politiske Begrundelse, der blev fremsat fra Regeringens og Rigsdagens Side, simpelthen fordi der ikke blev givet nogen juridisk Motivering i snævrere Forstand. Under den Valutasituation, som opstod, da Kronen ret pludseligt og i meget hurtigt Tempo havde genvundet Guldpariteten, maatte der ske en vis Tilpasning af det indenlandske Prisniveau, og som en af de mange Foranstaltninger, der tilsigtede at fremme en saadan Udvikling, fremkom Forslaget om at ophæve den citerede Paragraf.

For at „Prisfaldet ikke unødvendigt forhales“ skønnes Bestemmelsen „at kunne virke uheldigt“⁷⁾. Rigsdagsforhandlingen, der for øvrigt kun skænkede Sagen ringe Opmærksomhed, fremhæver ingen væsentlige Momenter herudover. Lovgiverne synes at have haft en mere eller mindre udtalt Fornemmelse af, at Ophævelsen af Paragraffen paa en eller anden Maade skulde faa gavnlig Indflydelse paa Prisniveauet. Det afgørende var nok Modviljen mod, at Loven skulde yde sin Beskyttelse til Gennemførelse af en efter nogles Mening

⁷⁾ Se Bemkr. til Lovforsl. Rigsdagstidende 1925—26 Tillæg A Spalte 3331—32.

for høj Avance for de Handlende, men der er intet Grundlag for heri at indlægge en bestemt Hensigt til at ændre Retsstillingen for den ikke-reversbundne Handlende, da denne Side af Sagen, som spillede saa stor en Rolle ved Vedtagelsen i 1912, slet ikke blev nævnt. Godskesen, der var den eneste Jurist blandt Ordførerne, fandt derimod Anledning til at udtale sin Glæde over, at man ikke fremtidig straffede et Kontraktbrud, men overlod Forfølgningen af dette til civil Haandhævdelse⁸⁾. Skulde de forskellige tildels agitatoriske Ytringer, der blev fremsat i Rigsdagen, have fortolkningsmæssig Relevans, maatte man snarest tro, at enhver Anvendelse af faste Detailpriser fremtidig var forbudt.

Lovgivningsmagten har villet unddrage Prismærkningen den forøvrigt i europæisk Retsforfatning temmelig enestaaende Begunstigelse, at et Brud paa de faste Priser kunde straffes. Efter Lovændringen maa de Varer, som før har været under Lovens Beskyttelse, ligestilles med andre Varer med eller uden Prismærkning, for hvilke der er ansat faste Priser, saaledes at alene de almindelige Kontraktgrundsætninger bliver gældende. Til det her diskuterede obligationsretlige Problem om Omfanget af Reverskontraktens Retsvirkning yder Ophævelsen af Konkurrencelovens § 13 derfor efter det anførte intet Bidrag, hverken i positiv eller negativ Retning.

Imidlertid er der selvfølgelig sket en ikke uvæsentlig Forandring i Betingelserne for at sikre Prisoverholdelsen for de Varer, som tidligere henhørte under Loven. Fabrikanten kan ikke mere nøjes med blot at angive Prisen paa selve Varen; men han maa ogsaa paa sædvanlig Vis søge gennemført et effektivt Reverssystem, gennem hvilket de forskellige Mellemlid i Omsætningen udtrykkeligt eller stiltiende forpligter sig til at overholde Prisen ved Videresalg. Kun paa denne Maade kan han opnaa Beskyttelse overfor Tredje-

⁸⁾ Landstingstidende 1925 · 26 Sp. 1887.

mand. Til Gengæld vil det saaledes givne kontraktmæssige Grundlag udvide Raaderummet for Prisfastsættelsen paa to Punkter. For det første vil Salg af en prismærket Vare under et efter Konkurrencelovens § 5 tilladt Sæsonudsalg ikke fremtidig medføre Fritagelse for at overholde Prisen. Det andet Punkt er Salg ved Auktion. Det er foran antaget, at kun et Tvangssalg under eller udenfor Konkurs har til Følge, at Reversforpligtelsen bortfalder; men naar det i Loven var bestemt, at Varen kunde udbydes til en lavere Pris, naar „anden Hjemmel herfor foreligger“, var der, som det fremgaar af Indstillingen fra Landstingets Udvalg (Landstingstidende 1911—12 Sp. 1695), tænkt paa ethvert Salg ved Auktion. Heller ikke i dette Tilfælde vil det være berettiget at fravige det paa Kontrakt hvilende Prissystem i det Omfang, det var angivet i Konkurrenceloven.

III. Anden Retspraksis. Det ejendomsretlige Synspunkt.

Ved den videregaaende Belysning af dansk Rets Stilling overfor den ikke-reversbundne Undersælger maa man i første Række betragte nogle Domme, til hvilke der er henvist saavel af Domspraksis som under den teoretiske Drøftelse, og som berører Emnet saa direkte, at en udførligere Omtale synes paakrævet. Dette gælder i Særdeleshed den første Dom, der overhovedet er afsagt om Pligten til at overholde en fast Pris i Detailhandelen (Højesterets Dom i U. f. R. 1893 pag. 462, Sø- og Handelsrets Dom i U. f. R. 1891, pag. 285). Sagen var anlagt af en Chokoladefabrikant mod en Urtekræmmer, der i sin Forretning solgte Fabrikantens Chokolade under den Pris, der var anført paa Emballagen, og som var søgt gennemført overfor Detailhandlerne. Det var endog oplyst, at Fabrikanten var gaaet over til at paatrykke føl-

gende Bemærkning paa Varen: „Vore Chokolader maa ikke sælges af Forhandlere under den paatrykte Pris“. Dommen gik Fabrikanten imod. Det udtales, at „en Fabrikant vel ved Salget af sine Varer til Forhandlere kan betinge sig, at disse ikke sælger Varerne i Detail under den paatrykte Pris, men at dette Paabud ikke med det nævnte Paatryk paa Varerne kan gøres til en ved disse klæbende Forpligtelse for enhver Forhandler, samt at den Forhandler, der havde købt hos Fabrikanten og underkastet sig Forpligtelsen, ikke derved havde paataget sig kun med samme Betingelse at sælge Varerne til andre Forhandlere.“

Sagsbeskrivelsen viser imidlertid tydeligt, at Dommen tilhører en økonomisk Periode, i hvilken Benyttelsen af et Reverssystem og Kendskabet til dets Forudsætninger endnu var meget lidt udviklet. Fabrikanten havde ikke taget Forpligtelseserklæring fra nogen af sine Forhandlere og mente, at det var tilstrækkelig Garanti for Prisens Gennemførelse, at der skete en Angivelse paa Varens Emballage. Under Bevisførelsen søger Fabrikanten endog som et Moment i sin Favør at fremhæve, at Urtekræmmeren, hvem der var nægtet yderligere Leveringer, alligevel kunde have købt Varer fra Fabrikken, fordi „det er umuligt at forhindre dette, da de (Fabrikken) ikke kunde forlange Legitimation af Bud fra Detailhandlere, der hentede Varer fra Fabrikens Udsalg og betalte kontant ved Modtagelsen.“ Det er da klart, at Retsbeskyttelsen for et saa løst opbygget Prissystem ikke bør strække sig længere end til de Handlende, der har købt Varerne paa en saadan Maade, at de kan formenes at have underkastet sig Prisvilkaaret. Selvom Prismærkningen alene maaske efter Omstændighederne kan være tilstrækkelig til at fastslaa Forpligtelsen ved Fabrikens direkte Salg til Detailhandlere, har Dommen sikkert ikke Uret i at kræve, at der overfor Melleghandlere, som igen sælger videre til Detailhandlere, maa kræves en yderligere Tilkendegivelse, for at saa-

danne Handlende skal være tvunget til at paalægge deres Aftagere Pligt til at holde Prisen. Med et malende Udtryk er det sagt, at Prisangivelsen ikke kan gøres til „en ved Varerne klæbende Forpligtelse“. Der kan ikke ved en saadan Fremgangsmaade skabes en „Servitut“, som ubetinget maa respekteres i Omsætningen ogsaa af de kontraherende Parter, som uden selv at være bundne er enige om at tilside-sætte Forpligtelsen.

Den næste Dom, som er fra 1909 (U. f. R. 1909 pag. 959), ansaa det ikke for godtgjort, at „en Overenskomst, hvorved en Køber af Margarine over for Fabrikanten forpligtede sig til ikke at sælge Varen under en vis Pris, indeholdt nogen bindende Forudsætning om, at Køberen ikke maatte modarbejde Fabrikanten ved i store Partier at sælge Margarinen til Videreforhandling til Handlende, om hvem han vidste, at de ikke overholdt de af Fabrikanten normerede Priser“. Sagen drejede sig om et rent Fortolkningsspørgsmaal, nemlig om, hvorvidt en speciel Passus i en Salgskontrakt kunde forstaas saaledes, at den ikke blot forbød Køberen at undersælge Varen ved direkte Salg gennem egne Udsalg, men ogsaa hindrede ham i at levere til en bestemt Storforhandler, om hvem det var almindelig kendt, at han vilde undersælge Varen. Interessen ved denne Dom knytter sig navnlig til dens Illustration af det lidet udbyggede Aftalesystem, der er bragt til Anvendelse for at sikre Gennemførelsen af en fast Detailpris.

Selv om nemlig de her nævnte to Domme i og for sig ikke udtaler Principper, der strider mod, hvad der ovenfor under I. er antaget som den i Øjeblikket gældende Retspraksis, har de et andet økonomisk Præg, idet Reverssystemet efter de foreliggende Oplysninger at dømme ikke er blevet udviklet til sin senere Fuldkommenhed, og de har næppe haft synderlig direkte Indflydelse paa den Praksis, som i de sidste Aar er indledet af Højesteret. Paa de økonomiske Omraader,

som berøres af disse Afgørelser, løber Tiden hastigt og stiller bestandig Problemerne i nyt Lys. Rent historisk giver de to Domme imidlertid en vis Baggrund for Motiverne til Lovbudet i 1912 om Overholdelse af faste Priser, og Kommissionsbetænkningens Bemærkninger, som er gengivet ovenfor under II, bliver paa een Gang mere forstaaelige og mindre afgørende i deres Syn paa Tredjemands Stilling, naar det erindres, at der paa det paagældende Tidspunkt i det store og hele ikke kendtes anden Retspraksis paa dette Felt end den her gengivne.

Det er under Diskussionen om de faste Priser blevet fremhævet af Professor Vinding Kruse (se navnlig U. f. R. 1932 B pag. 12—13 og „Ejendomsretten“ pag. 1377 ff), at Pligten til at overholde disse især for prismærkede Varers Vedkommende maa følge af ejendomsretlige Grundsætninger. Som det vil ses, er der ikke i det foranstaaende givet Tilslutning til dette Synspunkt, der først blev underkendt i den lige omtalte Højesteretsdom af 1893, men senere navnlig fandt Anerkendelse i en Række af de af Østre Landsret afsagte Domme for tilsidst atter at blive tilsidesat af Højesteret. Forinden der tages endelig Stilling til dette Spørgsmaal, vil det være nødvendigt at nævne et Par Højesteretsdomme, som omhandlede Pligten til at respektere et af en Sælger opstillet, særligt Vilkaar, der hverken angik Prisoverholdelse, Betalingspligt eller lignende normalt forekommende Kontraktforpligtelser.

En Højesteretsdom, der gengives i U. f. R. 1920 pag. 681, afgør en Stridighed, der opstod ved, at en Lærer havde solgt en Hest til en Husmand paa det Vilkaar, at denne ikke maatte videresælge Dyret undtagen til Slagtning. Den Forpligtede brød Aftalen ved at sælge Hesten til en Hestehandler, som vilde videreforhandle Hesten til almindeligt Brug. Retten dømte Husmanden til at betale Læreren det Beløb, hvormed Købe-

summen antoges at være nedsat paa Grund af Vilkaaret. Det er vanskeligt i denne Afgørelse at finde Grundlag for at statuere en „Servitut“ paa Løsøre. I saa Fald skulde det have været godtgjort, hvorledes Hestehandleren eller eventuelt de efter ham følgende Købere var blevet tvunget til Anerkendelse af Vilkaaret. I Virkeligheden kan der kun konstateres Tilstedeværelsen af et antagelig ret usædvanligt obligationsretligt Forhold mellem to Parter og en Erstatningspligt for den af de to kontraherende, der har begaaet Brud paa Kontrakten. Tvivlsspørgsmaalet drejede sig formentlig alene om, hvorvidt det paagældende Vilkaar var saa affektionsbetonet, at der ikke kunde tillægges det retlig Betydning, og Oprejsningen for Retsbrudet ikke omsættes i en Pengeydelse.

Den anden Sag (U. f. R. 1930 pag. 416) omhandlede et Tilfælde, hvor en Bog af Peter Freuchen ved Udgivelsen var blevet forsynet med et trykt Forbud, bl. a. mod at Lejebiblioteker udlaante Bogen uden Samtykke af Forfatteren. En Boghandler, der havde købt Bogen direkte fra Forlaget og udlaant den fra sit eget Bibliotek, blev ved Dommen kendt pligtig til at overholde Forbudet. Højesteret tilbageviste de fra forfatterretlige Synspunkter anførte Modgrunde og afgjorde Sagen paa Basis af, at Bogen i den foreliggende Forbindelse maatte betragtes som ligestillet med enhver anden Vare. „Det synes nu“, udtaler Dommen, „at maatte følge af almindelige Retsgrundsætninger, at en Køber, der erhverver en Genstand, med Hensyn til hvilken det af Sælgeren er tilkendegivet ham, at den ikke maa udlaanes eller udlejes, maa være pligtig at respektere Forbudet, naar dette tjener et Formaal, der har Krav paa Retsbeskyttelse“. Denne Dom, der sikkert i adskillige Henseender frembyder tvivlsomme Momenter, bl. a. ogsaa hidrørende fra, at det drejer sig om et for en almindelig Salgsvare ganske omsætningsstridende Vilkaar, der kun vilde taale en ubetydelig Forstærkning, før det vilde tilsætte rimeligt Krav paa Retsbeskyttelse, fast-

slaar ingen Pligt, der ikke er begrundet ved Formuerettens sædvanlige Principper for Bedømmelsen af en mellem to Parter indgaaet Kontrakt. Der er intet udtalt om Tredjemands Stilling. Hvis f. Eks. en privat Kunde havde købt Bogen hos Boghandleren og uden at kende Laanebestemmelsen derefter havde foræret den til et Bibliotek, som saa laante Bogen ud, vilde der formentlig ikke kunne nedlægges Forbud mod Biblioteket. I Noten til Gengivelsen i „Ugeskrift for Retsvæsen“ er der ydermere taget Forbehold mod den Antagelse, at der kan lægges en „Servitut“ paa selve Tingen,⁹⁾ og i Virkeligheden afviger Freuchen-Dommen ikke principielt fra den i U. f. R. 1913 pag. 394 omtalte Sag, der frikendte et Oplysningsbureau, som havde udnyttet en af et konkurrerende Selskab udlejet fortrolig Oplysningsbog. Det var Lejerne forbudt at udlaane Bogen, men nogle af Selskabets Kunder havde brudt denne Forpligtelse. Dommen afviser udtrykkelig den Betragtning, at det sagsøgte Bureau, som ikke havde erhvervet Lejeret og ikke havde paataget sig Diskretion, ved Benyttelsen af den paagældende Bog eo ipso skulde blive underkastet de Forpligtelser, som ellers paa hvilede Bogens Lejere.

Ingen af de nævnte Domme synes med Føje at bekræfte den Teori, at der ved Prisangivelse paa en Vare skulde kunne lægges et saadant Baand paa Varens Omsætning, at man, selv kun i analogisk Forstand, kunde fastslaa Tilstedeværelsen af en servitutlignende Forpligtelse, som skulde respekteres af enhver, der erhverver Varen i Omsætningen. Ganske vist er det uimodsigelig rigtigt, naar der til Støtte for Teorien henvises til den i Formueretten almindeligt anerkendte Grundsætning, at naar et Formuegode overlades en Person under saadanne Omstændigheder, at han indser eller bør indse, at han kun maa tilegne sig det paa visse Vilkaar, bliver han ved at tilegne sig Godet forpligtet til at opfylde

⁹⁾ Se iøvrigt en interessant tysk Dom RGZ 63 pag. 398—400.

Vilkaaret (se H. Ussing: Aftaler, pag. 209 ff og specielt Note 20). Men i Virkeligheden er denne Sætning kun et andet Udtryk for, at den ene Part i Kontraktforholdet har afgivet et stiltiende Løfte eller et saakaldt Kvasi-Løfte. Hvis de to Parter er enige om, at Vilkaaret ikke skal gælde dem imellem, er der ikke i Medfør af Princippet nogen Ret for den udenfor Kontraktforholdet staaende Tredjemand til at tvinge Parterne til at respektere det paagældende Vilkaar, selv om Tredjemand maatte være den, der først har fastsat Bestemmelsen; thi i Almindelighed synes det ogsaa ubegrundet at formode, at en stiltiende Anerkendelse af Forpligtelsen skulde have en mere vidtgaaende Retsbeskyttelse end Aftaler, der beror paa udtrykkelige Løfter.

Den principielle Betragtning, som her er gjort gældende, og som maa formenes i det hele at være bekræftet af Retspraksis, falder desuden ogsaa bedst i Traad med det Hovedsynspunkt, som Prof. Vinding Kruse i „Ejendomsretten“ pag. 1247 ff anlægger ved Afgørelsen af, om Fordringsrettigheder skal være tinglig beskyttede (som privilegerede eller ved Pant), nemlig at dette Spørgsmaal afgøres præceptivt af Lovgivningen. Kun ved Gennemførelse af en Lovbestemmelse som den nu ophævede § 13 i Konkurrenceloven vilde det være muligt at gøre Overholdelsen af en Prisangivelse bindende for alle Omsætningsled uden Hensyn til de bestaaende kontraktmæssige Aftaler.

Hermed er der tillige taget Stilling til Spørgsmaalet om, hvorvidt Prismærkningen som medvirkende til at kendetegne en Vare, der sædvanligvis fremtræder under et Varemærke, Firmanavn eller med lignende Særpræg, specielt skulde være beskyttet i Analogi med den industrielle Ejendomsrets Grundsætninger. Den herhen hørende Lovgivning kan ikke vilkaarligt udvides gennem Retspraksis, og navnlig kan der heller ikke erhverves Særret til Prisangivelser, der efter deres Natur mangler Betingelsen for at blive gjort til Genstand for

Eneretsbeskyttelse. Dette udtales udtrykkelig i Varemærkelovens § 4 (Lov af 11. April 1890, jfr. Lov af 12. Januar 1915), som udelukker Prisangivelser fra Varemærkeregistring. Heller ikke Konkurrencelovens § 9, der dog giver de videste Rammer for Anerkendelse af industriel Ejendomsret, kan tænkes i nogen Situation at yde Beskyttelse for en Prismærkning som saadan.

Ved de foranstaaende Bemærkninger er der imidlertid intet præjudiceret med Hensyn til det i det følgende behandlede Spørgsmaal, om Reverskontrakterne nyder eller bør nyde en videregaaende Retsbeskyttelse overfor Tredjemand end den, der efter vor Rets almindelige Grundsætninger maa antages at foreligge i andre Kontraktforhold.

IV. Fordringsrettigheders Retsbeskyttelse overfor Tredjemand.

Naar det i ældre Teori har været forfægtet, at Fordringsrettens Beskyttelse overfor Tredjemand begrebsmæssigt er en Absurditet, fordi denne Ret kun kan krænkes ved Ikke-Opfyldelse fra den forpligtedes Side og derfor ikke ved Tredjemands Forhold, har dette Standpunkt fremfor de mere moderne Anskuelser i høj Grad Klarheden og Overskueligheden paa sin Side. Principielt er det dog næppe rigtigt, og Jul. Lassen imødegaar det (Obligationsrettens Alm. Del pag. 920—32) ved en Paavisning af nogle Tilfælde, hvor der i dansk Ret kan fastslaas Tredjemandsbeskyttelse af det obligationsretlige Forhold; men ikke desto mindre bevæger vi os paa et Omraade, hvor det er vanskeligt at naa til sikre og klare Resultater. Selv om Lassen ikke specielt omtaler Meddelagtighed i Kontraktbrud (hvorimod han *ibid.* pag. 275—78 behandler Medvirken til og Meddelagtighed i Retsbrud udenfor Kontraktforhold), er dette alene et Spørgs-

maal om Terminologi. Lassens Tredjemandsansvar vil nemlig vise sig i det store og hele at falde sammen med retligt Ansvar for den i Kontraktbrud meddelagtige. Fransk Ret benytter et mere træffende Udtryk for dette Ansvar: Responsabilité civile du tiers complice de la violation d'une obligation contractuelle (Huguency) eller kortere: Responsabilité du tiers complice (Demogue), og det vilde vistnok ogsaa bidrage til at tydeliggøre Lassens Fremstilling, om der skarpere var sondret paa den ene Side mellem de Tilfælde, hvor Tredjemands Ansvar beror paa almindeligt anerkendte Retsgrundsætninger, navnlig den almindelige Erstatningsregel, og hvor Eksistensen af et Kontraktforhold med en af Parterne i det beskyttede Forhold ikke er en Forudsætning for Ansvar, og paa den anden Side det særlige fra et bestaaende Kontraktforhold afledte Ansvar overfor den Tredjemand, der ved at indgaa Retshandler med Debitor om den Kreditor skyldige Ydelse eller i Strid med en Debitor paalagt Undladellespligt medvirker til Debtors Kontraktbrud. Kun Forhold af sidstnævnte Karakter rejser det specifikt obligationsretlige Problem om Tredjemandsbeskyttelse, som alene har Betydning for det foreliggende Spørgsmaal om den undersøgende Tredjemands Stilling. Selvom det ved den her foretagne Distinktion bliver lettere at fastholde de karakteristiske juridiske Momenter, bliver det ikke derfor mindre vanskeligt at naa til en Løsning af Problemet. Kun er f. Eks. hele Spørgsmaalet om den almindelige Kreditorbeskyttelse overfor den insolvente Debitor og dennes Konkursbo bragt uden for Diskussionen, dels fordi Konkursordningen er en lovbestemt Institution, der bl. a. tilsigter at indskrænke Debtors Kompetence, og dels fordi den Transaktion med Tredjemand, som afkræftes i Tilfælde af Konkurs, ikke omhandler en Ydelse, der er lovet en bestemt anden Kreditor. Tredjemands Forhold kan ikke her betegnes som Meddelagtighed i Kontraktbrud.

I moderne Retsvidenskab er det som antydet en almindelig fremherskende Anskuelse, at det obligationsretlige Forhold nyder en vis Retsbeskyttelse overfor Tredjemand. Dette giver sig bl. a. Udtryk i Tilbøjeligheden til at afsvække den tidligere alt for stærkt optrukne Skillelinie mellem Fordringsret og tinglig Ret. Ligesom paa den ene Side Ejendomsretten ikke mere opfattes som den ubetingede og ukrænkelige Ret til at raade over en Ting, men som en socialt betinget og af Samfundshensyn begrænset Ret, saaledes er der paa den anden Side ogsaa en Tendens til en ændret og mere rummelig Forstaaelse af Fordringsrettens Indhold og Funktion. Denne Ret er ikke udtømt med det stereotype Forpligtelsesforhold mellem de kontraherende Parter, men Virkningen af dette som af andre Retsforhold inddrages i en vidererækkende Sammenhæng, og det er derfor ikke urimeligt at antage, at hele den moderne sociale Indstilling kaster Reflekser ikke blot over Samfundet, men ogsaa over Tredjemands Stilling til bestaaende Kontraktforhold. Som Demogue udtrykker det: *Tout contrat, tout acte juridique est un fait social.*

Imidlertid melder der sig betydelige Vanskeligheder ved Bestemmelsen af, hvad Konsekvensen bliver af denne principielle Opfattelse. Under hvilke Betingelser kan der blive Tale om Tredjemands Ansvar, og i hvilke Kontraktforhold kan det komme til Anvendelse? Demogue, som i „Obligations“ Tom. VII pag. 580 ff. har opstillet Grundsætningen som gældende for fransk Ret og paavist dens Anvendelighed i en Del Retsforhold, giver (pag 599) et artistisk Billede af Situationens Problematik:

„L'obligation apparaît ainsi avec une partie en pleine force, comme un cône lumière projeté directement sur un objet, ce sont les effets entre créancier et débiteur, et une partie dans l'ombre, comme une zone voisine d'une partie lumineuse qui ne reçoit qu'une lumière diffuse, ce sont les droits du créancier contre le tiers complice.“

I det store og hele gælder det dog om ikke at tabe af Syne, at det vilde betyde et alt for urimeligt Indgreb i Tredjemands Frihed, ja i hele Omsætningslivets Frihed, om det blev fastslaaet, at den uforpligtede Tredjemand i al Almindelighed bliver ansvarlig ved en Medvirken til eller eventuel Udnyttelse af andres Kontraktbrud. Kravet til hans Agtpaagivenhed vilde blive skærpet i urimelig Grad, og hans naturlige Handlefrihed vilde blive indskrænket i et meningsløst Omfang. Hertil kommer, at Nødvendigheden af en saadan Udvidelse af det retlige Ansvar kun foreligger under ganske særlige Forhold, thi i de allerhyppigste Tilfælde vil Forandringshaverens Interesse i Opfyldelse af Kontrakten kunne tilfredsstilles i tilstrækkeligt Omfang ved de Retsmidler, han har overfor Debitor. Det vil derfor være hensigtsmæssigt at opstille den Hypotese, at der i hvert enkelt Tilfælde maa gives en Begrundelse for i det specielle Retsforhold at udvide det kontraktmæssige Ansvar til Tredjemand, som medvirker til Kontraktbrud, hvad der naturligvis ikke udelukker, at en Sammenligning med Afgørelser fra beslægtede Omraader vil være af overordentlig Betydning for Bedømmelsen af det konkrete Spørgsmaal, og at der skulde være i hvert Fald teoretisk Mulighed for at opstille mere almindelige Grundsætninger.

Forud for en saadan sammenlignende Undersøgelse af dansk Ret med Henblik paa Undersælgerens Retsstilling over for den reversberettigede Fabrikant vil det være rimeligt at fremdrage et Par Ejendommeligheder ved dette særlige Retsforhold. Fabrikanten A sælger en Vare til B, som paatager sig Pligt til ved Videre salg at overholde en vis Pris. Hvis B desuagtet videresælger uden Prisklausul til C, der ved Salget er vidende om B's kontraktmæssige Forpligtelse, er der af C udvist Meddelagtighed i Kontraktbrud, som dog ikke er fuldbyrdet, førend C til sine Kunder foretager Videre salg til Underpris og derved afslutter nye Kontrakter med helt andre

Retssubjekter. Idet man maa gaa ud fra den prima facie Formodning, at de forskellige Køb og Salg alle er fuldt-ud gyldige, og at der bortset fra Reversbrudet mangler ethvert Grundlag for civilretlig Anfægtelse af disse, bliver Spørgsmaalet alene, om A har Retsmidler til at paalægge C, med hvem han slet ikke har kontraheret, at overholde en af A fastsat Pris for Varens Videreforhandling. Med Hensyn til Rettens Indhold er det da for det første klart, at den ikke omhandler en sædvanlig formueretlig Ydelse af Varer eller Penge, og for det andet, at der heller ikke er Tale om en Pligt til Undladelse. Forholdet kan saaledes ikke direkte ligestilles med Eneretten til Forhandling af en Vare, ved hvilken Overdrageren lover ikke at sælge Varen gennem andre, og ejheller med Konkurrenceaftaler, der forpligter til ikke at overtage et bestemt Arbejde eller til at undlade visse Forretninger o. l. Tværtimod gaar Reversforpligtelsen ud paa at paalægge en positiv Pligt til en bestemt aktiv Handlemaade ved fremtidige Retshandeler, samtidig med, at den hindrer den Forpligtede i at benytte den ellers frie Ret til at konkurrere med Hensyn til Varens Udsalgspris. Med Afstandtagen fra enhver Mulighed for retlig Analogi vil det maaske være rimeligt snarere at jævnføre Forpligtelsen med en eller anden Form for Arbejdsydelse.

En tredje Ejendommelighed er, at Søgsmålet rettes af A direkte mod C. Det begrundes ved B's Forpligtelse og dennes Kontraktbrud ved Videresalg, men det er ikke nødvendigt, at B's Navn er kendt, endsige at han medinddrages i Sagen. Det kan vel endog tænkes, at C kun er Straamand for sin Køber D, saaledes at A kan have Mulighed for at tvinge D til overfor helt nye Led i Omsætningsrækken at overholde den Reversforpligtelse, som D vel kender, men som ingen andre end B er kontraktmæssigt bundet til. Formentlig vil det være nyttigt at fastholde de her anførte Momenter ved en Gennemgang af nogle Eksempler paa Tilfælde, i

hvilke der i dansk Ret kan rejses Spørgsmaal om Tredjemandsansvar for Kontraktbrud. Det vil i saa Henseende være praktisk at følge en Inddeling, der bygger paa Fordringsrettens Indhold.

Hvis A lover en individuelt bestemt Ydelse til B, hvad enten det er en fast Ejendom eller en Løsøregenstand, og A, inden Salget er fuldbyrdet ved Overlevering, videresælger den solgte Ting til en anden Køber C, som opnaar Besiddelse af Genstanden, er det en i vor Ret fastslaaet Grundsætning, at Køberen B kan omstøde A's Retshandel med C og kræve sig den solgte Genstand udleveret mod Købesummens Betaling, alt under Forudsætning af, at Køberen C ved Aftalens Indgaaelse var i ond Tro med Hensyn til A's Berettigelse til at disponere over Salgsgegenstanden. I en Række Domme har Praxis godkendt denne Grundsætning (se f. Eks. U. f. R. 1891 pag. 1003 og 1913 pag. 694), men navnlig kan henvises til to nyere Domme (U. f. R. 1919 pag. 372 og 1928 pag. 1041), i hvilke den fuldbyrdede Overdragelse i Forbindelse med Tinglysning af Skøde er blevet kendt ugyldig, fordi Erhververen var i ond Tro og havde kendt første Købers bedre Ret. Ej heller kan der være nogen Tvivl om, at dette Standpunkt maa være det rigtige. Det drejer sig om et fundamentalt Spørgsmaal for hele Formueretten og for Beskyttelsen af den gode Tro i Omsætningen. Det kan ikke være tilstrækkelig Retsbeskyttelse, at den, der har lovet en Ydelse og hindrer Opfyldelsen deraf ved Genstandens Salg til Tredjemand, maa yde Erstatning. Hvis Tredjemand har kendt sin Sælgers tidligere Forpligtelse, bør første Køber kunne opnaa sin fulde Oprejsning derved, at Tredjemand bliver tilpligtet at tilbagegive den overleverede Genstand. I de to sidstnævnte Domme, ved hvilke første Køber gennemtvang sin Ret, var Sagen rejst baade mod Sælgeren og den i Kontraktbrud meddelagtige Tredjemand; men selv om det maaske næppe vil kunne anses for nødvendigt, at Søgsmålet omfatter Sælgeren, er det i hvert Fald en ubetinget Forud-

sætning for Ansvarets Gennemførelse, at Sælgeren maa være kendt, og hans Forhold til de to Retshandeler fuldt belyst.

Hvis anden Erhverver har været i god Tro, og Genstanden er overleveret til ham, har første Køber ingen Ret, og her er der altsaa ingen Tredjemandsbeskyttelse. En saadan foreligger heller ikke, naar begge de to Købere staar med ufuldbyrdede Kontrakter, og prior tempore potior jure Princippet menes at komme til Anvendelse. Jul. Lassen (Oblig. Alm. Del pag. 928) fastslaar vel, at første Erhverver kan nedlægge Forbud mod, at den lovede Ydelse overgives til anden Erhverver, og at han kan fordre sig indsat i Raadigheden over Tingen, men disse Retsmidler kan første Køber kun bringe til Anvendelse overfor den kontraherende Løftgiver og ikke overfor Tredjemand, alias anden godtroende Køber.

Ligeledes vil der formentlig ved Tingsleje ligesom ved Overdragelsen af en individuel Genstand kunne foreligge Ansvar for Meddelagtighed i Kontraktbrud, da det maa antages, at den, der f. Eks. har lejet en Lejlighed, kan fordre sig indsat i denne, uanset at en senere Lejer, der ved Indgaaelsen af sin Kontrakt havde kendt det første Lejemaal, allerede havde taget Lejligheden i Besiddelse. Derimod vil Forholdet stille sig anderledes ved Afgivelsen af Løfter om at yde en individuelt bestemt Ting som Gave. De særlige Omstændigheder, der karakteriserer dette Retsforhold, vil utvivlsomt medføre, at den, der først har modtaget et saadant Løfte, ikke kan antages at have nogen Retsbeskyttelse overfor den, til hvem Giveren senere har afhændet og overleveret den lovede Genstand, selv om den paagældende Tredjemand var vidende om det først afgivne Gaveløfte.¹⁰⁾

Ved Retshandeler angaaende Arbejdsydelse stiller Forholdet sig i det hele anderledes. Der findes her et Par lovbestemte Tilfælde, hvor Meddelagtighed i Kontraktbrud er strafbar. Ifølge § 13, jfr. § 21, i Lærningeloven af 6. Maj 1921

¹⁰⁾ Se: Ernst Møller: Tinglysning, pag. 313.

er det forbudt at tage en Lærling i Lære eller anvende ham som Medhjælp inden for hans Fag, saalænge han er bundet til en Læringlekontrakt, der ikke er lovligt hævet. Den første Mester kan endog ifølge Lovens § 14 under visse Betingelser fordre Kontrakten opfyldt derved, at en Lærling under 18 Aar kan bringes tilbage til sin Plads ved Politiets Hjælp, og det maa i saa Henseende være uden Betydning, om den Tredjemand, der har kontraheret med Lærlingen, var vidende om Læringleforholdets Eksistens, eller om han var i god Tro. For saa vidt Tilbageførelse ikke finder Sted, vil Mesteren formentlig kunne gøre Erstatningskrav gældende mod den Tredjemand, som vidende om det bestaaende Læreforhold har antaget Lærlingen i sin Tjeneste. Fremdeles er det ved § 9, jfr. § 75, i Sømandsloven af 1. Maj 1923 forbudt Skibsføreren at tage nogen i Tjeneste, som han ved er forhyret af en anden for samme Tid. For Overtrædelsen er der Strafansvar saavel for Skibsføreren som for den Sømand (se § 77), der tager Hyre paa et Skib for en Tid, hvori han som Følge af en ældre Hyrekontrakt er pligtig at gøre Tjeneste paa et andet Skib. Selv om der efter denne Lov er pønalt Ansvar for den Skibsfører som bevidst medvirker til den forhyrede Sømands Kontraktbrud, er der dog kun, hvis Skibet ellers ikke har tilstrækkeligt Mandskab, eller hvis Sømanden træffes beruset, Hjemmel for den Skibsfører, der har lovlig Hyrekontrakt, til ved Politiets Hjælp at faa Sømanden ført tilbage til sin Tjeneste, men da uden Hensyn til, at Tredjemand maatte have været i god Tro. At Skibsføreren bortset fra dette særlige Tilfælde har et Erstatningskrav mod Sømanden, kan der ingen Tvivl være om, og dette Ansvar kan formentlig ogsaa udstrækkes til den meddelagtige Skibsfører, der har overtraadt Sømandslovens § 9.

Imidlertid er det klart, at specielle Hensyn har gjort sig gældende for de to Loves Vedkommende, som her er omtalt.

I det ene Tilfælde drejer det sig om unge Mennesker under 18 Aar, hvis Kontraktforhold er undergivet en vidtgaaende social Beskyttelse og Kontrol; i det andet gælder det navnlig om at tilvejebringe Sikkerhed for Skibes Bemanding. Bortset herfra er der næppe Mulighed for i vor Ret inden for Arbejdsaftalernes Omraade at finde Eksempler paa Tredjemandsbeskyttelsen i den Form, der alene er relevant i den foreliggende Forbindelse, nemlig som den Meddelagtighed i den forpligtedes Kontraktbrud, der udøves, naar en anden Arbejdsgiver vidende om den bestaaende Aftale tager Kontraktbryderen i sin Tjeneste. Det Ansvar, der f. Eks. efter Sømandslovens § 79 eller ved Lønkonflikter paahviler den, der forleder den arbejdsforpligtede til at bryde bestaaende Arbejdskontrakter, henhører under de almindelige eller særlige Regler for skadegørende Handlinger. Kun for saa vidt en saadan Anstifter har indgaaet ny Kontrakt med den forpligtede, har Spørgsmaalet Relevans i den foreliggende Forbindelse. I fremmede Retsforfatninger, navnlig i fransk Ret¹¹⁾, er der i adskillige Tilfælde paalagt Erstatningsansvar for den, der f. Eks. i Konkurrenceøjemed, med Løfte om højere Løn o. l. lokker andres Arbejdere og Tjenestefolk til at tage Ansættelse i Strid med bestaaende, ikke lovligt opsagte Kontrakter, men efter dansk Retsopfattelse maatte der her kræves positive Lovbestemmelser for at naa til et lignende Resultat.

En særegen Retsstilling indtræder dog, naar der paahviler den efter Arbejdskontrakten forpligtede en særlig Undladelsespligt. I saa Henseende er det ikke tilfældigt, at der inden for Konkurrencelovgivningen findes en Lovbestemmelse af Interesse; thi som det fra fransk Ret nævnte Eksempel antyder, bevæger vi os paa et Grænseomraade, hvor Afvejelsen af, hvad der er tilladelige Midler i Konkurrencen, maa spille ind. Lov af 29. Marts 1924 og § 11 fastsæt-

¹¹⁾ Se nu ogsaa Art. 23 a i Code de Travail (Tillægslov af 5.-2. 1932).

ter Straf for den, der ved ubeføjet at benytte eller give Meddelelse til andre om sin nuværende eller tidligere Principals eller Kompagnons Forretnings- eller Driftshemmeligheder forsætligt krænker et kontraktligt Tillidsforhold, i Kraft af hvilket disse Hemmeligheder er kommet til hans Kundskab. I Praksis er det udtalt (se U. f. R. 1918 pag. 564 og 1930 pag. 246), at Ansvar for Overtrædelse af denne Lov ogsaa rammer den, der benytter den ulovligt givne Meddelelse, hvilket normalt vil sige: den Tredjemand, i hvis Tjeneste Lovovertræderen er indtraadt, eller med hvem han er gaaet i Kompagniskab med det Formaal at udnytte den ved Loven beskyttede Hemmelighed. Forudsætningen herfor er selvfølgelig, at Tredjemand har handlet i ond Tro og været meddelagtig i det stedfundne Brud paa det kontraktlige Tillidsforhold. Formentlig vil i saa Fald ogsaa den krænkede kunne gøre Erstatningskrav gældende direkte mod den meddelagtige Tredjemand. De samme Ansvarsregler vil antagelig ogsaa kunne gøres gældende overfor den, til hvem den forpligtede paa lovstridig Maade alene har foræret eller solgt den paa gældende Forretnings- eller Driftshemmelighed, og efter den Udvidelse, som Meddelagtighedsbegrebet har været Genstand for ved den nye Straffelovs § 23¹²⁾, er det sandsynligt, at Omraadet for Ansvar efter § 11 snarere vil blive forøget end formindsket.

Saa snart vi naar udenfor Rammerne af Konkurrence-lovens positive Bestemmelser og koncentrerer os om de i Retslivet hyppigt anvendte Konkurrenceklausuler, ved hvilke der statueres Pligt til af Konkurrencehensyn at undlade at drive en Forretning eller anden Virksomhed af en vis Art eller at tage Ansættelse i en saadan, er der et skarpt Brud i Opfattelsen af Meddelagtighedsspørgsmaalet. Navnlig i Medfør af de Begrænsninger, som Aftalelovens § 38 har indført i Kontraktfriheden paa dette Omraade, er en Del Sager ved-

¹²⁾ Se Krabbes Straffelovsudgave 1931 pag. 67—68.

rørende Krænkelser af Undladelsespligten blevet indbragt til Afgørelse ved Domstolene; men i intet Tilfælde har der været Tale om, at Ansvar for Løftebrudet skulde kunne udstrækkes til den ikke-kontraktbundne Tredjemand, der vidende om Forpligtelsen har krænket denne ved at indgaa Aftaler, ved hvilke den forpligtede begaar Kontraktbrud¹³). Heller ikke i Motiverne til Aftalelovens § 38 findes der nogen Antydning af, at Retsvirkningerne af Brud paa Konkurrenceklausulen skulde berøre andre end den direkte forpligtede.

En særegen Undladelsespligt, paalagt i Forbindelse med Erhvervelsen af en Eneret og tilsigtende Begrænsning af Konkurrence, er ligeledes et meget almindeligt Fænomen ved Afslutningen af Lejekontrakter om Butiks- og Forretningslokaler. Den, der lejer en Butik, vil ofte have en fuldt ud rimelig Interesse i at sikre sig, at Ejeren ikke i den Ejendom, hvor de lejede Lokaler befinder sig, lejer ud til andre Forretninger, som vil paaføre Lejeren Konkurrence. Der er afsagt mange Domme om Forstaaelsen af saadanne Aftaler (se især U. f. R. 1912 pag. 175, 1915 pag. 704, 1928 pag. 169, 523, 582, 793, 1931 pag. 810, 1932 pag. 1073), sædvanligvis foranlediget derved, at Udlejeren har brudt sin Forpligtelse ved at leje Lokaler til Tredjemand, som i større eller mindre Omfang forhandler Varer i Konkurrence med den første Lejer. Naar Lejeren har faaet sin Ret anerkendt, paalægges det ved Dommen Udlejeren at foranledige, at den retstridige Konkurrence ophører; men der har ingensinde været Tale om, at Lejeren kunde gøre Ansvar gældende overfor Tredjemand, hvis Kendskab til Retsbrudet end ikke er blevet oplyst.

For saa vidt angaar Brud paa den Eneret til Salg af en bestemt Vare, som en Forhandler har betinget sig af en

¹³) Se f. Eks. U. f. R. 1931 pag. 1108, hvor der end intet forelaa oplyst om den nye Arbejdsgivers Stilling til Sagen, skønt det var overvejende sandsynligt, at Kontraktbrudet var udøvet i et Tjenesteforhold til Tredjemand.

Fabrikant, er det direkte udtalt i en Dom i U. f. R. 1914 pag. 511, at „Anmelderens Eneforhandlingsret ikke kan gøre det ulovligt for hans Konkurrenter at forhandle den paa-gældende Maskine.“ Den, hvem Eneretten tilkommer, maa gøre sin Ret gældende overfor sin Medkontrahent, hvis denne har afhændet Varen til andre i Strid med Aftalen, men mod de øvrige Aftagere af Varen har han intet Krav, selv om disse maatte have været vidende om Enerettens Eksistens.

Anderledes vil Sagen vistnok stille sig, hvis den Eneret, der er givet Løfte om, har Karakteren af en Koncession, og Retten maa antages at have et vist offentligretligt Præg. Højesteret har i et saadant Tilfælde (U. f. R. 1930 pag. 302) stadfæstet et Forbud, der af Indehaveren af en Eneret var nedlagt mod Tredjemand. Ejeren af et Elektricitetsværk havde af et Byraad faaet meddelt Eneret til at forsyne Købstaden med Elektricitet fra et lokalt Anlæg; men Raadet havde under særlige Omstændigheder og under Forbehold af Koncessionshaverens Ret tilladt et andet Værk at nedlægge en Ledning inden for Byens Omraade. Søgsmålet blev rettet udelukkende mod Indehaveren af det nye Anlæg, men naar Byraadet ikke var Part i Sagen, kan det muligvis tilskrives det Forhold, at Kommunen, som under Sagen stod paa den første Koncessionshavers Side og mente sig løst fra sit Tilsagn til Tredjemand, kan antages at have givet den eneberettigede en stiltiende Bemyndigelse til at optræde paa Kommunens Vegne, ligesom det i Dommen udtaltes, at det retskrænkende Elektricitetsværk selv har paataget sig Risikoen ved ikke at have erhvervet Koncessionshaverens udtrykkelige Tilladelse til Anlægget. Selv om Tilfældet saaledes af flere Grunde ikke er et helt klart Eksempel paa Tredjemands Meddelagtighedsansvar ved Kontraktbrudet, vil det dog navnlig set paa Baggrund af Domstolenes ganske ureserverede Godkendelse af Koncessionshaverens Søgsmålsret ikke være udelukket at drage den Slutning, at en

Koncessionshaver har en videregaaende Ret til direkte over for Tredjemand at paatale Angreb paa Eneretten, som hidrører fra den koncessionerende Myndigheds Kontraktbrud. I Kraft af Koncessionen vil der som Regel være anbragt en betydelig Kapital i omspændende Anlæg, og der vil være skabt en vidtforgrenet Organisation, hvis Interesser vil blive skadet i uforholdsmæssig stort Omfang ved Koncessionsgiverens Kontraktbrud, saa at særlige Hensyn muligvis kan begrunde en videregaaende Beskyttelse mod den Tredjemand, der medvirker til Brud paa Eneretten.

Sammenholdt med de ovenfor under III nævnte Domme viser den summariske Oversigt, der her er givet over Retsstillingen ved Meddelagtighed i Kontraktbrud, formentlig med tilstrækkelig Tydelighed, at det ikke paa dette Punkt er muligt i dansk Ret at finde en almindelig Grundsætning om Fordringsrettens Beskyttelse overfor Tredjemand, og at vor Rets Synspunkt henligger i et maaske endnu dunklere Halvlys end fransk Ret. Bortset fra de lovbestemte Tilfælde er en saadan Beskyttelse i Retspraksis med Sikkerhed kun fastslaaet, for saa vidt angaar Dobbeltsalget. Hverken med Hensyn til Arbejdsydelser eller Undladellespligt er der konstateret Ansvar for den i Kontraktbrudet delagtige Tredjemand, navnlig heller ikke i et Retsforhold, der direkte kan sidestilles med Reverssystemet. Naar saaledes ved Dobbeltsalg A har lovet at sælge B en bestemt Genstand, men bryder sin Kontrakt ved at overlevere Tingen til Køberen C, der kender A's Forpligtelse, er der formelt set afsluttet to Retshandeler og foretaget en Overlevering fra A til C. Ved Reversforpligtelsen, der overtages af B ved Køb af generisk bestemte Varer fra Fabrikanten A, sker der Kontraktbrud ved B's Salg og Overlevering af Varen til den i Kontraktbrudet meddelagtige C. Imidlertid indtræder det retlige Ansvar først, naar C indgaar nye Retshandeler med D og andre

Købere. Normalt vil der være sluttet tre efter hverandre følgende Retshandeler og lige saa mange Overleveringer af Varen, inden Ansvarsgrundlaget konstateres. Hertil kommer, at selv om det baade ved Dobbeltsalg og Reversbrud er den berettigedes Kontraktopfyldelseskrav, der direkte gøres gældende overfor Tredjemand, rettes Reverssøgsmålet ikke mod den meddelagtige Tredjemand C's Forhold til de forudgaaende Kontrahenter i det Øjemed at faa de solgte Genstande tilbageleverede eller paa anden Maade retablere en Rets-tilstand, men mod hans Forpligtelse til at overholde Reversen ved nye Retshandeler med nye Retssubjekter, der staar ganske udenfor de forudgaaende Retshandeler. Undersøgelsen synes derfor at maatte konkluderes derhen, at der maa kunne paavises særlige Grunde for det specielle Tredjemandsansvar ved Meddelagtighed i Brud paa Reverssystemet. Hvis saadanne skal kunne godtgøres at være til Stede, maa de formentligt søges i selve Retsforholdets Indhold og Ejendommelighed, og herom maa Opmærksomheden da naturligt samle sig i det følgende.

Et andet Spørgsmaal er, om der saavel af de ovenfor givne Lovbestemmelser som af de enkelte Domme om Meddelagtighedsansvar kan uddrages en Sætning om de almindelige Betingelser, som skal være opfyldte, for at Tredjemand kan ifalde Ansvar. Alene bortset fra Lærlingelovens § 13, der af særlige Grunde er mere omfattende formuleret, kan det med Sikkerhed fastslaas, at der ikke kan være Tale om at gøre Ansvar gældende mod Tredjemand, medmindre denne er vidende om det Kontraktforhold, han krænker, og altsaa er i ond Tro med Hensyn til sin Medkontrahents Berettigelse til at indgaa det retstridige Kontraktforhold. Ikke mindst under Henvi-
 sning til det lige anførte om Reverskravets fjernt-rækkende Karakter vil det være rimeligt at antage, at Betingelsen for at ramme Tredjemand efter Reverssystemet ikke kan eller bør være lempeligere, end hvad der maa følge af dansk Rets øvrige Grundsætninger. Det stemmer altsaa her-

med, at Højesteret som omtalt foran under I har gjort Ansaret afhængigt af, at Tredjemand har kendt sin Medkontra-hents Reversforpligtelse, og ad denne Vej er det atter bekræftet, at det ejendomsretlige Synspunkt er uholdbart, fordi dette vil ramme enhver, der har kendt Reversforpligtelsens Eksistens, selv om den paagældende Tredjemand ikke har været i ond Tro med Hensyn til sin Leverandørs Adkomst til at sælge reversfrie Varer.

V. Prisaftale og Boycotlovene.

Under Diskussionen om Overholdelsen af de faste Priser i Detailhandelen rejser sig naturligt Spørgsmaalet om, hvorvidt hele Reverssystemet bidrager til at opretholde et for højt Prisniveau og derfor maa falde ind under de Lovbestemmelser, som tilsigter at modvirke en uberettiget Udnyttelse af det forbrugende Publikum. Selv om Problemet ikke er uddybet i vor hidtidige Domspraksis, vil det være hensigtsmæssigt at klargøre den positive Retsstilling. I saa Henseende maa det understreges, at denne er ganske ens, baade for den reversforpligtede, der er bunden ved direkte Kontrakt med Fabrikanten, og for den Tredjemand, som anses for pligtig til at respektere den faste Udsalgspris. Ved Undersøgelsen vil det ligesom ved den senere Behandling af Erhvervsfrihedsloven af 1929 være vejledende at have for Øje, at Reversen normalt vil fremtræde i en af følgende Kombinationer:

a) En enkelt Fabrikant kan uafhængig af andre Firmaer og alene paa Basis af Kontrakter med hver enkelt Handlende have gennemført et Forpligtelsessystem, for saa vidt angaar Salg i Detail af de af ham forhandlede Varer. Der foreligger her, hvad der i tysk Ret kaldes „die autonome Preisbindung“, og dette er utvivlsomt det i Praksis hyppigst forekommende

Tilfælde. Undtagelsesvis kan der i Forbindelse med den autonome Revers (ligesom forøvrigt i de nedenfor under b) og c) omtalte Konstellationer) være tilvejebragt en vis Forstaaelse mellem Fabrikanten og en Forening af Handlende eller lignende Organ, som i en eller anden Form har sanktioneret Reverssystemet; men det er vistnok ikke almindeligt, at der ad denne Vej er fremkommet en Aftale, som har juridisk Form og retlig Virkning.

b) To eller flere Fabrikanter kan have dannet et Kartel, tilsigtende en fælles Pris- og Afsætningspolitik. Herunder kan der være truffet Aftale om Gennemførelsen af Reverssystemer endog saaledes, at det er fastsat, hvilke Detailpriser der skal overholdes af de i Kartellet deltagende Virksomheder. Selv om der ikke er indgaaet en saa vidtgaaende Aftale, foreligger der i alle Tilfælde typiske kollektive Prisaftaler, naar der er sket en Begrænsning i den enkelte Deltagers frie Bestemelsesret.

c) En Flerhed af Fabrikanter, der hver for sig og uafhængigt af hverandre har gennemført autonome Reverssystemer for deres egne Fabrikata, kan gennem en Branche-forening eller en mere omfattende Organisation have truffet Aftale om en fælles Optræden overfor Undersælgere ved Boycot- og lignende Foranstaltninger, uden at den enkeltes Ret til Prisfastsættelse er begrænset, og uden at der saaledes i almindelig Forstand foreligger kollektive Prisaftaler.

Helt udtømmende kan denne Opregning ikke være, bl. a. fordi Tilfældene kan kombineres, men de for den juridiske Betragtning væsentlige Elementer er angivet i typiske Hovedtræk.

Den mest betydningsfulde Bestemmelse i dansk Ret indeholdes i Prisaftaleloven af 28. April 1931, den saakaldte Trustlov, hvis § 1 lyder saaledes: „Prisaftaler, som er truffet af Truster, Karteller og lignende Sammenslutninger af monopol-

agtig Karakter, og som har medført eller har til Hensigt at fastlægge aabenbart urimelig Pris paa Varer, som indgaar i det almindelige Forbrug, eller søge saadan Pris hævdet ved utilbørlige Foranstaltninger, er underkastet Prøvelse i Henshold til denne Lov.“ Naar det Tremandsudvalg af Dommere, som paa Foranledning af en skriftlig og motiveret Begæring skal foretage den paagældende Prøvelse, mener at have konstateret en Overtrædelse af Loven, kan Sagen indbringes for Domstolene, som kan erklære Aftalerne for ugyldige og uforbindende og efter Omstændighederne idømme Bøder.

Det synes efter Lovbudets Affattelse at kunne fastslaaes, at det langt fra omfatter alle Reverssystemer om faste Priser, men kun dem, der er iværksat af „Truster, Karteller og lignende Sammenslutninger af monopolagtig Karakter“. Den under a) nævnte autonome Prisbinding, som hidrører fra en enkeltstaaende Fabrik, der konkurrerer paa lige Vilkaar med andre inden for samme Branche, rammes i al Almindelighed ikke af Loven, og hermed falder en meget stor Del, om ikke i Praxis Størstedelen af de faste Detailpriser uden for Trustlovens Rammer. Retsstillingen ændres for denne Gruppes Vedkommende først, hvis Fabrikantens Virksomhed kan betegnes som en Trust, hvorved der efter den almindelige Opfattelse forstaas en ved Fusion af flere Selskaber fremstaaet økonomisk og juridisk Enhed, der har erhvervet sig en bestemmende Indflydelse paa et eller andet Markedsomraade. Formelt er Trusten næsten altid et Aktieselskab, og selv om dens Reverssystem er ganske uafhængigt af Aftaler med mulige Konkurrenter, er det givet, at Systemet er undergivet Trustlovens Bestemmelser. En formel juridisk Definition af, hvad der forstaas ved en Trust (eller et Kartel) vil det næppe være muligt at fastslaa, og det vil heller ikke være hensigtsmæssigt, da den almindelige praktisk-økonomiske Opfattelse maa lægges til Grund, og denne vil næppe kunne udformes i alt for skarpe Begrebsbestemmelser. Kun er der maaske

i den foreliggende Forbindelse Anledning til at rejse det Spørgsmaal, om Loven kan formodes at omfatte en her-værende Filial af en udenlandsk Trust, som bringer et Reverssystem i Anvendelse, men som her i Landet virker i fri Konkurrence uden at udøve nogen Form for økonomisk Overmagt. Spørgsmaalet maa utvivlsomt besvares benægtende, da det afgørende Moment efter dansk Ret maa være Trustens Funktion her i Landet, og det vil være ubilligt, at dens Filial skulde undergives Lovens Tilsyn, medens det samme ikke var Tilfældet med dens danske Konkurrenter, som ikke er Truster. Den Omstændighed, at der i daglig Tale til et eller andet Selskab knyttes Betegnelsen „Trust“, er altsaa ikke tilstrækkelig til at opfylde Lovens Krav, men Vægten maa lægges paa Undersøgelsen af den Virksomhed, der faktisk udfoldes.

Et særligt Tilfælde foreligger, hvis en enkeltstaaende Fabrik uden at kunne betegnes som en Trust har gennemført et Reverssystem efter Aftale med eller maaske under Pres af en Organisation af de Handlende, der beskæftiger sig med Fordeling af Fabrikantens Varer. Her vil Aftalen kunne undergives Prøvelse efter Loven, saafremt Foreningen har en saadan faktisk Magtstilling, at den kan betegnes som værende „af monopolagtig Karakter“. Kun vil Prøvelsen i dette Tilfælde naturligvis mindre rette sig mod Fabrikantens Udsalgspris end mod Handelsavancens Størrelse.

Saafermt Reverssystemet er bragt til Anvendelse af et Medlem af et Kartel (jfr. oven for under b) er der ingen Tvivl om, at de fastsatte Priser kan føres ind under Lovens Tilsyn. Et Kartel kan have mange Medlemmer, men jo mindre Antallet er, des større er som Regel dets Magt. Det er i tysk Ret antaget, at to Fabriker er tilstrækkelige til at udgøre et Kartel, og det samme vil formentlig gælde her i Landet. Under Lovens Prøvelse falder baade den egentlige Kartel-aftale, som indgaas mellem de sideordnede Faktorer paa

samme Fabrikations- eller Omsætningstrin, og de Revers-aftaler, som Fabrikerne i Ly af Kartellet træffer med Handlende i efterfølgende Omsætningsled. Om der kan konstateres Tilstedeværelsen af et Kartel, maa efter Lovens Opfattelse bero paa, om Sammenslutningen er af monopolagtig Karakter. Afgørelsen heraf kan være yderst vanskelig, men det maa i hvert Fald paavises, at Kartellet har en bestemmende Indflydelse paa Prisfastsættelsen inden for det af Kartellet beherskede Vareomraade.

For saa vidt angaar den oven for under c) nævnte Konstellation, nemlig en Forening af Fabrikanter, der uden at have afsluttet indbyrdes Prisaftaler er indgaaede i et Samarbejde om Opretholdelse af Reverssystemet, er det mindre øjensynligt, hvorledes Lovens Bedømmelse vil falde ud. Imidlertid maa det sikkert antages, at selv om Aftalens Indhold ikke gælder en bestemt Pris, foreligger der dog i Lovens Forstand en „Prisaftale“. Det vilde stride imod Lovens Formaal og kunde give Anledning til uberettigede Forsøg paa dens Omgaaelse, hvis ikke Aftalen om en saadan Form for fælles Prispolitik, som der her er Tale om, maatte kunne betegnes som henhørende under Loven. Der er jo intet til Hinder for, at Foreningens Virksomhed kan have „til Hensigt at fastlægge aabenbart urimelig Pris paa Varer“.

En anden Side af Sagen er det derimod, om Foreningen er en „Sammenslutning af monopolagtig Karakter“. I al Almindelighed vil den ikke være det, saalænge den endnu er paa sit første Udviklingsstadium. Hvis Foreningen omfatter flere Brancher, maa Retsstillingen klarlægges for hver enkelt Varegruppes Vedkommende. Kan det da konstateres, at de Handlende for bestemte Varers Vedkommende er henvisne til at erhverve disse næsten udelukkende eller dog i ganske overvejende Grad fra Medlemmer af Foreningen, som overholder Reverssystemer, kan Foreningen rammes af Lovens Foranstaltninger, hvis den benytter sin Magt til at

føre en lovstridig Prispolitik. For øvrigt vil Foreningen muligvis i dette Tilfælde kunne anses for at være et Kartel.

Saa kort en Tid som Trustloven har virket, og saa fuldstændig uprøvet den endnu er i Praksis, er det vanskeligt at vurdere Rækkevidden af de Betingelser, der er opstillet med Hensyn til Prisen og Varens Art. Udtrykket „aabenbart urimelig Pris“ er laant fra Købelovens § 6, men ved det konkrete Skøn vil der muligvis blive stillet strengere Fordringer til Urimelighedens Evidens ved en individuel Retshandel, end hvor Bedømmelsen angaar en mere omspændende Varefordeling af social Betydning. Ikke desmindre vil denne vidtgaaende Betingelse vistnok have til Følge, at Loven yderst sjældent vil komme til praktisk Anvendelse.

Hvad der falder inden for Rammen af „Varer, som indgaar i det almindelige Forbrug“, kan være højst tvivlsomt. Individuelt prægede Genstande som f. Eks. et Maleri, der har til Formaal at tilfredsstille Køberens rent personlige Smagsbehov, er typiske Undtagelseseksempler, og saadanne Varer vil begrebsmæssig vanskelig kunne tænkes at blive fremstillede som Massevarer og optrædende i Handelen som mærkede Standardvarer. I det hele vil der være Tilbøjelighed til at anse undværlige Luksusvarer for Loven uvedkommende, men en herpaa opbygget Distinktion vil være et uheldigt Udgangspunkt, fordi det giver Plads for en alt for subjektiv Bedømmelse. Det af Loven angivne objektive Kriterium, nemlig Varens Inddragen i det almindelige Forbrug, maa danne Grundlag for Skønnet. Maaske kan det siges, at f. Eks. Prisen for dyre Havanacigarer ikke bør kontrolleres, men naar der aarlig ryges adskilligt mere end 1 Milliard billige Cigaretter, der utvivlsomt maa siges at være indgaaet i det almindelige Forbrug, er der ingen Grund til at undtage Massefabrikationen af Cigaretter fra Pristilsynet, og det er da ganske underordnet, om enkelte Samfundsborgere mener, at Befolkningen kunde give sine Penge ud til noget nyttigere.

Samme Betragtninger maa gælde Radioartikler, efter at mindst Halvdelen af danske Hjem er blevet Radiolyttere. Prisen paa saadanne Varer er af Betydning for Opretholdelsen af Folkets almindelige Levestandard, som Loven tilsigter at beskytte. Imidlertid er det i denne Forbindelse nødvendigt at afværge den Misforstaaelse, at Loven alene skulde omhandle Forbrugsvarer, som Publikum køber gennem Butikerne, og som er de eneste, der normalt kan tænkes at blive solgt som Mærkevarer. Ogsaa saadanne Raavarer, Halvfabrikata, Maskiner o. lign., hvis Priser er af Betydning for Produktionens og Handelsomsætningens Omkostningsniveau, hører til Lovens Omraade og udelukkes ikke derfra, selv om de kun er Genstand for en kvantitativt ringe Omsætning til en begrænset Kres af Købere. Afgørende er de paagældende Prisers direkte og indirekte Indflydelse paa det almindelige Prisniveau.

Den Passus i Trustlovens § 1, der retter sig mod Forsøg paa at hævide den aabenbart urimelige Pris ved utilbørlige Foranstaltninger, udvider ikke Omraadet for de Tilfælde, i hvilke Reverssystemerne undergives Lovens Prøvelse. Derimod er det slaaet fast, at Loven kan træde i Funktion, saa snart den utilladelige Prisaftale er indgaaet, og at det ikke er nødvendigt, at den er gennemført.

Alt i alt maa man vistnok regne med, at det Prissystem, som den enkeltstaaende Fabrik iværksætter, i det væsentlige er uberørt af Loven, og naar Fabriken er Deltager i en Sammenslutning, maa der i øvrigt opfyldes saa mange Betingelser, at det i Praksis sikkert kun vil blive i sjældnere Tilfælde, at et Reverssystem kommer til offentlig Undersøgelse. Paa den anden Side kan Anmeldelse foretages ikke blot af den Handlende, som maatte anse sine Interesser for krænkede af Reversen, men af enhver Samfundsborger. Lovens vigtigste Aktualitet ligger formentlig deri, at den ved Begrænsningen af den frie Ret til Prisfastsættelse har fastslaaet

et betydningsfuldt Retsprincip — og at den for Haanden værende Mulighed for Statsmagtens Indgriben kan have en vis præventiv Virkning.

Medens Prisaftaleloven er en social Beskyttelsesforanstaltning til Bekæmpelse af de store økonomiske Sammenslutningers Udnyttelse af den forbrugende Almenhed, er Loven af 27. Marts 1929 om Værn for Erhvervs- og Arbejdskraften derimod udsprunget af en liberalistisk Tankegang, der tilsigter at beskytte den enkelte Erhvervsdrivende eller Arbejder mod de erhvervsmæssige og faglige Organisationers Indgrib i den individuelle Retssfære. Det er derfor urigtigt i for høj Grad at opfatte de to Love som gensidige Supplemen-ter. Loven af 1929 er ikke, som Vinding Kruse har betegnet den, en Trustlov, men snarere en Kartellov og først og fremmest en Boycotlov. De politiske Partier, der gennemførte den første Lov, bekæmpede med Voldsomhed Loven af 1931. Det angivne Synspunkt bekræftes bl. a. ved en Sammenlig-ning mellem Regeringens oprindelige Forslag til Erhvervs-frihedsloven og den vedtagne Lov. Princippet i Forslagets § 1 var udformet saaledes:

„Kollektive Aftaler, der angaar Pris-, Produktions- og lig-nende Forhold, og som tilsigter at begrænse den enkeltes Erhvervs- og Arbejdskraft, hæmme den frie Konkurrence og direkte eller indirekte hidføre Monopolet indenfor det paagældende Erhverv, er ugyldige, og ingen Følger af Brud paa saadanne Aftaler, være sig Erstatning, Kontraktbøder eller lignende, kan under nogen som helst Form tillægges Retsvirkning af Domstolene.“ (Se Rigsdagstidende 1927—28 Tillæg A Sp. 3669 ff). Det konservative Folkeparti, hvis Tilslutning var paakrævet, for at Loven kunde gennemføres, modsatte sig bestemt enhver Antydning af Lovgivning om

Prisaftaler, Karteller og Truster¹⁴⁾ og medvirkede herved til, at Lovens § 1 i sin endelige Skikkelse fik denne Ordlyd:

„Kollektive Aftaler, som paa uberettiget Maade begrænser den enkeltes frie Adgang til Erhverv eller Arbejde, kan ikke tillægges Retsvirkning ved Domstolene.“ — Prisaftaler som saadanne falder altsaa kun ind under denne Paragraf, for saa vidt de maatte krænke den enkeltes ved Loven beskyttede Ret, og for saa vidt de fremgaar af en kollektiv Beslutning. Da Trusten udadtil normalt kun er eet Retssubjekt, berøres den sædvanligvis ikke af § 1. Hvad det retsbeskyttede Gode gaar ud paa, er bedst udtrykt i Folketingsudvalgets Betænkning af 12. Dec. 1928. „Det, man ønsker at hindre, er en Fremgangsmaade, som strider mod den almindeligt anerkendte Nærings- og Arbejdsfrihed her i Landet, derved at man — saaledes som det fandt Sted i de gamle Haandværkerlaug og saaledes som det ogsaa efter Næringsloven af 1857 nu og da forekommer — søger at monopolisere Adgangen til Erhverv eller Arbejde for en bestemt Kreds af Personer eller Virksomheder uden anden rimelig Grund end den, at man ikke ønsker en Forøgelse af Antallet af de Personer, som ernærer sig paa det paagældende Omraade, eller man ønsker at tvinge Folk ind i bestemte Organisationer eller paa anden lignende Maade ønsker at afskære andre fra Erhvervs- eller Arbejdsmuligheder.“ I det store og hele er der ved § 1 tilsigtet en Beskyttelse, der principielt viderefører Linjen fra Aftalelovens § 38, som gør Vedtagelsen af en Konkurrenceklausul uforbindende, naar den „utilbørligt indskrænker den forpligtedes Adgang til Erhverv“. Om der ved den nye Lov ved Benyttelsen af Udtrykket „paa uberet-

¹⁴⁾ Denne Opfattelse af Hensigten med Ændringerne i Lovforslaget har fundet Udtryk i Udtalelser fra flere Partiers Ordførere. Se Folketingstidende 1928—29. Hans Nielsen Sp. 3111 ff, Hendriksen Sp. 3120, P. Munch Sp. 3124. Herimod kun Holstein.

tiget Maade“ er sket en Udvidelse af Retsstridighedens Omraade, er et saare tvivlsomt Spørgsmaal, som det ikke her er nødvendigt at tage op til almindelig Løsning. Lovens Ord nødvendiggør ikke en saadan Opfattelse, hvorimod Motiverne muligvis kan forstaas i modsat Retning. Maaske vil det være rimeligt at gaa ud fra, at Loven ved at udelade Krav om Utilbørlighed og lignende ikke har villet foretage en Ændring hverken i de Tilfælde, i hvilke der ved anden Lov som f. Eks. Aftaleloven er givet bestemte Regler for Retsstridigheden, eller paa de Omraader, hvor Retspraksis allerede maatte have fastlagt en bestemt Retsopfattelse, men at den har ønsket at stille Domstolene frit i deres Skøn over Betingelserne for at inddrage nye Omraader under Lovens Bestemmelser. Derimod er der ikke just paalagt en Pligt til i Praksis at lempe disse almindelige Betingelser i Forhold til den før Lovens Ikrafttræden herskende Retsopfattelse.

Ved Undersøgelsen af Erhvervsfrihedslovens Betydning for Reverskontrakterne vil det vistnok vise sig, at den mindre berører de indgaaede Aftalers Gyldighed end de Midler, der benyttes til deres Gennemførelse. Imidlertid vil det være hensigtsmæssigt at betragte § 1 og § 3 hver for sig.

Hvornaar kan da den Handlende, der er bundet til en Reverskontrakt, frigøre sig for denne i Henhold til § 1, og hvornaar kan en ikke-reversbundet Tredjemand kræve sig frifundet under et Søgmaal ved at paaberaabe sig den paagældende Bestemmelse? Det er efter Lovens Indhold og Motiver ganske klart, at den Omstændighed, at Reversen medfører Pligt til at overholde en aabenbart urimelig Pris, ikke alene er tilstrækkelig til at henføre Forholdet under Loven, og der er i og for sig ogsaa fornuftig Mening og Sammenhæng heri. Den Handlende har ikke i al Almindelighed til særlig Opgave at varetage Forbrugernes Prisinteres-

ser, og det er vel endog tænkeligt, at der ved Salg af Varerne er tillagt ham selv en rundelig Avance. Naar Statsmagten vil gribe ind paa dette Omraade, maa den tage sit naturlige Udgangspunkt i en Beskyttelse af de forbrugende Købere, saaledes som det er sket ved Prisaftaleloven, og netop paa Baggrund af de meget skarpe Betingelser og den indgaaende Prøvelse, som denne Lov stiller Krav om, forinden Domstolene kan gribe ind, vilde det være temmelig abnormt, om den enkelte Handlende, hvis retlige Interesse heri ikke er umiddelbart indlysende, efter eget Forgodtbefindende skulde kunne frigøre sig for sine kontraktmæssige Forpligtelser. Det afgørende Spørgsmaal, som § 1 tager Stilling til, og den retlig relevante Kendsgerning er derimod, om den Handlende frivilligt er gaaet ind i Kontraktforholdet, eller om han er blevet nødt til at paatage sig Forpligtelsen under utilladeligt Pres af kollektive Aftaler indgaaede indenfor en Kreds af Leverandører, en Organisation eller lignende. Omvendt er det i hvert Fald teoretisk muligt, at den Handlendes Frihed er begrænset paa retsstridig Maade, uden at der derfor er Tale om Pligt til at overholde urimelige Priser.

Hvis man da først vil rette Opmærksomheden mod det oven for under a) definerede autonome Reverssystem, er det klart, at den Handlende end ikke, naar Fabriken er en som et enkelt Aktieselskab organiseret Trust, har nogen Adgang til Retsbeskyttelse efter § 1, simpelthen fordi hverken han selv eller Fabrikanten er Deltager i en kollektiv Aftale. Anderledes vil Sagen naturligvis stille sig, hvis Reverssystemet er bragt til Anvendelse efter Overenskomst med en Forning af Handlende. For at der kan være Tale om retligt at anerkende Tilstedeværelsen af en kollektiv Aftale, maa i hvert Fald normalt den ene af de kontraherende Parter være et større Antal Personer, der sædvanligvis er organiserede i en mere eller mindre fast Sammenslutning. Vidtgaaende Krav i saa Henseende kan der ikke stilles, og Sammenslut-

ningen behøver ingenlunde at have permanent Karakter; men der maa enten være et eller andet Organ, som paa Flerhedens Vegne medvirker til at indgaa Aftalen, eller der maa være afgivet en fælles Erklæring, som har fundet Tilslutning fra de kollektivt forpligtede. En Forpligtelse af denne Karakter foreligger der ikke, fordi en enkelt Fabrikant afkræver hver enkelt af sine Aftagere en Deklaration om at sælge hans Varer til en bestemt Pris. Selv om Antallet af Handlende bliver nok saa stort, bestaar der mellem disse intet Fællesskab i juridisk Forstand og intet indbyrdes Retsforhold. Forholdet tydeliggøres ved et Eksempel fra Arbejdskontrakternes Omraade. Hvis vi tænker os, at et stort Varehus beskæftiger et uorganiseret Personale paa 1000 Mennesker og autonomt gennemfører et Lønssystem med ensartede Tariffer, faste Anciennitetstillæg, Pensionsordning o.s.v., har dette utvivlsomt et vist kollektivt Præg, men der vil formentlig være Enighed om, at en kollektiv Aftale ikke foreligger, førend en Repræsentation for Personalet har godkendt Systemet paa Helhedens Vegne, eller de ansatte giver Tilslutning ved en af alle eller den store Flerhed i Forening afgivet Erklæring¹⁵⁾).

Vinding Kruse har med Hensyn til Reverskontrakten, saavel i „Ejendomsretten“ som i sine Artikler i „Ugeskrift for Retsvæsen“ hævdet en Anskuelse, der strider imod den her anførte, idet han f. Eks. („Ejendomsretten“ pag. 1388) udtaler: „Efter Lovens Formaals kan der ingen Tvivl være om, at der ved kollektive Aftaler maa forstaas ikke blot Aftaler, hvorved en Række Næringsdrivende overtager en fælles Forpligtelse ved en fælles i Forening afgivet eller underskrevet Erklæring, men i det hele Aftaler, hvorved et helt Erhvervs Udøvere paatager sig en fælles Forpligtelse, hvadenten det nu formelt sker ved en Fælleserklæring eller

¹⁵⁾ Se H. Ussing: Aftaler pag. 122—23.

ved en Række stereotyp trykte Erklæringer. Det vilde være Formalisme at sondre mellem disse Forpligtelsesmaader.“ — Nu er det utvivlsomt fuldstændig rigtigt, naar Vinding Kruse her understreger det kollektive Moment som fremtrædende i ethvert Reverssystem, og der vil i den følgende Fremstilling blive lagt meget stærkt Eftertryk paa denne Side af Sagen. Det vil være naturligt at betegne Systemet som „kollektivt betonet“ eller „kvasi-kollektivt“; men naar det drejer sig om at fastslaa, hvorvidt der foreligger en kollektiv Aftale i Lovens Forstand, og naar Afgørelsen af dette Spørgsmaal kan have den betydningsfulde Retsvirkning, at Aftalen i givet Fald kan blive uforbindende for den forpligtede Part, er det ingen Formalisme at opstille et bestemt Kriterium og søge at drage en nogenlunde fast Grænse. Selv om der ude fra set ikke er nogen Forskel paa, om de Handlende har afgivet en Fælleserklæring eller hver sin isolerede Erklæring, stiller Sagen sig anderledes fra Parternes Synspunkt.

Som et formalistisk Paradoks kunde det meget vel siges, at de Handlende, der har afgivet „en Række stereotyp trykte Erklæringer“ ikke har mere indbyrdes Fællesskab i juridisk Forstand end de Mennesker, der har løst Billet til samme Teaterforestilling. Det er nemlig ikke helt rigtigt, naar Vinding Kruse siger, at de i det omdisputerede Tilfælde har afgivet „en fælles Forpligtelse“. Der foreligger en Mængde identiske, men ingen fælles Forpligtelser, og det er da uden Betydning, om Forholdet udstrækker sig til alle Erhvervets Udøvere eller kun til en Del af disse. Dette Synspunkt finder en meget betydningsfuld Støtte ved Undersøgelse af det tilsvarende Problem i tysk Ret, der ejer Europas finest gennemarbejdede Kartelret, og hvor Spørgsmaalet baade har været gjort til Genstand for indgaaende teoretisk Diskussion og i Praksis er løst i Overensstemmelse med det her anførte Standpunkt. Formelt drejer det sig i Tyskland om at afgøre, hvorvidt den autonome Prisbinding falder ind under § 1

i Kartelforordningen af 2. Novbr. 1923 og dermed inddrages under Karteltilsynet. Paragraffen angiver sin Ramme ved Ordene „Syndikate, Kartelle, Konventionen und ähnliche Abmachungen“, og tilsyneladende er det danske Begreb „kollektive Aftaler“ mere omfattende, selv om Ordet „Abmachungen“ snarere stiller svagere Krav til den juridiske Form end det danske Ord „Aftaler“. Bortset fra disse uvæsentlige og rent formelle Afvigelser maa imidlertid den retlige Begrundelse være afgørende, som er bragt til Anvendelse i de foreliggende Afgørelser i tysk Praksis, og som efter deres Indhold vil kunne overføres direkte paa Forstaaelsen af Erhvervsfrihedslovens § 1. Rigsretten har nylig i to Tilfælde (R. G. Z. 133 pag. 51 og pag. 331) afvist Tanken om at henhøre det autonome Reverssystem under Kartelforordningens § 1, idet det i den sidstnævnte Dom bl. a. udtales: „Es fehlt an der gesellschaftlichen oder körperschaftsrechtlichen Organisation und Zusammenfassung der Beteiligten, wie sie diese Vorschrift erfordert. Daran ist festzuhalten.“ Siden har ogsaa Kartelretten taget Stilling til Spørgsmaalet i en Afgørelse, som findes trykt i K. R. 1933 pag. 125 ff, og som giver en meget udførlig Begrundelse ud fra kartelretlige Synspunkter. For at anerkende Tilstedeværelsen af et kartel-lignende Arrangement maatte Forholdet være af „marktbeeinflussende“ Karakter, og der maa mellem Parterne være skabt ikke netop „eine organisatorische Gesellschaftsform“; men i hvert Fald maa der være tilstræbt „die kollektive Verfolgung eines gemeinschaftlichen Zweckes und der bindende Ein- und Unterordnung des Einzelnen unter diesem Gemeinschaftszweck“. Kartelretten anser ingen af disse Betingelser for opfyldte af den autonome Reverskontrakt, „wo er zwischen den einzelnen Reversverpflichteten, wenn auch nicht an teilweise oder vielfach gleichgerichteten Interessen so doch an jeglicher, die Einzelnen einem Gemeinschaftszwecke — etwa dem einer bestimmten Marktregelung — unter-

ordnenden rechtlichen Bindung fehlt.“¹⁶⁾ Denne Betragtning kan meget vel overføres paa dansk Ret, thi hvis man med Vinding Kruse vilde antage, at der mellem de Handlende, der hver for sig har afgivet Reversdeklaration, bestod en kollektiv Aftale, maatte Forholdet formentlig ogsaa efter dansk økonomisk Opfattelse karakteriseres som et kartellignende Arrangement af samme Art som det, om hvilket det er fastslaaet, at det falder udenfor det tyske Karteltilsyns Rammer.

Hvad dernæst angaar et Reverssystem, der benyttes af et Medlem af et Kartel (jfr. Konstellationen b), er det klart, at der i Lovens Forstand foreligger en kollektiv Aftale, naar Systemet støtter sig til eller er et Udslag af den Pris- og Afsætningspolitik, om hvis Gennemførelse en Flerhed af Virksomheder har samlet sig i et Kartel. Retsvirkningen efter Erhvervsfrihedslovens § 1 skyldes altsaa Fabrikantens Aftaler med andre end de reversforpligtede Handlende. Det er kun en af Kartellets Eksistens og dets økonomiske Særpræg afledet Konsekvens, at Reverssystemet maa betragtes som udgørende en Del af Kartelkomplekset, og det er derfor ikke nødvendigt, at Kartelaftalen indeholder Bestemmelser om Medlemmernes Reverskontrakter eller lignende Vilkaar for Detailsalg. Er derimod Kartelmedlemmerne endes om Overholdelsen af ensartede Detailpriser ved Hjælp af Reverskontrakter, er disse naturligvis Kartelaftalens umiddelbare Indhold.

Imidlertid rejser der sig det Spørgsmaal, om man vil an-

¹⁶⁾ Tysk Teori har ikke udelt sluttet sig til Opfattelsen i Praxis. Et Standpunkt som det af Vinding Kruse forfægtede har i talrige Artikler i Kartell-Rundschau (se f. Eks. 1931 pag. 441 ff) været fremsat af Tschierschky, der i det hele er Reverssystemets mest energiske Modstander i Tyskland. Til ham har senere sluttet sig Stern (pag. 125 ff). Den herskende Anskuelse repræsenteres bl. a. af Friese (pag. 48), Hüssener (pag. 40), Blum (K. R. 1927 pag. 387, 1931 pag. 245), Isay (K. R. 1927 pag. 106), W. Strauss (K. R. 1933 pag. 351 ff, pag. 440 ff).

tage, at Kartelaftalen er kollektiv i Lovens Forstand, naar Deltagernes Antal er meget ringe, f. Eks. kun to, idet den erhvervsmæssige og økonomiske Opfattelse vistnok her i Landet ligesom det ogsaa i Praxis er fastslaaet i Tyskland (R. G. Z. 114 pag. 264, 119 pag. 386) vil godkende Eksistensen af et Kartel med to Medlemmer. Selv om det i dansk Ret normalt vil blive forudsat, at i hvert Fald den ene Part i en kollektiv Aftale udgør en større Flerhed af Retssubjekter, er det jo klart, at det er vanskeligt at drage Grænsen ved et bestemt Antal. Der er derfor ingen anden Udvej end at lade Afgørelsen bero paa et Skøn i det enkelte Tilfælde, og under de særlige Omstændigheder, der foreligger ved Bedømmelsen af Erhvervsfrihedslovens Rammer, maa der formentlig lægges Vægt paa Lovens Hensigt til at beskytte den enkelte mod Angreb fra en økonomisk Overmagt. Da den Indflydelse, der udøves af et Kartel, snarere staar i omvendt Forhold til Antallet af Medlemmer, og der saaledes intet er til Hinder for, at et Kartel, der kun bestaar af to Medlemmer, kan danne en endog særdeles stærk Magtfaktor, og da der ingen Tvivl kan være om Retsstillingen, naar Kartellet har et større Antal Medlemmer, vil det være rimeligt at antage, at et Kartel kan henføres under „kollektive Aftaler“, selv om det kun tæller to Medlemmer.

Med Hensyn til den Sammenslutning af Fabriker eller Firmaer, hvis Formaål alene bestaar i gensidig Bistand til Gennemførelsen af Reverssystemet (jfr. Konstellationen c), er det derimod givet, at der foreligger en kollektiv Aftale. I tysk Kartelret er en saadan Forening betragtet som et Kartel og dens Reverssystem som et kartellignende Arrangement, der følgelig inddrages under Karteltilsynet (se Kartelretsdommen i K. R. 1933 pag. 117). Konsekvensen af dette Standpunkt maa da formentlig blive som oven for ved de egentlige Karteller, at den enkelte Fabriks Reversaftaler falder ind under Erhvervsfrihedslovens § 1; thi selv om der i og for sig ikke

mellem Deltagerne i den paagældende Organisation er indgaaet Prisaftaler, foreligger der en fælles Boycotaftale, der i givet Fald kan rette sin Brod mod den enkelte reversforpligtede Handlende¹⁷⁾.

Naar det herefter er fastslaaet, at Lovens § 1 kan yde den Handlende en Beskyttelse, saafremt Fabrikanten eller den Hovedforhandler, til hvem Reversen er udstedt, er Medlem af et Kartel (eller af en Trust, fremtrædende som flere Selskaber) eller en Sammenslutning af den lige ovenfor omtalte Art, maa det overvejes, hvornaar den praktiske Mulighed herfor indtræder i Medfør af hele Paragraffens Indhold og Formaal. Ved Bestemmelsen heraf mangler der endnu det Grundlag, som kun Retspraksis vil kunne give, da der overhovedet ikke foreligger Afgørelser, der tager Sigte paa Forstaaelsen af § 1. Ganske vist er det klart, at da det beskyttede Gode ligeledes danner Hovedgrundlaget for Lovens § 3, vil en iøvrigt tilladelig Boycot alene paa Grund af sit umiddelbare Formaal være utilladelig til Gennemtvingelse af Aftaler, der kan frakendes Retsvirkning efter § 1; men naar en Boycot bliver straffet, har det utvivlsomt altid hidtil været, fordi der er benyttet utilladelige Midler eller i hvert Fald foretaget Foranstaltninger, som ikke udelukkende var dikteret af og hjemlet ved Boycottens direkte Formaal. En saadan indirekte, men lidet udtømmende Vejledning findes dog maa-ske i Sø- og Handelsrettens Dom af 30 Maj 1933 (Sø- og Handelsretstidende 1933 pag. 177), hvor de benyttede Boycotmidler anerkendtes som lovlige, og hvor Formaalets Art, der gik ud paa Gennemførelse af en kollektiv Overenskomst om Reverssystemer, derfor kunde have bevirket en Underkendelse om ikke af Reverskontrakterne, saa dog af den kollektive Aftale mellem Forhandlerne. Ligeledes kunde Spørgsmaalet have været berørt i Forbindelse med Dunlop-Sagen

¹⁷⁾ Se ogsaa H. Ussing: Aftaler pag. 123.

(U. f. R. 1931 pag. 655) og i de sidste Colgate-Sager (Højesteretstidende 1933 pag. 398).

Den indbyrdes Aftale mellem de reverskrævende Firmaer og den enkelte Fabriks Adgang til at frigøre sig herfor er der ikke her nogen Grund til at underkaste en særlig Undersøgelse, idet dette Forhold i øvrigt maa bedømmes efter de almindelige Grundsætninger, der er nedlagt i § 1. Hvad der derimod i den foreliggende Forbindelse maa samle Opmærksomheden, er Retsstillingen for den reversforpligtede Handlende og det for ham aktuelle Problem, om Loven har villet tildele ham en særlig Frihed til at fastsætte sine Udsalgspriser, og hvor vidtgaaende Indgreb i denne Frihed han eventuelt maa finde sig i. Uanset at det har ligget uden for Lovgavernes Hensigt specielt at ramme Trusters og Kartellers Prispolitik, kunde de ordførende Politikeres hyppigt tilbagevendende Udtryk om „Kampen mod Organisationsmagten“, om „Værn for frie Mænd“ etc. maaske give Plads for den Opfattelse, at det Formaal, som uomtvisteligt har fundet Udtryk i Loven: at beskytte den selvstændige Erhvervsdrivendes Handlefrihed, skulde medføre, at f. Eks. en Detailhandler med særlig Føje kunde frigøre sig for et for hans frie Handlemaade tilsyneladende saa generende Baand, som at han er afskaaret fra selv at bestemme, til hvilke Priser han vil sælge sine Varer. Selv om Udtrykket i § 1: „den enkeltes frie Adgang til Erhverv“ kunde føre til den Antagelse, at der kun var tænkt paa Hindringer for den formelle og reelle Adgang til at træde ind i et Erhverv, er der nemlig ingen Tvivl om, at Loven ligefuldt beskytter den Erhvervsdrivende under Udøvelsen af den af ham etablerede Virksomhed.

Da der dog blandt Betingelserne for Lovens Anvendelse er opstillet Krav om, at Frihedsbegrænsningen skal være iværksat „paa uberettiget Maade“, og der derved dels er tænkt paa hidtidig Lovgivning og Praksis, dels paa hvad der

i øvrigt maatte følge af Retsordenens almindelige Grundsætninger, er det de Synspunkter, som kan hentes fra disse Kilder, som maa blive afgørende for, hvorvidt der kan opstilles en særlig Beskyttelse for den Handlendes Autonomi, og det maa da sikkert benægtes, at de Handlende skulde nyde Lovens Begunstigelse ud over, hvad der følger af Lovbudets Indhold i dets Helhed. De Kontraktfrihedens Principper, som er grundlæggende for vort Retsliv, har medført, at Reverskontrakter og andre Aftaler, der binder den kontraherendes frie Ret til Prisfastsættelse ved Videresalg, er blevet anerkendte som lovlige og bindende. Alle de foran omtalte Domme om Reversaftaler er lige saa mange Eksempler herpaa.

I Mangel af positive Afgørelser er det imidlertid yderst vanskeligt at udforme sikre Regler for, hvornaar man kan frakende Reverskontrakten dens Retsvirkning, og det lader sig næppe gøre at naa stort videre end til at belyse Forholdet ved at fremdrage Eksempler paa nogle af de foreliggende Muligheder. I denne Forbindelse maa det understreges, at Reversen i sig selv er uvirksom, naar den ikke ledsages af Vareleverancer. Der kræves intet Opsigelsesvarsel, for at den kan bringes til Ophør, og det er derfor indlysende, at det odiose Tvangsmoment først kan fremtræde, naar den Handlende i større eller mindre Grad føler det som en uafviselig Nødvendighed at sikre sig Levering af de prisbundne Varer. Saa længe han har Adgang til at forsyne sig med tilsvarende, ikke-prisbundne Varer, er der ingen Tvivl om, at Loven ikke kan komme til Anvendelse. Saaledes laa formentlig Forholdet i den af Sø- og Handelsretten den 30. Maj 1933 paadømte Sag (Sø- og Handelsretstidende 1933 pag. 177). At den Handlende af Reklamehensyn eller andre Grunde finder det fordelagtigt at kunne føre de reversbundne Varer i sin Forretning, kan heller ikke være afgørende. Drejer det sig f. Eks. om en Specialitet, som ikke direkte kan erstattes af andre Varer,

maa det ligeledes erkendes, at der ikke er lagt nogen Tvang paa den Handlende, hvis Omsætningen med denne Vare er ringe i Forhold til hele hans øvrige Omsætning. I alle saadanne Tilfælde maa det være uden Betydning, om Kartellet maatte have taget utilladelige Priser, da den Handlende staar frit over for Kartellet og kan undlade at aftage dets Varer, hvis han nærer Frygt for at deltage i en ulovlig Prispolitik. Naar der derimod baade foreligger Prisbinding med Hensyn til en enkelt betydningsfuld Vare eller normalt en mere omfattende Varegruppe, for hvilken den Handlende ikke kan skaffe sig Erstatning af frie Varer, og naar tillige Handelen med de prisbundne Varer udgør en væsentlig Del af den Handlendes Omsætning, indtræder formentlig Forudsætningerne for, at der kan blive Tale om at bringe Loven til Anvendelse, alt saafremt samtlige eller i hvert Fald de i den foreliggende Sammenhæng afgørende Varegrupper hidrører fra et og samme Kartel eller fra Fabrikker, der alle er Medlemmer af en Sammenslutning, som har til Formaal at yde gensidig Bistand til Overholdelse af Reverssystemerne. En Faktor til Bedømmelse af, hvorvidt den Handlende er bundet i et saa udstrakt Omfang, som det her er angivet, vil det være, om Afbrydelsen af Leverancen af de reversbundne Varer vil virke om ikke ødelæggende saa dog i høj Grad lammende paa den paagældendes hele Erhverv. Hvis der under disse Omstændigheder anlægges Sag mod en Undersælger, vil denne, hvadenten han har underskrevet Revers eller erhvervet Varen uden Forpligtelse ved sin Leverandørs Reversbrud, sikkert kunne blive frifundet og faa Reversen frakendt Retsvirkning, saafremt det kan paavises, at Kartellet eller Organisationen har taget aabenbart urimelige Priser, som vilde være ulovlige efter Prisaftaleloven; thi i saa Fald kan baade den Handlendes frie Adgang til Erhverv siges at være begrænset og at være det „paa uberettiget Maade“.

Det er dog maaske værd at lægge Mærke til, at Situationen i een Henseende ikke er typisk for de Tilfælde, i hvilke Lovgiverne havde tænkt sig Lovens Beskyttelse bragt i Anvendelse. Disse Opmærksomhed var fortrinsvis rettet mod den lille frihedselskende Mand, som blev tvunget i Knæ enten af en overmægtig Sælgerkoncern eller af sine Fagfællers Organisation; men i det foreliggende Tilfælde er det i Virkeligheden ikke saaledes, at Kartellet vender sine Kampmidler og sin Magtudøvelse specielt mod den enkelte Handlende. Det ejendommelige er, at Indskrænkningen af Erhvervsfriheden har ramt og tilsigter at ramme Udøverne af et helt Erhverv, nemlig alle Forhandlere af de reversbehæftede Varer. Det psykiske Pres, der hviler paa den enkelte, er formindsket ved Følelsen af, at han kun har paataget sig samme Forpligtelser som alle hans Kolleger og Konkurrenter, og antagelig er Reversforpligtelsen mindre tyngende for ham end den Gæld, han eventuelt staar i til sine Leverandører. I hvert Fald opstaar der en vis fælles Interesse mellem de reversbundne Handlende indbyrdes, og et heraf opstaaet Samvirke kan øve Modtryk over for Koncernens Magtstilling og bidrage til at mindske Betydningen af den stedfundne Indskrænkning i den enkeltes Handlefrihed. I Momenter af denne Art vil man sikkert i det hele finde en af Grundene til, at Lovens § 1 næppe nogensinde vil faa stor praktisk Betydning.

Disse sidste Betragtninger maa ogsaa spille ind ved Vurderingen af Retsstillingen i det Tilfælde, at et Kartel vel har bundet de Handlende til faste Priser i det samme Omfang som det i ovenfor nævnte Tilfælde, hvor Reverskontrakten antoges at være uvirksom, men ikke har taget ulovlige Priser. Spørgsmaalet drejer sig med andre Ord om, hvorvidt Reversforpligtelsen, der normalt er fuldtud lovlig i Omsætningen, og i hvis Benyttelse Erhvervsfrihedsloven som tidligere nævnt ikke i al Almindelighed har gjort Indskrænkning, dog bliver retsstridig, naar den paalægges af et Kartel

eller en Organisation for saa omfattende Varegrupper, at den Handlende, hvis han nægter at overholde de faste Priser, risikerer at se sin Forretning enten ødelagt eller til Dels lammet. Det vilde dog vistnok være et farligt Præcedens for hele Erhvervslivets Frihed og Bevægelighed at fastslaa en saadan Grundsætning, og netop paa Baggrund af den kollektive Prisbinding, som har fundet Sted i det foreliggende Tilfælde, vil man med nogen Føje kunne henvise de Handlende til i Forening ved fælles Import, kooperative Fabriker eller lignende at tilstræbe en Frigørelse fra Reverssystemet, hvis dette forekommer for tyngende. Selv om den almindelige Retsfølelse ikke uden Grund kan tænkes at reagere mod den meget vidtgaaende Indflydelse, Kartellet eller Organisationen har opnaaet i den angivne Situation, maa det vistnok erkendes, at Erhvervsfrihedsloven lige saa lidt som anden dansk Lovgivning har sat nogen Grænse for den Udfoldelse af økonomisk Magt, som hverken sker ved ulovlige Midler eller til Fremme af ulovlige Formaal. Det er nemlig paa den anden Side klart, at Grænsen til farligere Omraader ligger meget nær. Hvis Kartellet f. Eks. skulde anvende Forskelsklausuler og foretage Begrænsninger i Leverancerne til de enkelte Handlende, tilsigtende Indgreb i disses indbyrdes Konkurrence eller lignende, kan det maaske tænkes, at Loven krænkes i Forhold til den enkelte, og at Ulovligheden er saaledes kædet sammen med Reverssystemet, at dettes Retsvirkning i en saadan særlig Forbindelse kan underkendes af Domstolene.

Det er i det foranstaaende forudsat, at den mere omfattende Indskrænkning i den Handlendes Erhvervsfrihed, som maa være iværksat, forinden der kan være Tale om at anvende Loven, hidrører fra et enkelt Kartel eller en enkelt Organisation. Selv om en Række af hinanden uafhængige Karteller skulde tage aabenbart urimelige Priser og tilsammen, men uden Samvirke skulde hidføre den Tilstand af

Bundethed, mod hvilken det her er antaget, at den Handlende kan skride ind, er der derimod ikke Hjemmel til at bringe Loven i Anvendelse — fordi den Handlendes Frihed ikke i sin Helhed er begrænset af en bestemt kollektiv Aftale. I dette Tilfælde, ligesom hvor Baandet paa den Handlende maatte stamme fra en Trust, kan der alene gribes ind mod de uheldige Forhold paa Basis af Prisaftaleloven, hvad der ej heller kan volde større Vanskeligheder, da der for at sætte Sagen i Gang kun kræves en motiveret Henvendelse til Undersøgelsesudvalget.

Der foreligger i det praktiske Liv endog Eksempler paa Forretningsdrivende (Avis- og Cigarhandlere), der helt eller næsten udelukkende beskæftiger sig med Salg af prisbundne Varer, men naar der mellem deres Leverandører ikke bestaar kollektive Aftaler, fremkommer der intet Problem med Hensyn til Anvendelsen af § 1, og selv om en saadan Handlende gennem Reverser, der ikke kan angribes af nogen Lov, fuldstændigt maatte være berøvet den Bestemmelsesret over Udsalgspriserne, som nogle vil anse for den frie Handels fornemste Attribut, er han henvist til med et Udtryk af en dansk Digter at „tage sin Lod med et skønsomt Sind“.

Hvis det ved en Retssag mod en Undersælger er lykkedes denne at faa den kollektive Aftale kendt uvirksom, er Sagen formelt kun afgjort mellem de to procesførende Parter, men i Praxis vil det betyde, at hele Reverssystemet er brudt sammen, da ingen Handlende længere kan tvinges til at overholde de paagældende Detailpriser. Lovens Ord („kan ikke tillægges Retsvirkning ved Domstolene“) kunde maaske læses, som om Retten kun kunde tage Spørgsmaalet op til Afgørelse, naar den efter Aftalen berettigede ønsker sit Krav gennemført over for den forpligtede, in casu: den reversbundne Handlende. Imidlertid er Ordene formentlig kun et andet Udtryk for, at Aftalerne vel er retsstridige og uvirksomme, men ikke strafbare, og der er derfor intet Grundlag

for at antage, at den Handlende ikke selv kan indlede et Anerkendelsessøgsmaal for at faa Aftalens Karakter fastslaaet. Ogsaa den Undersælger, som uden direkte Reverskontrakt har forskaffet sig et prisbundet Vareparti, maa formentlig kunne rejse Sag mod den Karteldeltager, hvis Varer han vil forhandle. Dette Standpunkt stemmer ogsaa med H. Ussings Antagelse („Aftaler“ pag. 123) om, at den enkelte, hvis Frihed Loven beskytter, kan være Tredjemand, der ikke er Part i Aftalen; thi Undersælgerens retlige Stilling kan i høj Grad paavirkes af hans Brud med hele Prissystemets kollektive eller kvasikollektive Organisme, hvad der antagelig giver sig Udtryk i, at han bliver boycottet af det reversberettigede Firma. Den uden for Systemet staaende Tredjemand, som ikke trues af Kartellet's Boycot, kan dog næppe godtgøre en saadan retlig Interesse, at Domstolene vil anerkende ham som beføjet til at optræde som Sagsøger, og det vilde ogsaa være urimeligt at antage, at f. Eks. den, der kun havde til Hensigt at aabne en Butik med prisbundne Varer, kunde rejse Spørgsmaalet om Reverskontrakternes Gyldighed. Denne fjernereliggende Mulighed for en Retskrænkelse kan ikke danne Grundlag for et Søgmaal. Hvis man ikke paa dette Punkt opretholder en klar Retningslinje, vil Konsekvensen kunne blive en Omgaaelse af Trustlovens Paatalebestemmelser.

I Modsætning til Erhvervsfrihedslovens § 1 har Forbudet mod Forfølgning i § 3 meget stor praktisk Betydning for hele Reverssystemet. Den umiddelbare Følge af den reversbundne Handlendes Undersalg vil som tidligere omtalt være den, at Fabrikanten afskærer ham fra fremtidige Leveringer, og dette stilfærdige Tvangsmiddel er utvivlsomt mere effektivt og hurtigere gennemført end en Proces. Ogsaa for den retsstridigt undersælgende Tredjemand vil Frygten for at blive udelukket fra Forsyninger kunne spille en væsentlig Rolle. Beskyttelsen efter § 3, der er uafhængig af,

om Reverskontrakten er Led i en Kartel- eller anden Organisation, gælder ogsaa, selv om Reverssystemet er af ubetinget autonom Karakter. Kun kan Betydningen af Udelukkelsen maaske være saa uvæsentlig, at den ikke kan falde ind under Begrebet Boycot, der formentlig ikke omfatter ethvert Tilfælde, i hvilket den ene Forretningsmand nægter at levere Varer til den anden. Imidlertid vil det som Regel, hvis det drejer sig om et effektivt haandhævet Reverssystem, blive forbudt alle Fabrikantens Aftagere at sælge de prisbundne Varer til den udelukkede Handlende, og der vil sædvanlig til alle disse blive udsendt Sorte-Lister, indeholdende Navnene paa dem, som er afskaaret fra Køb af Fabrikantens Varer. I saa Fald foreligger en typisk Boycot, hvis Formaal maa være lovligt, da den kun tilsigter Opfyldelsen af kontraktmæssige Forpligtelser. Mod Retmæssigheden af de benyttede Tvangsmidler vil der ejheller kunne rejses Indvendinger, for saa vidt der ikke fremsættes nogen urigtig Meddelelse, og Boycotfordringen ikke gaar ud over den Kreds, om hvis forretningsmæssige Berettigelse til at deltage i Boycotten der ikke er nogen Tvivl. I denne Henseende maa i øvrigt de Grundsætninger være vejledende, som er fastlagt i dansk Retspraksis (jfr. fortrinsvis U. f. R. 1922 pag. 132, 1926 pag. 649, Sø- og Handelsretstidende 1933 pag. 177), og som formentlig ogsaa fremtidig vil være bestemmende for Domstolenes Stilling¹⁸⁾, idet Loven af 1929 ikke efter den foreliggende Praksis at dømme synes at have udvidet Omraadet for retsstridig Forfølgning. Kun et Par enkelte Spørgsmaal bør maaske lige berøres.

Som tidligere omtalt foran under I vil der kunne foreligge

¹⁸⁾ I den foreliggende Forbindelse synes det ikke paakrævet at tage hele Boycotspørgsmaalet op til Undersøgelse. Herom henvises fortrinsvis til Vinding Kruses Fremstilling, grundlæggende i »Arbejdets og Kapitalens Organisationer« og senere i »Ejendomsretten« pag. 760 ff og U. f. R. 1931 B pag. 291 ff.

Tilfælde, i hvilke den Handlende uden Revers har erhvervet de prisbundne Varer ved Tvangsauktion eller paa anden retmæssig Maade og sælger dem under de faste Priser. Fabrikanten, der bemærker Undersalget, vil være tilbøjelig til at boycotte den paagældende, og det vil navnlig heller ikke ud fra de Bevisgrundsætninger, vor Praksis har udformet med Hensyn til Forbudssagerne, kunne bebrejdes ham, at han gaar ud fra, at Undersalget er retsstridigt. At en Boycot i et Tilfælde som dette er lovlig, uanset at den sorte-listede Handlende maaske overhovedet ikke har haft Forretningsforbindelse med Fabrikanten eller nogen af hans Forhandlere, maa vel blandt andet ogsaa anses for bestyrket ved den principielle Godkendelse, Domstolene har givet af en Arbejdsnedlæggelse, iværksat for at fremkalde uorganiserede Arbejderses Afskedigelse. Hvis den Handlende imidlertid overfor Fabrikanten godtgør sin Adkomst til at foretage Undersalg og sin Villighed til at underskrive Revers for eventuelle fremtidige Køb, vil der foreligge en Situation, hvor Fortsættelsen af Boycotten kan anses for strafbar, fordi den gaar udover sit retmæssige Formaal. Thi ganske vist er der ingen Hjemmel for at antage Eksistensen af en Kontraheringstvung, i Kraft af hvilken det kan paalægges Fabrikanten at levere Varer til en bestemt Handlende, hvis han af en eller anden Grund ikke ønsker det, men han kan ikke uden fuldt legale Grunde forbyde andre selvstændige Forretningsdrivende at træde i Forbindelse med den paagældende.

Naar man som anført i al Almindelighed maa anerkende Lovligheden af en med retmæssige Midler mod en Undersælger iværksat Boycot, maa man være klar over, at Konsekvensen heraf kan være den, at den fra Levering afskaarne Handlende faar sin Forretning enten ødelagt eller delvis lammet i den Periode, i hvilken Boycotten er virksom. Hvis man maa fastholde den Opfattelse af Erhvervsfrihedslovens § 1, som ovenfor er gjort gældende, og hvis det herefter er givet,

at Loven fortrinsvis kun rammer de Kartelaftaler, der medfører aabenbart urimelige Priser, og som bevirker en i retlig Henseende relevant Indskrænkning i den reversforpligtedes Handlefrihed, kan man efter § 3, der paa det paagældende Punkt har formuleret det retsbeskyttede Gode nøjagtigt paa samme Maade som § 1, ikke straffe en i lovlig Form udøvet Boycot i de Tilfælde, i hvilke Reverssystemerne er gyldige, selv om der er sket den videstgaaende Indskrænkning i den Handlendes Prisfastsættelsesret, og selv om Leverancernes Ophør kan blive katastrofalt for den paagældende. Der findes i Dommen i Sø- og Handelsretstidende 1933 pag. 177 en Bemærkning, som maaske tilsyneladende kunde udlægges i modsat Retning („at Formaalet tillige skulde være helt at ødelægge eller lamme Selskabets Erhverv, tør derimod ikke antages og stemmer heller ikke med, hvad der under Sagen er oplyst“). Heri er dog kun udtrykt den almindelige Grund sætning, at en Boycot ikke maa forfølge personlige Hensigter og lignende, som ikke er begrundede ved dens lovlige Formaal. Boycotten har imidlertid altid efter sit Væsen en skadegørende Virkning for den, mod hvem den rettes, og der er ikke i Loven eller i Praxis¹⁹⁾ nogen Hjemmel for at beskytte mod Følgerne af en lovlig Boycot, hvor haardt rammende disse end maatte være. Naar man i tysk Ret er kommet til den modsatte Anskuelse, skyldes det den borgerlige Lovhogs Beskyttelse i § 826 overfor Handlinger, der tilføjer Skade paa en Maade, som strider mod „die guten Sitten“, men en tilsvarende Regel findes ikke i dansk Ret. Dog er det ikke rigtigt at antage, at tysk Ret i al Almindelighed skulde underkende Retten til at foretage Boycot mod Undersælgeren, selv om det sker af en i økonomisk Henseende overlegen Sammen slutning, og selv om den boycottede er udsat for at lide en ikke ubetydelig Skade (R. G. Z. 120 pag. 52—53).

¹⁹⁾ Se foruden de foran citerede Domme bl. a. Olrik i U. f. R. 1926 B pag. 189 ff.

Med Hensyn til Ansvar for en eventuel Overtrædelse af Erhvervsfrihedslovens § 3 vil man sikkert kunne regne med, at det som Regel udelukkende vil hvile paa den reversberetigede Fabrikant, som iværksætter Boycotten, og at de til denne medvirkende Handlende i hvert Fald ikke kan straffes, medmindre de har udvist særlig udæskende Optræden og i det hele gjort sig skyldige i et Forhold, der i øjensynlig Grad har overskredet Grænserne for den passive Deltagelse.

Kap. 2. Reverssystemet som retsbeskyttet Gode.

Virkningen af Undersalget.

Naar det Reverssystem, der bringes til Anvendelse for at overholde de faste Priser i Detailhandelen, skal gøres til Genstand for Behandling, set fra juridiske Synspunkter, og specielt med Henblik paa Trediemands Stilling, maa Udgangspunktet blive det med de foreliggende faktiske og retlige Forhold givne Grundlag. Anderledes staar Problemet for den nationaløkonomiske Videnskab, som fortrinsvis maa være interesseret i en Udredning af de økonomiske Aarsagslove, og som tager Stilling til det principielle Spørgsmaal om de faste Prisers Indflydelse paa hele Prisniveauet og om Systemets Værdi i Sammenligning med andre Salgsmetoder. Den omfattende Litteratur, der navnlig i U. S. A. og i Tyskland omhandler denne Side af Systemet, og som bl. a. søger en Belysning ad statistisk Vej, er det derfor ikke nødvendigt at give nogen udførligere Omtale, og der er saa meget mindre Grund dertil, som der ikke er fremkommet bestemte Resultater, der kan have definitiv Gyldighed. Efter Sagens Natur er det paa dette som andre Omraader yderst vanskeligt at naa til en sikker Løsning af et økonomisk Problem, fordi en saadan maa bygges paa Erfaringer, der er betingede af foreliggende faktiske Omstændigheder, og det er umuligt at anstille en Undersøgelse af, hvorledes Udviklingen havde formet sig under andre Forudsætninger. Derfor giver heller ikke den sammenlignende Metode en helt paalidelig Vejled-

ning. Overfor en Paastand om, at en med Varemærke til fast Pris forhandlet Vare bliver dyrere for Forbrugeren end en tilsvarende umærket Vare, der ikke er beheftet med Revers, vil det maaske fra anden Side blive fremhævet, at den mærkede Vare til Gengæld er af bedre Kvalitet og dermed yder Ækvivalens for den højere Pris, og det er utvivlsomt ikke let at føre et egentligt Bevis for, hvilket af disse Postulater der bør have Fortrinet. Den dyberegaaende Undersøgelse af disse Spørgsmaal henvises dels som sagt til anden Videnskab, dels til den praktiske Erfaring, som giver sig Udtryk i den offentlige Diskussion og kan blive bestemmende for Lovgivningsmagtens Indgriben. Ikke desmindre vil det for en alsidig retlig Vurdering være hensigtsmæssig i hvert Fald at paapege enkelte fremtrædende økonomiske Tendenser i Systemet, men navnlig maa det være af Betydning at klargøre Interesse- og Magtforholdet mellem de forskellige Parter, der deltager i Reverskontrakterne.

Den aktuelle Konflikt, der paatvinger sig en Afgørelse ved Domstolene, omhandler Forstaaelsen og Virkningen af Forpligtelser, indgaaet i Tillid til den Aftalefrihed, som er gældende Retstilstand, og de interesserede har derfor Krav paa at faa deres Forhold bedømt ud fra den Opfattelse, der er almindelig fremherskende i de paagældende Forretningskredse og indenfor det øvrige Samfund.

Ingen Omstændighed, der kan kaste Lys over Reverssystemets Funktion, kan derfor ubetinget afvises, men det er rimeligt at understrege, at Rettens Stilling maa være uafhængig af, hvilken af ideologiske Grunde dikterer Synsmaade den enkelte Jurist eller Samfundsborger vil anlægge overfor Systemets Opretholdelse eller Bekæmpelse. Anskuelser af denne Art henrører under et andet Forum end Retsvidenskaben, hvor Hovedvægten maa lægges paa Undersøgelsen af de retlig relevante Kendsgerninger og Retsgrund-sætningernes Anvendelse paa disse. Ligesom der til den nye-

ste Tid har været enkelte politiske og andre Kredse i Folket, der har været kritisk indstillet overfor Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationernes Virksomhed, er der dog ingen, der derfor vil unddrage Organisationerne den Retsbeskyttelse, der efter vor Retsorden tilkommer dem, og der vil sikkert være Enighed om, at kun Lovgivningsmagten kan give Begrænsninger i deres frie Livsudfoldelse, naar denne ellers bygger paa anerkendte Retsprincipper. Overfor Reverssystemet maa vor Retspraksis indtage en tilsvarende neutral Holdning.

Den almindelige videnskabelige Interesse for det økonomiske og juridiske Problem, som rejser sig ved en Fabrikants Fastsættelse af Detailhandelens Priser, har bortset fra U. S. A. først antaget større Omfang i Tiden efter Verdenskrigen²⁰⁾, men en saadan Salgsform har utvivlsomt været kendt og benyttet, længe inden det moderne Reverssystem er naaet frem i klar retlig Belysning. Den tidligere omtalte Bestemmelse i vor første Konkurrencelov fra 1912 giver et vist Støttepunkt for en Antagelse om, hvornaar Udviklingen paa dette Omraade har taget Fart her i Landet. Imidlertid er det mere betydningsfuldt at fastslaa, at der normalt maa være opfyldt forskellige økonomiske Forudsætninger for, at Systemet overhovedet kan føres ud i Livet, saa at de faste Detailpriser altsaa sædvanligvis først fremtræder paa et vist Trin i den tekniske og økonomiske Udvikling. Hermed er naturligvis ikke sagt, at Systemet nødvendigvis maa opstaa paa et givet Tidspunkt i ethvert Land, hvis Industri er traadt ind i det paagældende Stadium, thi mangfoldige særlige Forhold og Hindringer kan gøre sig gældende, bl. a. i den nationale Retsforfatning, traditionelle Distribueringsmetoder og lignende.

²⁰⁾ Vistnok en af de første samlede juridiske Fremstillinger af Problemet om Tredjemands Stilling findes hos Huguency (1910) pag. 171—180.

Det er da i første Række klart, at Problemet ikke faar væsentlig Betydning, førend Industrien har koncentreret sig i Fabrikationsvirksomheder, som fremstiller standardiserede Massevarer i et ved de forhaandenværende tekniske Hjælpe-midler muliggjort større Omfang, og Varen maa tillige være færdiggjort, saaledes at den kan forhandles direkte til Forbrugeren, uden at Melleghandlerne behøver at ompakke den eller undergive den anden Behandling. Hertil føjer sig andre Momenter. Ved Anvendelsen af Varemærker, Firma-navn eller andet Kendetegn maa Fabrikanten have identificeret Varen og ladet den fremtræde paa en Maade, som tydeligt adskiller den fra andre Varer.

Dernæst kommer navnlig Reklamens Udvikling til at spille en Rolle. Fabrikanten, der vil sælge sin mærkede Standard-vare i en Udstrækning, der svarer til hans Produktions-muligheder, tager Reklamen i sin Haand og ofrer meget store Summer herpaa. Sammenspillet af disse Omstændigheder bevirker, at Fabrikanten allerede til en vis Grad har paataget sig Salgsfunktioner, som det ellers normalt for andre Varers Vedkommende paahviler Melleghandlerne eller Detaillisterne selv at udøve. Industrien vender sig direkte mod den endelige Køber, og foruden de hermed følgende store Omkostninger paatager den sig naturligvis Risiko og Ansvar. Kvaliteten maa opretholdes tilfredsstillende og ensartet; thi ellers vil Varen før eller senere blive slaaet ud, og i det hele bliver Fabrikanten mere udsat og skaanselsløst stillet i Konkurrencen. Til Gengæld opnaar han varig Fordel ved den Tillid, han gennem sin Mærkning erhverver sig hos det forbrugende Publikum, som, naar Varen vækker Tilfredshed, stadig vil vende sin Efterspørgsel mod Produktet. Følgen bliver, at bestandig flere Handlende efterhaanden vil føle sig tvungne til at bringe Varen til Salg i deres Butiker. Naar en Fabrik har naaet saadanne Resultater, er Beslutningen om tillige

at fastsætte den Pris, til hvilken Varen skal afhændes i Detail-salget, ret nærliggende.

Ved Prisfastsættelsen i det moderne Samfund gør der sig paa mange Omraader en Rationaliseringstendens gældende, som bl. a. ogsaa viser sig derved, at der næppe længere er ret mange Detailforretninger, der er baserede paa en almindelig Købslaaen om Vareprisen. I Historien bryder Ideen om at holde en fast Pris vistnok igennem hos Kvækerne i det 18. Aarhundrede. Da de af religiøse Grunde ansaa Løgnen for en Synd, gennemførte deres Samfund Forbud mod at bruge mange Ord ved Køb og Salg, og de krævede aldrig to forskellige Priser for de Varer, de solgte²⁰). Dette Princip, som var noget nyt under Datidens Forhold, viste sig paa langt Sigt at være saare fordelagtigt fra et kommercielt Synspunkt. Under ganske ændrede Forudsætninger er der til nyeste Tid foregaaet den Mekanisering af Prisdannelsen, som W. v. Sombart har kaldt for Prisernes „Taxametrisierung“²¹). Ved alle de af offentlige Institutioner iværksatte Foretagender (Jernbaner, Sporvogne, Elektricitetsvæsen, m. m.) anvendes Metoden, idet der er fastsat bestemte Takster for de leverede Ydelser, og i det private Erhvervsliv er der talrige Omraader (Teatre, Biltrafik o. l.), hvor Forholdet har udviklet sig paa nøjagtig samme Made. Foruden andre Fordele opnaas der navnlig en tidsbesparende Simplificering af hele Omsætnings- og Trafiklivet.

Medens det ejendommelige ved det her omhandlede Reverssystem saaledes ikke ligger i Benyttelsen af en fast Pris i Detailhandelen, og der med den almindelige Udvikling af kollektive Aftaler i og for sig heller ikke vilde være noget exceptionelt i, at de Handlende efter indbyrdes Overenskomst holdt samme Pris i deres Butikker for samme Varer, er det

²⁰) Chr. Reventlow: *Ideer og Mennesker*, pag. 23.

²¹) *Moderne Kapitalismus* III 2, p. 672.

særegne imidlertid, at det er Fabrikanten og ikke den Handlende, der dikterer Prisen, og at Overholdelsen af denne vil være en Betingelse for, at den Handlende kan modtage Varen til Videreforhandling.

Det forretningsmæssige Skøn, som bestemmer Fabrikanten til at antage en saadan Salgsmetode, kan være paavirket af saa forskelligartede Motiver, at det ikke vil være rigtigt at udpege et enkelt Hensyn som eneafgørende for hans Formening om ad denne Vej at fremme sine økonomiske Interesser bedst muligt. Først og fremmest har han sin Opmærksomhed rettet paa de Kapitaler, der er anbragt i kostbare Maskiner og Anlæg, af hvis rentable Udnyttelse hans Velfærd er afhængig, samt paa de Omkostninger, der følger baade med Produktionen og Salget. I sidste Henseende maa han navnlig ogsaa kalkulere med Udgiften til Reklame for det af ham fremstillede og under Varemærke forhandlede Produkt. Hans Beregninger over den Pris, han selv skal tage ved Salget til Detaillister og Mellemandlere, saafremt han skal have Udbytte af Virksomheden, er nogenlunde sikre, men et særegent Usikkerhedsmoment foreligger ved Omsætningen gennem Butikshandelen. Ganske vist kan det siges, at det i sidste Instans er den frie Konkurrence, der bestemmer, om Varen overhovedet faar en passende Afsætning, og hvilken Pris der kan opnaaes for den, men Erfaringen har vist, at Konkurrencen ikke er en nøjagtig og retfærdig Vægt, der til enhver Tid og under alle Forhold giver den enkelte netop, hvad der tilkommer ham. I Forholdet til Detailhandelen er Mærkevarefabrikanten saaledes bl. a. generet deraf at den Vare, hvis Salg maaske er af vital Interesse for ham, kan være af ganske underordnet Betydning for Detaillisten, fordi Handelen med den paagældende Vare kan være minimal i Sammenligning med den Handlendes øvrige Forretning. Det kan endvidere ikke forudsættes, at Detaillisten under Nutidens Forhold, hvor der i mange Brancher fore-

ligger en broget Mængde af mærkede og emballerede Varesorter til Videreforhandling til Publikum, i al Almindelighed skulde besidde en videregaaende Varekundskab, i Kraft af hvilken han skulde være i Stand til at vejlede Køberne paa alle mulige Omraader.

Under saadanne Forhold bliver Prisen et i stadig højere Grad medvirkende, om ikke afgørende Moment for Køberens Valg. Denne véd, hvad han har Raad til at betale, og bl. a. under Paavirkning af Industriens Reklame gør han sit Indkøb indenfor det for ham passende Prislag. Fabrikanten, som i Virkeligheden er den eneste, der med fuldstændig Sagkundskab er i Stand til at bedømme baade sin egen og Konkurrenternes Kvalitet, maa derfor lægge Vægt paa, at hans Vare sælges til den efter Omstændighederne rigtige Pris, saaledes at den konkurrerer med de Varer, overfor hvilke det er hans Hensigt, at den skal gøre sig gældende. Fastsættelsen af Engrosprisen giver naturligvis en betydningsfuld Anvisning; men Fabrikanten har ingen Sikkerhed for, at denne følges paa rette Maade af alle Detaillister. Selvom Reklamens Virkning maatte have formaaet den Handlende til at købe Varer til Videresalg, kan han af Ulyst til at indføre nye Produkter, af Forkærlighed for Fabrikantens Konkurrenter eller af andre Grunde være tilbøjelig til at tage en Avance, der er saa højt ansat, at Varens Udsalgspris bliver hemmende for Salget. Omvendt er der andre Handlende, der ser deres Interesse i at opnaa en stor Omsætning med den paagældende Vare, baseret paa en saa beskedent udmaalt Avance, at Varen trykkes ned i et Prisniveau, som er for lavt i Sammenligning med Konkurrenternes, og som paa langt Sigt er utilfredsstillende for Fabrikantens Kalkulationer. De uensartede Detailpriser vil atter bidrage til, at andre Handlende undlader at optage Salget af den paagældende Vare, fordi de ikke kan acceptere nogen af de konkurrerende Butikers Udsalgspris. Saadanne og andre Momenter

kan bevirke, at Detaillisternes indbyrdes Konkurrence i Stedet for at være Hjælpemidlet til at skabe den store Omsætning, som den rationelle industrielle Produktion betinger, og til at fæstne en nogenlunde klar Linie for Varens Vurdering i Handelen, lægger Hindringer i Vejen for, at Varen opnaar den Afsætning, som dens Kvalitet maaske berettiger den til, og som Fabrikanten i hvert Fald er tvunget til at fremskaffe, hvis han vil have Dækning for sine Udgifter. Ved Gennemførelsen af et Reverssystem bringer Fabrikanten saa de Handlendes indbyrdes frie Priskonkurrence til Ophør, forsaavidt angaar de med Reversforpligtelse beheftede Varer, og indleder en ny og efter hans Skøn mere hensigtsmæssig Salgspolitik.

Det er ofte fremhævet, at Fabrikantens Ønske om at indføre faste Priser hidrører fra Nødvendigheden af at bekæmpe den Udnyttelse af en kendt Mærkevares „goodwill“ hos Forbrugeren, som finder Sted ved, at en enkelt Handlende sælger Varen under Konkurrenternes Pris for at bibringe Kundene det fejlagtige Indtryk, at han i det hele holder særlig billige Priser for alle sine Varer, selv om hans Formaal kun er at benytte den paagældende Vare som Middel til at forhøje sin samlede Omsætning paa andres Bekostning. (Preisschleudern, „price cutting“²²⁾.) Det vil ogsaa erindres, at Lovbestemmelsen om Overholdelsen af Prismærkning indførtes i vor Konkurrencelov i 1912 fortrinsvis for at imødekomme Detailhandlerstanden.

Naar de Handlendes Indstilling gaar i den antydende Retning, kan der ingen Tvivl være om, at Fabrikantens Krav om fast Pris mødes med Forstaaelse og Velvilje indenfor den største Kreds af de Handlende, men det er vistnok ikke rigtigt, at antage, at Forholdet altid i sin Oprindelse har formet sig saaledes, og at der ikke hos de Handlende kan have været en Fornemmelse af, at deres Interesser blev til-

²²⁾ Se f. Eks. Board of Trade. Restraint of Trade pag. 8—9.

sidesat til Fordel for Fabrikantens. Dette sidste har navnlig været Tilfældet paa et Omraade, hvor Industriens Emballering og Varemærkning har fremkaldt et betydeligt hygiejnisk Fremskridt og en Kvalitetsgaranti af ikke ringe Værdi, nemlig indenfor Levnedsmiddelindustrien, hvor adskillige Varer (Øl, Havregryn o. l.) tidligere blev aftappet eller udvejet af den Handlendes Beholdninger, uden at Køberen kunde danne sig et sikkert Skøn om, hvorfra Varen hidrørte, og hvor lang Tid den mulig havde været oplagret hos Detaillisten. Utvivlsomt har de Handlende søgt at protestere mod det Angreb, Fabrikanten rettede mod „det frie Købmandsskab“, naar han selv vilde have Haand i Hanke med Varens Distribuering i Butikkerne. Den Modstand, der har vist sig, har antagelig ofte tvunget Fabrikanten til straks ved Varens Fremkomst at fastlægge Udsalgsprisen og Detailhandleravancen, fordi han ellers vilde risikere, at Varen enten ikke blev ført i Butikerne eller blev forhandlet til en for højt ansat Pris, som vilde umuliggøre den industrielle Virksomheds rentable Udnyttelse af Massefabrikationens Evne til at fremstille en god Vare til en billig Pris. Er Kendskabet til Varen gennem Reklamen og Brugen først trængt igennem, og Handelen har vænnet sig til den nye Salgsform, ændrer Detaillisternes Syn sig, og de vil som Regel staa sammen om at overholde Prisen og understøtte enhver Bestræbelse for at hindre Undersalget.

Endelig er der andre Varegrupper, hvor den faste Pris som f. Eks. for Bøger, Tidsskrifter og Dagblade sædvanemæssigt af Publikum opfattes som en saadan Selvfølge, at dens Anvendelse næppe kan betragtes som særlig begrundet ved Hensynet til Detailhandelens Forhold. I disse Tilfælde spiller desuden den indbyrdes Priskonkurrence mellem de enkelte Varer formentlig en mindre afgørende Rolle for Salget end paa andre Omraader. Køberens Interesse samler sig

i højere Grad om Varens Indhold og hele Karakter, end den just er paavirket af de Handlendes Indsats.

Hvad enten nu Initiativet til Gennemførelsen af en fast Pris er udgaaet fra Fabrikanten eller de Handlende, maa det imidlertid understreges, at det er og maa være Fabrikanten, som er Skaber af Systemet, og at det er hans Interesse, som er den tilgrundliggende og dominerende baade i Forholdets Tilblivelse og Opretholdelse. Hvad han opnaar, er større Tryghed for Kalkulationen over Fremstillingsprisen, bedre Sikkerhed for det engang erobrede Marked og dermed fastere Udgangspunkt for udvidet Afsætning, alt sammen Vilkaar af vital Betydning for en Industri, hvis Udøvelse er baseret paa Massefabrikation. Fabriken kommer i voksende Grad til at træde frem for Offentligheden som den direkte Sælger af Varen, og det almindelig udbredte Kendskab til Varens Pris fæstner og udbygger Værdien af Varemærket og de andre Kendetegn, som benyttes til Individualisering af Varen. Med den stigende Indflydelse paa Salgsformen følger selvfølgelig ogsaa øget Risiko og Ansvar for Fabrikanten, da en Kvalitetsfejl eller en forkert Prispolitik fra hans Side kan volde des mere Skade for Varens hele Omsætning, jo mere direkte Virkningen deraf forplantes til det købende Publikum uden at kunne afværges af de Handlende.

Naar et Reverssystem har vist sig at kunne gennemføres og har stabiliseret Prisen paa et Niveau, der er tilfredsstillende efter de baade i Produktion og Handel implicerede Parter Skøn, er der tillige indtraadt en afgørende Ændring i Parternes gensidige Indstilling, som ikke mindst har Betydning fra den industridrivendes Synspunkt. Ved Pris-konkurrencens Ophør i Detailhandelen har Fabrikanten større Mulighed for at skabe sig Tilslutning og Tillid blandt de Handlende, som ved, at de alle er ens stillede ved Indkøb af Varer. Forretningsforbindelsen glider derfor lettere over i faste og sikre Former, bl. a. ogsaa fordi Spekulationskøb

i det store og hele vil falde bort. Ved de mange enslydende Reversforpligtelser, der for de kendte Varers Vedkommende udstrækker sig over hele Detailhandlerstanden, manifesterer der sig bag Formaliteterne en Fællesinteresse, hvis centrale Punkt er at foretage Afsætningen af Fabrikantens Varer paa en Maade, som er lønnende for alle de deltagende Faktorer. Fælles er ogsaa Kampen mod Reversbryderne, idet enhver kontraktlydig Handlende maa tage Del i den Boycot, der indledes af Fabrikanten.

Naar der ikke ligefrem er Tale om monopoliserede Virksomheder, som misbruger deres Magt til et ubilligt Prisdiktatur, vil det paa den anden Side ogsaa vise sig, at Detailhandelens Henstillinger om Ændringer i Engros- eller Detailprisen og andre Salgsvilkaar ikke uden videre vil kunne afvises af Fabrikanten; men Stridighederne vil ikke saa meget tage Form af en Handel mellem to isolerede Parter, som de vil blive udlignede paa et bredere Forhandlingsgrundlag. Denne Udvikling vil mindske det Modsætningsforhold i Interesser, der ellers er et fremtrædende Element ved Afslutningen af Forretningsaftaler, og vil understøtte Følelsen af, at Parterne, hvad der jo i Virkeligheden er Tilfældet, samarbejder om Løsningen af en Fællesopgave, nemlig den store Almenheds Forsyning med Varer, der tilfredsstiller et Behov paa et eller andet Omraade. Selvom der ovenfor pag. 75 ff er taget Afstand fra Tanken om at betragte det af den enkeltstaaende Fabrik iværksatte autonome Reverssystem som en kollektiv Aftale i Erhvervsfrihedslovens Forstand, er der intet til Hinder for i al Almindelighed at karakterisere Systemet som kollektivt betonet eller kvasikollektivt. Den enkelte Reverskontrakt, der kun bliver et Led i en Helhed, er paa en Gang underordnet Systemets Fællesformaal og bestemmende for dettes Gennemførelse.

De Fordele, der fra de Handlendes Synspunkt opnaas ved den faste Pris, er nemlig ogsaa øjensynlige. Samtidig med,

at der skabes Grundlag for et redeligt Konkurrenceforhold mellem Forretningerne indbyrdes, tilsikres der den enkelte en bestemt Avance, der er ansat efter en gennemsnitlig Vurdering af, hvad der vil være en rimelig Godtgørelse for hans Arbejde, inkluderende Dækning for Generalomkostninger. Den stabile Afsætningsform, der i det store og hele borteleminerer enhver Chance for Spekulation i Vareindkøb, bevirker, at den enkelte Butik kan formindske sit Lager af de mærkede Varer og herved spare Driftskapital, hvad der dog forudsætter Gennemførelsen af den sikkert almindelige Ordning, at Detaillisternes Forhandlerrabat stiger i Forhold til Omsættningens Størrelse, og at den ikke er bestemt ved den enkelte Levering, men fastsættes f. Eks. paa Grundlag af Totalleverancen indenfor et Aar. Den Ro og Tryghed, der bliver Følgen af Priskonkurrencens Ophør, udelukker naturligvis ikke indbyrdes Konkurrence med Hensyn til den „service“, de Handlende iøvrigt lægger Vægt paa at yde deres Kunder, og da tilmed Mærkevarerne i de fleste Brancher kun udgør en mindre Del af Butiksomsætningen, er det allerede af disse Grunde urigtigt at kalde den Ændring i Detaillisternes økonomiske Funktion, som indtræder ved Benyttelsen af faste Priser, en Degradering i Frihed og Selvstændighed, bedømt ud fra det frie Erhvervs Opfattelse af Handelsens traditionelle Formaal og Opgave. Alene den, hvem Økonomen Schmoller har betegnet som „den liberale Fili-ster“, kan stille sig uforstaaende overfor de Ændringer i Omsættningens Former, som bliver Konsekvensen af den industrielle Masseproduktions Fremvækst. Paa talrige andre Omraader er der sket Forandringer i Samfundets hidtidige Struktur, og i næsten alle Livets Forhold spores netop i høj Grad Organisationens og Kollektivitets Indtrængen. Reverssystemet har forøvrigt sikkert haft en mere revolutionerende Virkning paa et andet Handelsomraade end Detaillisternes. Den Engros- eller Agenturforretning, der hyppigt har været

og undertiden vedblivende er Mellemed mellem Fabrikanten og de Butikshandlende, er udsat for at miste sin Eksistensmulighed ved Systemets Anvendelse. Denne Handel, der ganske særlig er indstillet paa at tage Chance og Risiko ved at købe Varer billigt og sælge dem til den højest mulige Pris, kan ikke komme til Udfoldelse, naar der af Fabrikanten er fastsat en bestemt Margin for Avancen til Detaillisten, som denne sidste ikke vil give Afkald paa. Antagelig har paa adskillige Omraader baade Fabrikanten og Detaillisten ved Indførelse af den faste Pris høstet Fordel ved at fjerne Mellemanden fra Omsætningen.

Benyttelsen af det paa Reverskontrakten opbyggede System, der tilsigter Overholdelsen af en bestemt Udsalgspris ved en Vares Forhandling en detail, er kendt og udbredt i en Række europæiske Lande, navnlig i Tyskland og i England og i mindre Omfang i Frankrig, medens det ikke tilstedes ifølge Lovgivningen i U. S. A. I hvor høj Grad det er trængt igennem i Danmark, er det vanskeligt at fastslaa med Nøjagtighed, men den faste Pris er i hvert Fald fremherskende paa flere Omraader (Øl, Tobaksvarer, Bøger og Aviser, Medicinalvarer, Sæbe- og Parfumebranchen m. m.)²³). I vor Økonomi vil den faste Pris i hvert Fald sikkert altid komme til at spille en Rolle for den Industri, som beskæftiger sig med Fremstillingen af de med Forbrugsafgifter belastede Varer. Fabrikerne maa her i mange Tilfælde udrede eller indestaa for Skatterne og er derfor interesserede i at tilvejebringe saadanne stabile Afsætningsformer, at de Handlende ikke ved urimelig Konkurrence ødelægger deres Evne til at opfylde deres Betalingsforpligtelser, i hvilke der i disse Tilfælde

²³) Om Oprindelsen til den faste Detailpris for Øl kan henvises til Karl Meyer: *De Forenede Bryggerier 1891—1916* pag. 155 ff. og A. Fraenkel: *Gamle Carlsberg*, pag. 303—354. Indenfor Nationaløkonomien har cand. polit. Strøm Teisen givet en almindelig Fremstilling af Spørgsmaalet om de faste Priser i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« 1932 pag. 433—441.

er inkluderet Refusion af Fabrikantens Udlæg overfor Statskassen. For den foreliggende Undersøgelse er fuldstændige Oplysninger om Systemets Benyttelse her i Landet naturligvis uvæsentlige; thi ingen kan være i Tvivl om, at det for de interesserede Parter altid vil være af afgørende Betydning, at Retsordenen yder Anerkendelse og Beskyttelse af Reverskontrakterne i størst mulig Udstrækning.

Ved en Gennemgang af enkelte af de principielle Indvendinger, der er anført af Systemets Modstandere, skal Opmærksomheden i det følgende navnlig henledes paa visse almindelige Forudsætninger for Systemets Tilblivelse og Opretholdelse paa et sundt og rigtigt Grundlag.

Den Betragtning, der i al Almindelighed anføres mod Haandhævelsen af den faste Detailpris, gaar ud paa, at de Fordele, der herved maatte opnaas for Industrien og Handelen, er erhvervede paa Bekostning af Forbrugerne, som kommer til at betale for meget for de mærkede Varer. Dette vil kunne skyldes Fabrikantens for høje Engrospris eller en for stor Avance til de Handlende eller maaske begge Dele i Forening, og uden at der som tidligere sagt skal tages almindelig Stilling til det rent økonomiske Problem heri, vil det være naturligt at fremhæve nogle Momenter, som belyser Spørgsmaalet for hver af Reverskontraktens Parter og maaske er egnede til at klargøre Opfattelsen af Forholdet, naar dette i konkrete Tilfælde foreligger til retlig Bedømmelse.

For Industriens Vedkommende maatte det da kunne hævdes, at Reverssystemets Anvendelse er et Led i og en Styrkelse af Monopoliseringsbestræbelser, som, hvis de fører til deres Maal, kan medvirke til Opretholdelse af utilbørlige Priser. Naar der til Støtte for en saadan Paastand bl. a. henvises til den efter nogles Skøn uberettigede „goodwill“, som knytter sig til Indarbejdelsen af et velrenommeret Varemær-

ke, og der lejlighedsvis tales om et ad denne Vej erhvervet „Meinungsmonopol“, er det klart, at dette Argument ikke har megen Vægt. Benyttelsen af Varemærker og lignende Kendetegn er anerkendt i dansk som i anden Lovgivning og staar aaben for enhver Forretningsmand, og selv om Værdien af Mærket for de prusbundne Varer maatte fremtræde og blive udnyttet i potenseret Grad, foreligger der dog ikke et særegent Moment, som ikke kan gøre sig gældende for enhver Vare, der sælges under Varemærke. Hvis Betragtningen var rigtig, vilde den jo iøvrigt indeholde en alvorlig Kritik af hele Varemærkebeskyttelsen.

Det er derimod rimeligere at iagttage det paagældende Prissystem i Relation til Produktionsformerne, og det viser sig da, at ligesom en Bedriftskoncentration af et ikke helt ubetydeligt Omfang som Regel er en Forudsætning for, at Fabrikanten faar Interesse i at ophæve Detaillisternes Priskonkurrence, hidrører de faste Priser netop ofte fra kendte storindustrielle Virksomheder, som i Masseproduktion fremstiller Varer til det almindelige Forbrug. Af denne Grund vil det naturligvis ikke kunne fastslaas, at der bestaar et Aarsagsforhold, saaledes at Prissystemet absolut maa have den Virkning at fremkalde forøget Stordrift; thi det er klart, at mangfoldige andre Omstændigheder vil øve afgørende Indflydelse i saa Henseende. Imidlertid maa det vel anses for givet, at Mærkevarernes industrielle Omraade beherskes nogenlunde af de samme Tendenser, som ellers fremtræder indenfor den tekniske og økonomiske Udvikling. Spørgsmaalet bliver da alene, om der ved Anvendelsen af de faste Detailpriser gør sig Faktorer gældende, som særlig begunstiger den Koncentrationsbevægelse, som almindeligvis antages at karakterisere det moderne Industrisamfund. I denne Forbindelse maa det da formentlig fremhæves, at Reverssystemet i det hele vil være egnet til at forøge Fabrikens Indflydelse paa Afsætningsmarkedet ved at udslette

Mellemhandelen og mindske Detailhandelens Indflydelse paa Prisfastsættelsen. Gennem Reklamen sætter Industrien tillige sine Kræfter direkte ind paa Kappelstriden om Markedet for en bestemt Vare, og hvis Bestræbelsen føres heldigt igennem, maa den give sig Udslag i Forøgelse af Produktionen og Styrkelse af Fabrikens kapitalmæssige Stilling og dermed følgende Magt over Konkurrenceforholdene indenfor det paagældende Handelsomraade.

Tilsvarende Formaål falder ind under det Program, der sædvanligt søges realiseret af Karteller og Truster, til hvis Funktion man normalt knytter Forestillingen om Monopoler indenfor Industrien; men enkelte betydningsfulde Ejendommeligheder maa fremdrages for Mærkevarernes Vedkommende.

Naar en Monopolmagt erobres af en Koncern af Fabriker, sker denne Udvikling som Regel paa Grundlag af Beherskelsen af en Raastoffabrikation (Kul, Jern, Staal o. l.) eller som Følge af Besiddelsen af særlige Fremstillingsmetoder, Driftshemmeligheder (Farveindustrien) o. l. Produktionen af de almindelige Forbrugsvarer, der normalt sælges som standardiserede Mærkevarer, foregaar derimod snart sagt Jorden over efter nogenlunde ensartede Metoder ved Hjælp af Maskiner, der undertiden er leveret fra samme Specialfabrik, og selv om der naturligvis i hver Branche udkræves Fagkundskaber og andre særlige Betingelser for Udøvelsen af Fabrikationen, kan dog enhver, der besidder disse og har den fornødne Kapital, etablere en Virksomhed paa disse Omraader, som desuden kun i sjældnere Tilfælde er baseret paa Patentrettigheder. I disse Omstændigheder maa man netop søge en af Grundene til, at Individualiseringen af Massevaren gennem Varemærker og den derpaa byggede Reklame kommer til at spille en saa afgørende Rolle i Konkurrencekampen. Selv om Monopoldannelser indenfor Mærkevareindustrien langt fra kan anses for principielt udelukkede,

hindres deres Vækst dog i høj Grad af den latente Mulighed for Konkurrence.

I Særdeleshed vil det være øjensynligt, at forskellige Former for Karteldannelse vanskeligt vil kunne realiseres indenfor dette industrielle Felt. Overenskomster mellem en Flerhed af Fabriker om Begrænsningen i Omraadet for Varesalget (Rayonneringskarteller), Aftaler om Reduktion af Produktionsmængden eller om dennes Fordeling efter Varens Art indenfor de enkelte Virksomheder og alle saadanne Forholdsregler vil normalt forudsætte en Fremstilling af nogenlunde ensartede Typevarer, men savner Grundlag, naar Varen fremtræder med et individuelt Præg, som tilmed er Fundamentet for den Salgs- og Reklameringsmetode, der er bragt til Anvendelse. Der vil ikke let blive Enighed mellem to Mærkevarefabrikanter om at betragte deres Varer som ligestillede eller hinanden underordnede i Konkurrencen. Hertil kommer, at Detailhandelen udgør et saa forholdsvis spredt og instabilt Afsætningsmarked, at der næppe er sikker Basis for en Aftale om Delingen af Markedet. Desuden er Rentabiliteten i en udpræget maskinelt opbygget Virksomhed til Fremstilling af en almindelig udbredt Mærkevare i ganske særlig Grad afhængig af, at der opnaas en maksimal Udnyttelse af Produktionskapaciteten, og en saadan Fabrik giver derfor sjældent frivilligt Afkald paa at forcere Omsætningen til det Punkt, som netop forventes at ville betinge det store Overskud.

Selv om der desuagtet under særlige Forhold kan blive sluttet Kartelaftaler, navnlig om Prisheregninger, er der mere Grund til at formode, at en monopollignende Sammenslutning indenfor Mærkevareindustrien snarere vil optræde i Form af en Trust. Efter det foranstaaende vil det forstaaes, at denne antagelig i overvejende Grad maa hvile paa en Kapitalkoncentration, som sikrer Overmagten i Konkurrencen; men en Forudsætning for, at Trusten skal kunne faa

varigere Indflydelse maa det vistnok ogsaa være, at dens Produktion foregaar paa et Omraade, hvor der skal bindes usædvanligt store Beløb i Fabriksanlæg, Maskiner og anden Organisation, og at den, der vil optage Konkurrencen paa lige Fod, maa have saa betydelig Kapitalkraft til sin Raadighed, at der ikke er nærliggende Mulighed for, at nogen vil gøre Forsøget.

Med Hensyn til Reverssystemets Fastsættelse af Detailistens Fortjeneste er det klart, at der kan rejses Kritik mod dens Ensartethed. Avancen kan ikke nedsættes, selv om den Handlende maatte mene, at han ifølge sine særlige Vilkaar kunde staa sig ved at tage en Pris, der laa under den, som dyrere arbejdende Forretninger maa beregne. Naar det imidlertid er blevet anført, at den af Fabriken fastlagte Avance altid maa være for høj, fordi den maa kalkuleres saaledes, at den dækker Omkostningerne ved Varens Forhandling i den Butik, hvis Forhold er tilrettelagt med mindst Økonomi, er denne Betragtning, der til Dels bygger paa Erfaringer fra Regeringsmagtens Prisreguleringslove under Verdenskrigen, i al Almindelighed urigtig. Fabrikanten maa selvfølgelig drage Omsorg for, at Varen naar Forbrugeren til en Pris, som betinger en stor Omsætning for Fabriken, og som er sat i rette Forhold til konkurrerende Varepriser. Skulde Salget være indarbejdet saa godt, at en relativ høj Avance ikke har været til Hinder for Erobringen af Markedet, vil Fabrikanten vistnok snarest være tilbøjelig til at søge Handelsavancen nedsat for at sikre sig selv forøget Udbytte, og der er tværtimod større Sandsynlighed for, at en ny og ukendt Virksomhed anser det for opportunt at tildele de Handlende en særlig rundelig Fortjenstmargen for derved at gøre dem interesserede i at føre den paagældende Vare i deres Butiker. Dog maa der i hvert Fald altid fra Fabrikantens Side være foretaget en Udligning af samtlige Transportomkostninger paa hele Varesalget indenfor det Omraade, hvor den faste

Pris skal gælde, og det er givet, at dette kun kan ske paa et rimeligt Grundlag, naar disse Udgifter er relativt betydningsløse i Sammenligning med Fremstillingsprisen og Handelsomkostningerne iøvrigt.

Imidlertid vil en bemærkelsesværdig Forudsætning for, at den ensartede Detailpris kan virke harmonisk og uden for mange Gnidninger i Forholdet mellem de Handlende indbyrdes, formentlig kunne belyses ved en Iagttagelse af de Former, under hvilke Detaildistribueringen foregaar i U. S. A. Selv om Lovgivningen her udelukker Anerkendelse af Reverskontrakternes Gyldighed, naar disse paalægger Køberen Pligt til at videresælge til bestemte Priser, er der dog gjort mange Forsøg paa at faa det i Europa benyttede Prissystem indført i Forretningslivet. Naar disse ikke er lykkedes, kan det sikkert tildels tilskrives den Omstændighed, at Salget af Forbrugsvarer for en væsentlig Del foregaar gennem de saakaldte Kædeforretninger (chain stores), d. v. s. en Række nogenlunde ensartede Butikker, som alle tilhører samme Person eller Selskab og staar under fælles Overledelse. Sammen med de ligeledes meget udbredte Stormagasiner (department stores) trænger de den Form for Detailforretning, som er fremherskende i de europæiske Lande, tilbage til en mere beskeden Plads i Omsætningslivet, og under den stærke Konkurrence mellem disse uensartet indstillede Faktorer, der hver har sin ejendommelige økonomiske Struktur, bliver der kun ringe Mulighed for at faa gennemført faste Priser for samme Vare. I saa Henseende er det maaske endda af underordnet Betydning, at den amerikanske Industri normalt ikke søger sin Afsætning ved direkte Salg til Butiker, men lader den største Del af Forretningen gaa gennem de store, indflydelsesrige Grossistfirmaer, som staar i en lignende Stilling til Detailhandelen som Industrien i Europa. Det er forstaaeligt, at Ønsket om at faa faste Priser retligt beskyttede foruden blandt adskillige af disse Firmaer fortrinsvis er frem-

herskende indenfor Kredsen af de selvstændige Middelstands-handlende.

Disse Forhold viser formentligt, at en forretningsmæssig Organisation af Varedistribueringen omtrent svarende til den, der er sædvanligt forekommende indenfor Detailhandelen her i Landet, til en vis Grad er en Betingelse for, at Reverssystemet kan finde Anvendelse eller komme til større Udfoldelse. Naar de Handlende i deres indbyrdes Konkurrence arbejder under forholdsvis ensartede Vilkaar, og de ikke efter deres sociale eller andre Forudsætninger føler sig fremmede for Ideen om at indordne sig under et for alle fælles Arrangement, er det ikke vanskeligt at formaa dem til at følge samme Prispolitik. Systemet brydes i hvert Fald ikke af de kooperative Foretagender; thi selv om disse staar i intens Konkurrence til de Handlende, bliver Reversforpligtelsen ikke krænket, fordi en Brugsforening af Aarsomsætningen yder en Bonus til Køberne. Denne Tilbagebetaling staar ikke i speciel Relation til den prisenbundne Vare, men er afhængig af Køberens Totalindkøb af alle Varer. Af samme Grund er det ikke Reversbrud, at den Handlende giver sine Kunder en Kontantrabat, naar denne blot erlægges systematisk ved ethvert Salg af en Række Varer og ikke alene er knyttet til Køb af den reversbundne Vare.

Det kan naturligvis ikke undgaas, at de Butikker, som har en meget stor Omsætning med en Vare, er gunstigere stillet ved deres Køb hos Fabrikanten og derfor har Udsigt til en relativt større Brutto-Fortjeneste end andre, hvis de overholder den faste Pris. Navnlig saadanne Forretninger vil maaske af fuldt legale Grunde være fristede til at sælge billigere for derved mere effektivt at kunne befæste deres Stilling i Konkurrencen over for Publikum. Naar saaledes de parisiske Stormagasiner bekæmper den franske Parfume-industris Krav om faste Priser, fordi disse hindrer den helt frie Udnyttelse af fordelagtige Indkøb, er det et Indicium

for, at de faste Prisers System ogsaa her i Landet kunde møde Modstand indenfor vore Magasiner, hvis disse i større Omfang end hidtil skulde gaa over til at handle med prisbundne Varer. I øvrigt maa de amerikanske Tilstande og de her anførte Betragtninger vel henlede Tanken paa den Mulighed, at de faste Priser, som tilsyneladende har gjort Indskrænkning i de Handlendes Dispositionsfrihed, dog alligevel paa langt Sigt kan blive til Støtte for Opretholdelsen af en selvstændig Detailhandlerstand i dens nuværende Skikkelse.

Hvilken Anskuelse man end vil danne sig om Reverssystemets almindelige Indflydelse paa henholdsvis Industriens eller Handelens Avanceberegninger, vil der vistnok snarere i en enkelt Henseende kunne opnaas Enighed om Systemets Virkninger i dets Helhed. Naar dette er gennemført med fornøden Fasthed for en udbredt og velrenommeret Vare, vil alle Parter og ikke mindst det købende Publikum have indstillet sig paa den engang fastlagte Pris. Fra Fabrikantens Synspunkt vil det da styrke Tilliden baade til Varen og til Salgssystemet, naar der ikke for ofte sker Forandringer i Udsalgsprisen, og han vil næppe lade denne paavirke af en Forskydning i Produktionsomkostningerne, førend han anser det for absolut paakrævet. Dette maa formentlig gælde, hvadenten der er Stigning eller Fald i Konjunkturerne, og der vil saaledes finde en vis Udligning Sted mellem de ellers naturlige Svingninger, selv om man vel nok tør antage, at Inertien er størst, naar det drejer sig om at nedsætte Prisen. Det er saaledes ikke tilfældigt, at denne Systemets manglende Elasticitet navnlig bliver fremtrædende i Perioder, hvor Konjunkturbølgerne giver sig stærke Udslag i nedadgaaende Retning. I denne Forbindelse vil det dog være retfærdigt at erindre, at der er adskillige faste Udgiftsposter (Arbejdslønninger, Husleje, Renter, Reklamer o. lign.), som kun langsomt følger det faldende Prisniveau, og at saadanne Omkostninger kan spille en afgørende Rolle for Pris-

kalkulationen ikke blot i Detailhandelen, men ogsaa indenfor store Dele af den Industri, der beskæftiger sig med Fremstillingen af de Færdigvarer, som her kommer i Betragtning. Uanset at de faste Priser opretholdes uændrede, er det desuden meget vel tænkeligt, at de daarlige Tider har medført en saadan Formindskelse i Omsætningen, at hverken Industrien eller de Handlende har kunnet bevare den hidtidige Totalfortjeneste ved Salget af de prisbundne Varer.

Hele det her berørte Spørgsmaal har fundet en interessant Belysning ved Udviklingen i Tyskland. Den Usikkerhedsfølelse, der prægede Inflationstiden i Aarene efter Verdenskrigen, og som tilintetgjorde Grundlaget for rationelle og sikre Værdiansættelser i det økonomiske Liv, bidrog i høj Grad til ved Guldmarkens Genindførelse at fremelske Sansen for ordnede og stabile Prisforhold. Ikke mindst under Indtrykket heraf antog Benyttelsen af Reverssystemet et relativt stort Omfang i mange Brancher. Da den sidste økonomiske Krise satte ind med uhørt Voldsomhed i Aaret 1930, rejste der sig derimod en stærk Stemning til Ugunst for de faste Priser, fordi disse ikke hurtigt nok blev tilpassede til det lavere Niveau, som var nødvendigjort af de nye Forhold og herunder ogsaa af Hensynet til at hindre en ny Markinflation. Mærkevareforordningen af 16. Januar 1931 og Prissænkningsforordningen af 8. December 1931 gennemførte en radikal Nedsættelse af Prisen for Mærkeartikler og medførte iøvrigt, at adskillige Industrier opgav fremtidig at fastsætte Detailprisen for deres Produkter. Et Vidnesbyrd om Styrken af den Kritik, det hidtil saa almindeligt benyttede Reverssystem kom ud for, vil man bl. a. kunne finde i en Betænkning, der den 15. Novbr. 1930 blev afgivet af et af Rigsøkonomiraadet nedsat Udvalg. Under visse Forudsætninger var der her endog af et Mindretal paa 13 mod et Flertal paa 16 Stemmer foreslaaet en absolut Ophævelse af Prisbindingen for Mærkeartikler, saaledes at de Handlende ikke

længere skulde være forpligtede til at overholde deres Revers (K. R. 1930 pag. 739). De Synsmaader og Tendenser, der herhjemme i 1926 var bestemmende for Ophævelsen af Konkurrencelovens § 13 om Prismærkning, har utvivlsomt været af beslægtet Art, selv om de ikke fandt klar og tydelig Udformning.

Med Støtte i de anførte Betragtninger og Oplysninger vil det antagelig ikke være urigtigt at opstille den almindelige Formodning, at de faste Priser i hvert Fald bedømt ud fra Forbrugernes Interesser fortrinsvis vil opfylde hensigtsmæssige og gavnlige Formaal under nogenlunde rolige og stabile Konjunkturer. Hertil kan maaske føjes, at hvis dette Prissystem er anvendt i et ikke helt ubetydeligt Omfang, vil det omvendt have en vis Indvirkning paa det almindelige Prisniveau ved at bidrage til at hindre Uro og tilfældige Forandringer indenfor hele Prisudviklingen. Under de Forsøg, der som Middel mod den herskende Verdenskrise udfoldes i mange Lande for at hæve og stabilisere Varepriserne, vil Kritiken mod de faste Prisers svigtende Elasticitet derfor rimeligvis forstumme. Et Vidnesbyrd om Kursændringen vil man finde i den af Præsident Roosevelt indlede Saneringspolitik i U. S. A. saaledes som denne har fundet Udtryk i „National Industrial Recovery Act“ af 16. Juni 1933 og de i Medfør af denne Lov til Dels ad frivillig Vej gennemførte „codes of fair competition“. Der er herved i hvert Fald principielt sket en Afvigelse fra det Synspunkt, som har været bestemmende for den amerikanske Retsordens Underkendelse af Reverskontrakter om faste Priser i Detailhandelen; thi disse vil utvivlsomt uden Vanskelighed kunne indtage en Plads indenfor den saakaldte Planøkonomi.²⁴⁾

For saa vidt endelig angaar Arten af de Varer, for hvilke Reverssystemet kan anses for anvendeligt, er det allerede ovenfor i Indledningen (pag. 12—14) berørt, at der næppe kan

²⁴⁾ Se nærmere nedenfor pag. 148 ff. om Retsstillingen i U. S. A.

foretages en praktisk Afgrænsning, og at en saadan heller ikke vilde være af Værdi i juridisk Henseende. Imidlertid er det givet, at ikke alle Varer er lige egnede til en smidig Tilpasning til Salg efter fast Prisangivelse, og det er maaske derfor heller ikke overflødigt at betone, at Systemet til en vis Grad hviler paa Forudsætningen om en „standardiseret“ Køber. Jo mere den enkelte Forbrugers rent personlige Smag er bestemmende ved Købet som f. Eks. ved alle Mode- og Tekstilvarer, desmindre er der Grundlag for fast Pris. Hertil kommer de Tilfælde, hvor Købernes forskelligartede økonomiske Stilling vil kunne spille ind ved Afgørelsen af, hvilken Pris den Handlende forlanger. Dette vil gælde ved Varer, der som f. Eks. Automobiles af Flertallet af Køberne vil blive anset for relativt bekostelige, og hvor Kreditspørgsmaal, Byttehandler og lign. kan influere i følelig Grad paa Salgssummens Størrelse. Der kan næppe være Tvivl om, at de faste Priser navnlig udfylder en Mission ved Omsætningen af en Vare, der tilfredsstiller et nogenlunde ensartet og almindeligt fremherskende Behov indenfor den store forbrugende Almenhed.

Det Sammenspil mellem de enkelte Kontrakter og de forskellige kontraherende Parter indenfor Reverssystemet, der i det foranstaaende er blevet betegnet som et kollektivt betonet eller kvasikollektivt Element, træder frem paa en ejendommelig Maade, naar der sker et Undersalg, hvad enten dette iværksættes af en reversbunden Handlende eller af Tredjemand. Det vil vise sig, at det enkelte Reversbrud direkte og indirekte kommer til at berøre alle de til Systemets Opretholdelse medvirkende Faktorer. For Fabrikantens Vedkommen- de betyder det en Krænkelse af hele det Interessekompleks, der har bestemt ham til at ophæve de Handlendes indbyrdes Priskonkurrence ved en Fastsættelse af Detailprisen. Frygten for, at det isolerede Eksempel paa, at Reverssystemet upaa-

agnet kunde tilsidesættes af blot en enkelt af de forpligtede, skulde mindske de øvrige Forhandlers Respekt for Reverskontrakten, vil tvinge ham til at tage Forholdsregler mod Reversbrudet, og han vil da i første Række tage sin Tilflugt til Boycot. Det vil sige, at han benytter sin ved Reverskontrakterne hjemlede Ret til at formaa alle de reversbundne og kontrakttro Handlende til at bistaa ham med Forebyggelsen af yderligere Leverancer til Undersælgeren, med hvem de paagældende maaske ellers er ganske uden Forbindelse, og som de i hvert Fald ikke har umiddelbar Tilknytning til gennem Kontraktforholdet. Ved en saadan Appel til Fællesinteressen begrænses Muligheden for fortsat Udnyttelse af Undersælgerens formentlig retsstridige Konkurrence, og hvis Boycotten gennemføres med Held, har Systemet bestaaet en Belastningsprøve, som underbygger Sikkerheden for dets Funktion i Fremtiden.

Medens Undersalget fra Fabrikantens Synspunkt betragtes som et Angreb rettet mod de centrale Principper i Reverssystemet som Helhed, er den direkte materielle Skade ikke for ham synderlig mærkbar, saa længe der kun er Tale om et isoleret Retsbrud, der alene paa et begrænset lokalt Felt forskyder Salget af hans Vare til Undersælgeren paa andre Handlendes Bekostning. Anderledes stiller Sagen sig for de Handlende, som konkurrerer med Undersælgeren, og som sælger de reversbundne Varer til den af Fabrikanten fastsatte Pris. Ved Tilbud og Reklamer om, at en af det købende Publikum kendt Mærkevare kan erhverves under den gængse Pris, vil det kunne lykkes Undersælgeren ikke blot at skaffe sig en ekstraordinær Omsætning med den paagældende Vare, men navnlig vil han — og det er som Regel hans Hovedformaal — kunne forøge hele sin Kundekreds ved Salg af andre Varer, som Publikum køber i den undertiden fejlagtige Antagelse, at Undersælgeren i alle Tilfælde sælger billigere end andre. Denne Fremgangsmaade vil

kunne tilføje de Handlende, som driver Forretning i samme lokale Omraade som Undersælgeren, et direkte og indirekte økonomisk Tab, der gaar langt ud over, hvad der følger af deres formindskede Omsætning med selve den reversbundne Vare, og dette Tab er for saa vidt mere haandgribeligt og iøjnefaldende end den materielle Skade, Fabrikanten rent umiddelbart synes at være udsat for som Følge af den enkelte Handlendes Undersalg. I de Retsforfatninger, hvor den positive Lovgivning, men ikke den civilretlige Praksis aabner Adgang til at gribe ind mod Undersalg, er det derfor forstaaeligt, at man, saaledes som det navnlig er sket i tysk Ret, har betragtet den ved Undersalget iværksatte Udnyttelse af Reversbrudet som en „illoyal Konkurrence“ overfor de Handlende. Da der ikke bestaar noget kontraktligt Mellemværende mellem Undersælgeren og hans Konkurrenter, er det i hvert Fald klart, at disse sidste ikke paa rent civilretlig Basis kan foretage Skridt overfor Reversbryderen.

Naar Retspraksis imidlertid, som her i Landet, uden Hjemmel i en særlig Lovgivning skal tage Stilling til Forholdet mellem den reverskrævende Fabrikant og Undersælgeren, maa Udgangspunktet blive de kontraktmæssige Krav, der indeholdes i Reversen, og de Interesser, der for Fabrikanten knytter sig til deres Gennemførelse. En Betragtning af de reale Omstændigheder vil desuden bekræfte, at dette Synspunkt er principielt rigtigt. Rent bortset fra saadanne mere flydende Momenter som det Prestigetab hos de Handlende, som Fabrikanten udsætter sig for, hvis han ikke formaar at skaffe Systemet respekteret, er det i Virkeligheden ogsaa ham, der ubetinget lider den største økonomiske Skade, saafremt Undersalget skulde ødelægge Systemet. De Handlende vil miste Interessen for at sælge hans Varer, naar det skal ske til en Pris, der i Kundernes Øjne er egnet til at drage deres almindelige Konkurrencedygtighed i Tvivl, og de vil derimod for deres Vedkommende kunne afsvække Virknin-

gen af Undersalget ved at kaste sig over Forhandlingen af umærkede eller andre prisbundne, men ikke undersolgte Varer hidrørende fra konkurrerende Fabrikanter. Ej heller er det udelukket, at Varen i nogen Grad kan miste sit Renommé hos den Del af det købende Publikum, der har indstillet sig paa en bestemt Vurdering af Varen og maaske vil nære Tvivl overfor dennes Standardkvalitet, naar den tilbydes til en lavere Pris. Alle disse Omstændigheder kan eventuelt tvinge Fabrikanten til helt at inddrage den undersolgte Vare og paabegynde Indarbejdelsen af et nyt Mærke. Hans Tab herved andrager da baade de Omkostninger til Reklame m. v., han uden fuldt Udbytte har ofret paa Organisationen af Salget af den underbudte Vare, og til Dels de yderligere Kapitaler, som han maa binde i Propaganda for det nye Mærke. Det er desuden sandsynligt, at denne paatvungne Forandring i Fabrikantens Afsætningsforhold ikke vil kunne forløbe uden en i hvert Fald midlertidig Svækkelse af Produktionen. Betydningen af hele dette Indgreb i Fabrikantens Interessessfære vilde naturligt placere ham i Forgrunden som den, der maa hævde og gennemtvinge Reverskravet overfor Undersælgeren, hvis dette ikke allerede fulgte af hans formelt juridiske Stilling som Indehaver af den ved hver enkelt Reverskontrakt fastsatte Ret til at forlange en bestemt Detailpris overholdt. Da Hensigten med Systemet er at forhindre indbyrdes Priskonkurrence mellem de Handlende, er det ikke overraskende, at den, der bryder Reversen og genindfører Konkurrencen ved at sælge under den faste Pris, foretager en Handling, der af de Handlende, hvis Interesser berøres deraf, opfattes som „illoyal Konkurrence“. Imidlertid er det fra det kontraktretlige Synspunkt, der maa lægges til Grund efter dansk Ret, hvis man vil søge retlige Skridt gennemført mod den undersælgende Tredjemand, rigtigere at definere Forholdet som „kontraktstridig Konkurrence“; thi Pligten til ikke at konkurrere med Hensyn til Prisen paa den paagældende

Vare er en Bestanddel af den Reversforpligtelse, som Undersælgeren tilsidesætter. I al Almindelighed er nemlig Begrebet „Illoyalitet“ ikke af Værdi for Kontraktretten, som fortrinsvis maa bedømme et Aftalebrud efter Indholdet af de afgivne Løfter og efter den forvoldte økonomiske Skade, medens den rent moralske Vurdering af Retsbrudets Karakter kun sjældnere faar retlig Relevans. Med lidt god Vilje kunde jo saa ethvert Løftebrud stemples som „illoyalt“. En modsat Retningslinje er derimod fremtrædende ved de Forhold, der anses for strafbare efter vor Konkurrencelovs Bestemmelser. Kun undtagelsesvis (nemlig efter § 11) tager denne Lov delvis Sigte paa ved Straf at yde en ellers normalt upaakrævet Støtte til Gennemførelse af kontraktmæssigt indgaaede Forpligtelser.

For saa vidt man efter dansk Retspraksis ud fra formueretlige Grundsætninger vil udstrække Reverskontraktens Beskyttelse til Tredjemand, er det da heller ikke muligt eller nødvendigt under den principielle Argumentation for dette Standpunkt at ty til en Henvisning til et videregaaende almindeligt Loyalitetsbegreb, som ellers ikke har Borgerret indenfor Kontraktretten. En anden Side af Sagen er derimod det rent faktiske Forhold, at Undersælgerens kontraktstridige Konkurrence som foran nævnt foregaar under en ostentativ Udnyttelse af Underbudet, mindre med det Formaal at agitere for Salg af den paagældende Vare end for paa denne særlige Maade at hidlokke Konkurrenternes Kunder. I en Handlemaade af denne Art er der utvivlsomt et Illoyalitetsmoment, som i høj Grad bidrager til at forstærke Virkningen af den kontraktstridige Konkurrence, og der vilde i og for sig intet principielt være i Vejen for, saaledes som det med stor Klarhed var gjort i Kommissionsbetænkningen af 1911 (jfr. ovenfor pag. 38 ff), at udskille dette Moment som et efter Konkurrencelovgivningen strafbart Forhold samtidig med, at selve Pligten til at over-

holde den faste Pris henvistes til Gennemførelse udelukkende ad kontraktmæssig Vej. I Praksis vilde denne Sondring dog forekomme alt for subtil. Hvor mange Elementer der end maatte indeholdes i det enkelte Retsforhold, bør dette dog altid saa vidt muligt undergives en samlet Bedømmelse, og i det foreliggende Spørgsmaal om Undersælgerens Stilling er der ingen Tvivl om, at den konkrete Vurdering af alle de komplicerede reale Omstændigheder, der her kommer i Betragtning, ogsaa vil være paavirket af det ovenfor fremhævede Illoyalitetsmoment. Dette vil dog ikke kunne overskygge det afgørende Punkt, som maa være Krænkelsen af den overfor Fabrikanten indgaaede Reversforpligtelse ;thi at Retsbrudet tillige faar en saa generende Virkning for Undersælgerens Konkurrenter, er netop et Udslag af, at Reverssystemet er en kvasikollektiv Organisme. Den Hovednerve i Systemet, som repræsenteres af Fabrikantens Interesse i Prisfastsættelsen, kan overhovedet ikke komme ud for et Angreb, uden at dette samtidig direkte berører i hvert Fald nogle af det store Antal Handlende, hvis individuelle Kontrakter med Fabrikanten tilsammen udgør Systemet, og hvis Kontraktlydighed er Forudsætningen for dettes Opretholdelse.

Efter det foranstaaende vil det være klart, at Fjernelsen af Kontrolnumre fra Mærkevarernes Emballage, der i dansk Praksis med Rette behandles ud fra samme Synspunkter som Undersalget, da Hensigten med denne Fremgangsmaade er at forhindre Fabrikanten i at finde, hvem der har begaaet Reversbrud ved Levering af prisenbundne Varer uden Revers, mangler et af de Elementer, der karakteriserer den ved Undersalget indtrufne Situation. Da det købende Publikum ikke har nogen Interesse i det paagældende Mærke og som Regel ikke iagttager dets Tilstedeværelse, vil den Handlendes Makuering af Mærkningen ikke som isoleret Fænomen kunne give Anledning til den over for Konkurrenterne illoyale Udnyt-

telse af Retsbrudet, som er ejendommelig for Undersalget. At den paagældende Krænkelser af Reversen i øvrigt skulde være særlig „illoyal“ overfor Fabrikanten, synes ubegrundet og maatte vel desuden ogsaa være uden retlig Betydning.

En Anerkendelse af og en Hensyntagen til samtlige de uheldige Virkninger af Undersalget, som der ovenfor er gjort Forsøg paa at fremstille, maa utvivlsomt tvinge sig i Forgrunden ved Afgørelsen af, om man vil anse det for nødvendigt og rigtigt at udstrække Reverskontraktens Retsbeskyttelse til Tredjemand. Et ubetinget negativt Synspunkt vil maaske den indtage, der i det hele er principiel Modstander af faste Priser i Detailhandelen. Imidlertid maa det erindres, at forsaavidt denne Anskuelse er bestemt ved Hensynet til Forbrugernes Interesse, kommer disse ikke til paa længere Sigt at nyde godt af den ved Undersalget fremkomne billigere Pris, da Mærkevaren eventuelt vil forsvinde fra Markedet som Følge af Undersalget, og der ikke er nogen Grund til i al Almindelighed at antage, at den skulde blive erstattet af Varer, der ligger i et lavere Prisniveau. En anden Side af Sagen er det maaske, at Undersalget, der jo i Virkeligheden mindre er et Angreb paa Fabrikantens Udsalgspris end paa den normerede Handelsavance, i enkelte Tilfælde kan være et Indicium for, at Avancen er for højt ansat, og derfor kan bidrage til at fremskynde en Nedsættelse af denne, der ellers vilde indtræde som Følge af andre Forhold. Da Undersælgeren imidlertid næsten altid har forskaffet sig sine Varer fra en eller flere Leverandører, der har begaaet Kontraktbrud, vil det, hvilken Stilling man end vil indtage overfor Tredjemands Ansvar, fra et Retsstandpunkt være vanskeligt at akceptere Undersalget som en legitim Metode til Bekæmpelse af Reverssystemet som saadant. Modstanderne af de faste Detailpriser maa henvises til at følge de Veje, som enten staar aabne efter gældende Retsorden eller vil kunne skabes ved Indførelsen af nye Lovbestemmelser.

Kap. 3. Fremmed Ret.

Tyskland.

Mere indgaaende end i noget andet Land er i Tyskland Spørgsmaalet om Tredjemands Forhold til den ved Reverskontrakten fastsatte Pligt til at overholde en bestemt Pris ved Videresalg af en mærket Vare blevet behandlet saavel videnskabeligt som i Praxis, og tillige er her hele Reverssystemets Stilling indenfor Kartelrettens Rammer blevet klargjort i et Omfang, som det i hvert Fald ikke er sket andetsteds i Europa. Det principielle Udgangspunkt for Forstaaelsen af tysk Ret er det Faktum, at Reverskontrakten er anerkendt som gyldig for de ved Aftalen forpligtede, men at den ikke nyder civilretlig Beskyttelse overfor Tredjemand (se f. Eks. R. G. Z. 63 pag. 398—400).

For alligevel at kunne modvirke Undersalget retter man sin Opmærksomhed paa dets Virkninger overfor Undersælgerens Konkurrenter, idet man stempler hans Handlemaade som illoyal Konkurrence efter den saakaldte Generalklausul i § 1 i Loven af 7. Juni 1909 „gegen den unlauteren Wettbewerb“. Dette er muligt som Følge af Bestemmelsens meget omfattende Karakter: „Wer im geschäftlichen Verkehre zu Zwecken des Wettbewerbes Handlungen vornimmt, die gegen die guten Sitten verstossen, kann auf Unterlassung und Schadensersatz in Anspruch genommen werden“. Paragrafen har naturlig Sammenhæng med den borgerlige Lovbogs § 138, som erklærer den Retshandel for ugyldig, der krænker „die guten Sitten“, og § 826, som fastsætter Erstatningspligt for

den, der med Forsæt tilføjer anden Mand Skade paa en Maade, som strider mod „die guten Sitten“. Fra omkring 1915 har Retspraksis i det store og hele konsekvent fastholdt, at „Preisschleudern mit Markenartikeln“ er „sittenwidrig“ og kan forfølges i Henhold til den citerede Lovregel. Som Prototype for Domstolenes Opfattelse anføres hyppigt en Udtalelse, hentet fra den i R. G. Z. 133 pag. 335 aftrykte Dom: „Nicht das Preisunterbieten als solches, nicht schon der eigene Vertragsbruch oder die Teilnahme an fremdem Vertragsbruch und dessen Ausnutzung an sich, sondern der Gesamtatbestand der Auswertung des auf diese Weise gegenüber vertrags- und gesetzestreuen Mitwerbern erlangten geschäftlichen Vorsprungs macht eine solche Geschäftsbearbeitung unlauter im Sinne des § 1 UWG., immer vorausgesetzt, dass die Preis- oder sonstigen Bindungen selbst vor dem Gesetz und den guten Sitten Bestand haben“. ²⁵⁾ Den kontraktbundne Reversbryder falder ogsaa ind under Loven, naar han benytter Undersalget som et Middel i Konkurrencen, men overfor ham staar tillige alle de almindelige civile Retsmidler til Raadighed, som kan anvendes ved Kontraktbrud.

Ved en Oversigt over de vigtigste af de Vilkaar, der skal opfyldes for, at Domstolene lader Loven træde i Virksomhed overfor Tredjemand, skal det iøvrigt paavises, at der foreligger et ejendommeligt Sammenspil mellem de fra Reverssystemets rent civilretlige Funktion hidrørende Krav og

²⁵⁾ Om tysk Domstolepraksis se RGZ 88 pag. 9 ff. — 120 pag. 47 ff. 133 pag. 51 ff. — 133 pag. 331 ff. — og KR 1926 pag. 22—24, 1927 pag. 474—76, 1927 pag. 476—77, 1928 pag. 155—56, 1928 pag. 295—98, 1931 pag. 506—15, 1932 pag. 379 ff. (Domme fra Kammerretten i Berlin). KR 1928 pag. 295—98 (Landsretten i Stettin) — KR 1928 pag. 676—86 (Overlandsretten i Karlsruhe) — KR 1932 pag. 496 ff. (Landsretten i Berlin).

En fortrinlig Introduktion til Emnet findes hos Callmann: Der unlautere Wettbewerb (1932) pag. 199—214, naar Fremstillingen sammenholdes f. Eks. med Reinhold Wolff: Die Preisbindungen der nächsten Stufe in der Rechtsprechung des Reichsgerichts und Kartellgerichts (KR 1933 pag. 230 ff.)

de pønalt betonedede Betingelser, som stammer fra, at Undersalget betragtes som en Konkurrenceforseelse. I sidste Forbindelse er det nærliggende at paavise Forskellen fra dansk Ret, der udelukkende paalægger Tredjemand Ansvar ad civilretlig Vej.

Hverken efter tysk eller dansk Ret tillægges der den kontraktbundne Reversbryders subjektive Forhold nogen Betydning, idet det er tilstrækkeligt at forudsætte, at han har videreleveret prisbundne Varer uden Revers, men hvilke Motiver eller Hensigter der har bestemt ham dertil, og om han kun har handlet skødesløst, eller Salget skyldes hans Funktionærs Ligegyldighed osv., er uden retlig Relevans, selv om hans Forhold maatte være oplyste under Processen, hvad der dog normalt ikke er Tilfældet. Medens man nu i vor Praksis maa antage, at Ansvar kun kan gøres gældende overfor den Tredjemand, som har Kendskab til sin Leverandørs Reversforpligtelse paa Tidspunktet for Købets Afslutning, spiller dette objektive civilretlige Meddelagtighedsbegreb ingen Rolle i tysk Ret, hvor det væsentlige maa være den illoyale Udnyttelse af Kontraktbrudet. Det centrale Spørgsmaal er her, om den Handlemaade, der er udvist, er „sittenwidrig“ og derfor „unlauter“, og følgelig kan der ikke opstilles en til dansk Ret svarende Regel. Derimod vil saadanne subjektive Skyldmomenter som, at Undersælgeren har forledt sin Leverandør til Kontraktbrud eller benyttet utiltalende Omveje til Fremskaffelse af Varerne, kunne paavirke Bedømmelsen, da disse Handleformer ogsaa udenfor Undersalget kan karakteriseres som illoyale og lovstridige. Almindeligvis kræves det imidlertid, at Undersælgeren skal have haft Kendskab til Kontraktbrudet, men der lægges ingen Vægt paa, om han har erhvervet Varen direkte fra en Reversbryder som medvirkende til dennes Kontraktbrud eller gennem ikke-kontraktbundne Mellemmænd, der har solgt ham Varen uden Revers. Hertil maa yderligere føjes, at Praksis vil anse det for til-

strækkeligt til at paalægge Ansvar, at Undersælgeren har regnet med Muligheden af, at hans Leverandør var bundet til at overholde Reversforpligtelsen, og at han saaledes kun har haft „ein bedingtes Bewusstsein“ om Kontraktbrudet. Endvidere antages det, at ogsaa den, der i god Tro maatte have erhvervet et Vareparti uden Revers, overtræder Loven, hvis han senere og inden Iværksættelsen af Undersalget bliver bekendt med Reversens Eksistens (mala fides superveniens). Selv om disse fra vor Ret afvigende Punkter klart understreger Anvendelsen af konkurrenceretlige Synspunkter for Ansaret, maa det vistnok formodes, at Forskellighederne næppe i Praxis giver sig store Udslag, fordi Erhvervelsesmaaden kun er en af flere Ansvarsbetingelser, og disse er i andre Henseender nogenlunde ens efter dansk og tysk Retsopfattelse.

Dette gælder først og fremmest det i tysk Ret stærkt fremhævede Krav om Reverssystemets „Lückenlosigkeit“, der maa formenes at være en Konsekvens af Systemets civilretlige Karakter, efter hvilket det med Føje paalægges Fabrikanten at gennemføre Systemet saa fuldstændigt som muligt, saafremt han vil have det anerkendt overfor Tredjemand. Imidlertid er det klart, at denne Betingelse ikke udfra en konkurrencemæssig Betragtning kan være saa absolut begrundet som fra et kontraktmæssigt Synspunkt; thi Fabrikantens Optræden og Interesse er just ikke nødvendigvis et relevant Kriterium for, hvornaar den ene Handlende kan siges at konkurrere illoyalt med den anden. Selv om Systemet i et enkelt lokalt Omraade ikke var tilfredsstillende organiseret, kunde denne Omstændighed dog tænkes at være uden Betydning for Virkningen af en Undersælgers illoyale Konkurrence i et andet Omraade, hvor alle de Handlende faktisk overholdt Reversen. Skønt tysk Praxis næppe vilde godkende en saadan Begrundelse overfor en Afvigelse fra Kravet, er adskillige indenfor Teorien (se f. Eks. Callmann pag. 209) dog tilbøje-

lige til kun at ville tillægge Reverssystemets faste Gennemførelse den bevismæssige Betydning, at det skaber Formodning om, at det kun kan være lykkedes Undersælgeren at erhverve den reversbundne Vare paa illegitim Vis. I øvrigt gaar den almindelige Opfattelse ud paa, at det vil være et Indicium for Mangler ved Systemets Opretholdelse og vil hindre Lovens Anvendelse, dersom Fabrikanten enten selv har solgt Varer uden Revers, eler dersom reversfrie Varepartier er nogenlunde let tilgængelige i Omsætningen.

Praksis har endvidere fastslaaet, at Salg til Underpris ikke er „sittenwidrig“, hvis Varerne hidrører fra et Konkursbo eller en Tvangsauktion. Naar dette Forhold opstilles som en speciel Undtagelse fra Hovedreglen, er det formentlig et Udslag af, at man gaar ud fra en konkurrenceretlig Grundbetragtning for Beskyttelsen mod „Preisschleudern“ og ikke som i vor Ret bygger paa et civilretligt Meddelagtighedsbegreb, der eo ipso udskiller de ad denne Vej fremkomne Varer fra det retsstridige Omraade. Hvis en Konkursforvalter viderefører Fallentens Forretning paa normal Vis gennem Butikshandel, kan Reversen ikke tilsidesættes; det samme gælder ved Salg paa frivillig Auktion, ved Sæsonudsalg eller lignende.

I bevismæssig Henseende stiller tysk Ret sig omtrent paa lignende Maade som dansk Ret. Det maa af Fabrikanten, hvis Inddragelse i Processen allerede af denne Grund er nødvendig, sandsynliggøres, at Reverssystemet er effektivt organiseret og opretholdt, og Undersælgerens Vægning ved at fremlægge sine Forretningsbøger og opgive sin Leverandørs Navn vil blive udlagt som en Bekræftelse af Formodningen om, at han har kendt det stedfundne Kontraktbrud, saa at han herefter vil blive anset for skyldig i Lovovertrædelse. Ogsaa Salg af Varer med udkradsede Kontrolnumre anses for et Indicium for den Handlendes Skyld. Spørgsmaalet om Betydningen af Prisangivelse paa Varerne synes ikke at være

specielt fremdraget ved Bevisførelsen eller iøvrigt at spille en Rolle for Behandlingen af hele Problemet.

Bemærkelsesværdigt er det derimod, at den reversberetigede Fabrikant eller Sammenslutning i saa godt som alle Tilfælde optræder som Klager i de Retssager, der rejses for Overtrædelse af Loven. Naturligvis vil Tilskyndelsen dertil hyppigt udgaa fra Undersælgerens Konkurrenter, men fra et konsekvent Konkurrencesynspunkt kunde man maaske have ventet, at de Handlende var tvungne til i hvert Fald at medvirke ved Sagens Behandling for Retten. Den sædvanligt benyttede Fremgangsmaade, til hvilken der findes Hjemmel i Konkurrencelovens § 13, bekræfter den nære Sammenhæng med Fabrikantens Interesse i Gennemførelsen af Reverssystemet.

Medens der vistnok ikke findes Eksempler paa, at der i Henhold til Generalklausulen er rejst Erstatningskrav mod Undersælgeren, er Søgsmålet altid „Anspruch auf Unterlassung“. I Teori og Praxis (RGZ 133 pag. 51) antages Reversen at statuere en Undladelsespligt, og det er utvivlsomt ogsaa rigtigt, at den efter sit økonomiske Formaal indeholder en Pligt til at undlade at føre Priskonkurrence med Varen, men heller ikke i tysk Praxis indskrænker Domstolene sig til at tvinge den Handlende til at ophøre med den illoyale Udnyttelse af Kontraktbrudet, hvad der i alt Fald teoretisk skulde være gennemførligt efter det Princip, der er angivet i det tidligere omtalte danske Kommissionsforslag 1911, og hvad der i og for sig vilde være i Harmoni med tysk Rets Hovedsynspunkter. Undersælgeren faar derimod i Realiteten Paalæg om fremtidig at respektere den i Reverskontrakten indeholdte Forpligtelse til at videresælge Varen til bestemt Pris, og det drejer sig altsaa trods alt om at gennemføre selve Kontraktkravet over for den ikke-reversbundne Tredjemand. Kun naar man først dette Resultat efter at have konstateret, at Undersælgeren har gjort sig skyldig i en Handling,

der med den staaende Karakteristik af alle Overtrædelser af Generalklausulen kan siges at fortjene „die Misbillung aller billig und gerecht denkenden Menschen“.²⁶⁾

Som allerede udtalt i den ovenfor citerede Dom er den ubetingede Forudsætning for, at Undersælgeren kan dømmes efter Konkurrenceloven, at Reverssystemet, som søges anerkendt, er civilretligt holdbart og ikke som stridende mod „die guten Sitten“ ugyldigt i Henhold til den borgerlige Lovbog § 138. Dette sidste vil kunne være Tilfældet, hvis Fabrikanten for Levnedsmidler eller andre uundværlige Livsfor nødheder har fastsat en ubillig Pris. For Reverssystemets Vedkommende har denne Regel vistnok aldrig fundet større Anvendelse, og dens direkte Betydning er blevet yderligere afsvækket, efter at der ved Udstedelsen af „Verordnung gegen Missbrauch wirtschaftlicher Machtstellungen“ af 2. Nobvr. 1923 (med Ændringer og Tilføjelser af 14. Juni 1932 og 15. Juli 1933) er tilvejebragt en Kartelkontrol, som nærmere udformer Statsmagtens Tilsyn med Prisdannelsen. Domstolene vil herefter ved Behandlingen af Sager om Undersalg være tilbøjelige til at regne med, at Priskravet ikke er retsstridigt, naar det ikke er blevet anfægtet ad de Veje, som Kartelforordningen anviser, uden at det dog er berettiget at drage den Slutning, at Adgangen til i visse Situationer at kunne benytte det i § 138 indeholdte Retsværn skulde være bragt til Ophør.²⁷⁾

Forordningen fastsætter i § 1 sit almindelige Omraade,

²⁶⁾ I Forbindelse med en Omtale af det Supplement til Reversens civilretlige Beskyttelse, som skabes ved Generalklausulen, udtaler Reinh. Wolff (KR 1933 pag. 292): »Hier war der § 1 UWG. gewissermassen die Krücke, mit der die Rechtsprechung sich in der gewünschten Richtung fortbewegen konnte«. Jfr. om Kritiken af Generalklausulens »Sittenwidrigkeit« bl. a. Friese pag. 95 ff.

²⁷⁾ Se forøvrigt Kartelforordningens § 12 ff., Staffel pag. 61 ff., Friese pag. 72 ff., Wolff: Markenwarenverordnung pag. 13 ff.

nemlig Kontrakter og Beslutninger, som hidrører fra Syndikater, Karteller, Konventioner og lignende Arrangementer. Hvis de af saadanne mere eller mindre fast organiserede Sammenslutninger trufne Bestemmelser bringer Samfundsøkonomien eller Almenvellet i Fare, kan Rigsøkonomiministeren (jfr. § 4) erklære de paagældende Kontrakter eller Beslutninger for helt eller delvis ugyldige, eller delvis forbyde deres Gennemførelse. Som et af de Tilfælde, i hvilke Forudsætningen for Statsmagts Indgriben er til Stede, nævner Forordningen udtrykkelig, at der er holdt for høje Varepriser. Ministeren kan ogsaa bestemme, at enhver, der er Deltager i den paagældende Kontrakt eller Beslutning, uden Varsel kan frigøre sig for sine Forpligtelser.

Sager vedrørende Overtrædelse af § 4 kunde indtil Kartelforordningens Ændring i 1933 af Rigsøkonomiministeren henvises til Behandling ved en særlig Kartelret. Denne Ret, der ogsaa rummer Repræsentanter for den økonomiske Sagskundskab, har navnlig haft stor Betydning ved paa Grundlag af Forordningens i Praksis mest anvendte Bestemmelser i §§ 8 og 9 at skabe en særegen Kartelretspraksis, som ikke har noget Sidestykke i europæisk Retsforfatning. I Henhold til § 8 kan et Medlem af et Kartel, naar en vigtig Grund dertil foreligger, uden Varsel frigøre sig for sin Kartelforpligtelse. Alle Stridsspørgsmaal, der opstaar i denne Anledning, kan af Parterne indbringes direkte til Kartelrettens Afgørelse. Forordningens § 9 indeholder et Forbud mod at iværksætte Boycot i Henhold til en af Lovens § 1 omfattet Kontrakt eller Beslutning, forinden der foreligger Tilladelse dertil fra Præsidenten for Kartelretten. Hvis han ikke har truffet en Afgørelse inden Forløbet af 3 Uger, betragtes Tilladelsen som bevilget. Denne skal nægtes, ikke blot hvis Foranstaltningen (Boycotten) krænker de ovenfor angivne Formaal med Forordningen, men ogsaa, hvis den er en ubillig Indskrænkning i den Boycottedes økonomiske Bevægelsesfrihed.

Præsidentens Afgørelse kan af et Kartelmedlem indbringes for Kartelretten, hvis Kendelse i dette som i andre Tilfælde er inappellabel og bindende for Domstole og Voldgiftsretter, og i Henhold til Forordningens Supplement af 1932 kan Boycottens kartelmæssige Berettigelse efter den i § 9 indeholdte Regel ogsaa forlanges paadømt af Kartelretten paa Foranledning af den, mod hvem Boycotten maatte være iværksat uden Tilladelse fra Kartelretspræsidenten.

De foranstaaende Regler, der finder Anvendelse paa Reverssystemer, som er gennemførte af Karteller og kartel-lignende Sammenslutninger, aabner altsaa Mulighed for offentlig Kontrol baade med de for Detailsalget fastsatte Priser og med den Boycot, som iværksættes for at tvinge den enkelte Handlende til at overholde den faste Pris. Derimod falder den saakaldte autonome Revers, som hidrører fra en enkeltstaende Fabrik, udenfor Bestemmelserne, selv om Virksomheden maatte være en Trust, der dog ikke kan karakteriseres som et Syndikat. Anderledes stiller Forholdet sig imidlertid efter Forordningens § 10, der indtager en Særstilling indenfor Kartelforordningens Rammer og gælder saavel for Enkeltforetagender, som for enhver privat økonomisk Sammenslutning (Truster, Interessecirkler, Syndikater, Karteller osv.)

Hvis de Forretningsbetingelser eller Prisfastsættelsesmetoder, som en Virksomhed eller Sammenslutning bringer til Anvendelse, er egnede til at udsætte Samfundets Økonomi eller Almenvellet for Fare ved Udnyttelsen af en økonomisk Magtstilling, kan Kartelretten efter Anmodning af Rigsøkonomiministeren i al Almindelighed fastsætte, at de Parter i Kontraktforholdet, som føler sig forurettede, kan træde tilbage fra alle de Kontrakter, som er afsluttede under de paa-gældende Vilkaar. Denne Frigørelsesret bortfalder, hvis den ikke benyttes inden 2 Uger efter, at Rettens Afgørelse er bekendtgjort. Betingelsen for, at et Reverssystem kan angribes efter denne Regel, er det som sagt, at den revers-

krævende Fabrikant udnytter en økonomisk Magtstilling, og i denne Forbindelse er det ikke just nødvendigt, at han skal være Indehaver af et absolut Monopol, som udelukker Konkurrence, men kun at han har betydelig Indflydelse indenfor sit Erhvervsomraade. Naar § 10 næppe har haft større Indflydelse paa Reverssystemets Funktion i det praktiske Liv, skyldes det antagelig (jfr. Friese pag. 75), at Reglen ligesom den danske Erhvervsfrihedslovs § 1 forudsætter en Reaktion fra de reversbundne Handlendes Side, og da disses Holdning i al Almindelighed vil være dikteret af Hensynet til deres egen Avance, vil de ikke til Fordel for den forbrugende Almenhed tage Skridt overfor Fabrikanten, saalænge deres Fortjeneste er tilfredsstillende.

At Kartelforordningen af 1923 ikke i sin Helhed har virket hæmmende for Reverssystemets Udvikling paa store Vareomraader, traadte klart frem ved de socialpolitiske Nødforanstaltninger, der blev iværksat for at imødegaa Virkningerne af Verdenskrisen, og som ogsaa med Styrke vendte sig mod de faste Detailpriser. Kartelnødforordningen af 26. Juli 1930, der blev udstedt med Hjemmel i den omstridte Artikel 48 i Rigsforfatningen, udvidede i høj Grad Rigsregeringens Bemyndigelse til at gribe ind overfor Karteller, idet Regeringen fik Adgang til overfor de Kontrakter og Beslutninger, som omfattes af § 1 i Kartelforordningen af 1923 direkte og uden forudgaaende Behandling i Kartelretten at erklære de paagældende Aftaler for ugyldige, naar disse medfører en Hindring for Produktionens eller Omsætningens økonomiske Tilpasning eller en Indskrænkning i den forretningsmæssige Handlefrihed, som ikke kan anses for økonomisk berettiget. Der er endvidere under samme Forudsætning Mulighed for helt at forbyde Anvendelsen af Salgsvilkaar eller Prisklausuler, der retligt eller økonomisk medfører en Begrænsning i den frie Ret til at fastsætte Priser. Et ekstraordinært Moment laa der imidlertid navnlig deri, at det auto-

nome Reverssystem ifølge Nødforordningens § 1 rubr. 3 indtages under Nødforordningens Rammer, uden at der i øvrigt kan antages at være sket en Ændring i Systemets almindelige kartelretlige Stilling.²⁸⁾ Paa dette Grundlag er der ved efterfølgende Bekendtgørelser foretaget vidtgaaende Indgreb i det civilretlige Forhold mellem Reverskontraktens Parter.

Den første Bestemmelse, den saakaldte „Ausführungsverordnung“ af 30. August 1930 om Ophævelse af og Forbud mod visse Prisvedtagelser er dog nærmest af kartelretligt Indhold i snævrere Forstand. Det udtales her, at saadanne afsluttede Kontrakter er ugyldige, som forpligter Køberen af en Vare til tillige at overholde en bestemt Pris ved Videreforhandling af Varer af anden Art eller Oprindelse end den i Kontrakten omhandlede Vare eller til ogsaa at kræve en bestemt Betaling for erhvervsmæssige Ydelser. Forbudet gælder desuden enhver fremtidig Anvendelse af Forretningsbetingelser af den paagældende Karakter. Medens disse Regler kun i ringe Grad berørte det sædvanlige Reverssystem, var dettes Funktion den egentlige Genstand for Mærkevareforordningen af 16. Januar 1931. Hovedreglen i denne gaar ud paa at fastslaa Ugyldigheden af et kontraktligt Vilkaar, som ved Salg af Mærkevarer binder Forhandleren til at kræve en bestemt Pris af Forbrugeren, saafremt denne Pris ikke er nedsat med mindst 10 Procent i Forhold til den Forbrugerpris, som var gældende den 1. Juli 1930. Bestemmelsen omfattede dels Levnedsmidler, der blev solgt som Mærkevarer, dels andre Arter af Mærkevarer, som nærmere blev angivet

²⁸⁾ Verordnung des Reichspräsidenten zur Behebung finanzieller, wirtschaftlicher und sozialer Notstände vom 26. Juli 1930 § 1 rubr. (3): »Als Verträge im Sinne des § 1 der Verordnung gegen Missbrauch wirtschaftlicher Machtstellungen gelten auch solche Verträge, durch die sich mehrere selbständige Unternehmungen, welche der gleichen Wirtschaftsstufe angehören, einzeln gegenüber Anderen in bezug auf die Art der Preisfestsetzung oder die Forderung von Preisen zu einem bestimmten Verhalten verpflichten«.

i en samtidig udsendt „Ausführungsverordnung“, der forøvrigt indeholdt et meget stort Antal Varegrupper; men den hidførte ingen Indskrænkning i Adgangen til fremtidig at bruge Reverssystemet ved Salg af Varer, der ikke før Forordningens Udstedelse var solgt som Mærkevarer. Det vigtigste Formaal var imidlertid at stille den reverskrævende Fabrikant overfor Valget imellem at nedsætte Detailprisen eller at opgive Systemet, og den sidste Udvej er vistnok benyttet i mange Tilfælde.

Et lignende legalt Princip som Mærkevareforordningens er blevet anvendt i Prissænkingsforordningen af 8. Decbr. 1931, som dog baade efter sin Form og sit Indhold var socialt set mere vidtrækkende, og som ikke er udstedt paa Grundlag af Kartelnødforordningen. Bestemmelsen indfører et helt nyt Organ for en Priskontrol, der skal udøves af en særlig Rigs-kommissær, og som skal beskytte Befolkningen mod Fordyrelse af de for Dagliglivet betydningsfulde Varer og Ydelser og eventuelt drage Omsorg for Nedsættelse af de paagældende Priser. Hovedreglen i Kap. 1, § 1, giver et generelt Paa-bud om, at alle bundne Priser skal tilpasses til den forandrede økonomiske Situation og reduceres med mindst 10 Pro-cent i Forhold til den Pris, som var gældende den 30. Juni 1931. Den næste Paragraf giver udtrykkelige Bestemmelser for Mærkevarernes Vedkommende og fastslaar Prisvilkaaets Ugyldighed i de Kontrakter, som stipulerer den faste Pris, saafremt Prisnedsættelsen ikke iværksættes paa den paabudte Maade. Reglen omfatter enhver bunden Pris, altsaa ikke blot Forbrugerprisen, men efter Omstændighederne tillige Mellemhandlerens og eventuelt endog Fabrikantens Leveringspris, dersom Fabrikanten maatte være Medlem af et Pris-kartel. Anser Rigsøkonomiministeren en yderligere Reduktion for paakrævet for bestemte Mærkevarer eller Grupper af disse, kan han forlange en saadan gennemført inden et bestemt Tidspunkt.

Det er klart, at ogsaa Prissænkningsforordningen var et kraftigt Angreb paa Reverssystemet og maatte afsvække Industriens Interesse i overhovedet at diktere faste Priser for de efterfølgende Led i Vareomsætningen. I Forholdet til Undersælgeren, som drages til Ansvar i Henhold til Konkurrenceloven, er Konsekvensen selvfølgelig, at han vil blive frifunden, dersom det kan paavises, at Reverskontraktens Prisforpligtelse er ugyldig som stridende mod Indholdet af de ovenomtalte Forordninger.

Et Symptom paa en Ændring i den økonomiske Tilpasningstendens, der prægede disse ekstraordinære Foranstaltninger, vil man maaske kunne finde i den nedenstaaende ejendommelige Tilføjelse til Kartelforordningens § 9, som blev fastsat ved Tillægsforordningen af 15. Juli 1933, og som nævner bestemte Tilfælde, i hvilke en Boycot skal anses for tilladelig: „Unbillig ist die Einschränkung der wirtschaftlichen Bewegungsfreiheit insbesondere dann nicht, wenn der Geschäftsbetrieb des Betroffenen von Personen geleitet wird, welche die im Geschäftsverkehr erforderliche Zulässigkeit nicht besitzen. Die Unzulässigkeit ist es gleich zu achten, wenn in dem Geschäftsbetrieb des Betroffenen alle Güter oder Leistungen, auf die sich die Massnahmen beziehen sollen, zu Preisen angeboten oder verkauft wurden, die unter Würdigung der Belange des Betriebes sowie der Gesamtwirtschaft und des Gemeinwohls als volkswirtschaftlich ungerechtfertigt anzusehen sind, und die Fortsetzung einer solchen Preisgebarung zu besorgen ist.“ Denne mod enhver „Preisschleudern“ rettede Regel maa formentlig anses for en Godkendelse af de Synspunkter, der i Retspraksis har stemplet Undersalget af Mærkeartikler som „sittenwidrig“, selv om Bestemmelsen kun har direkte Betydning for de Reverssystemer, som falder ind under Kartelforordningens Rammer. Iøvrigt falder Reglen i Traad med Tendenser, der udenfor det kontraktmæssige Omraade har gjort sig gældende

ved Domstolenes Bedømmelse af systematisk Underbud, tilsigtende en fuldstændig Ødelæggelse af en konkurrerende Forretning.²⁹⁾

Et Vidnesbyrd om den Interesse, der for den tyske Industri knytter sig til Reverssystemet, vil man finde i Dannelsen af det „Verband der Fabrikanten von Markenartikeln“, som i en Aarrække har haft Sæde i Berlin, og som ogsaa har fortsat sin Virksomhed efter Nødforordningernes Ikrafttræden. Medlemsskabet staar ikke aabent for Melleghandlere eller Detaillister, men kun for Fabrikanter, der ønsker at gennemføre faste Detailpriser, og Formaalet gaar i første Række ud paa at yde gensidig Støtte til Bekæmpelse af Undersalg. Sammenslutningen anlægger Retssager og anses for bemyndiget dertil efter Konkurrencelovens § 13. Ifølge de nugældende Regler iværksættes en fælles Boycot kun af Fabrikanter indenfor den Branche, hvor Undersalget finder Sted. Da Foreningen sædvanligvis formelt staar som reversberettiget og derfor antages at udgøre et Kartel, og da Reverssystemet under disse Omstændigheder bliver betragtet som et kartellignende Arrangement (KR 1933, pag. 117 ff), kommer Kartelforordningens almindelige Regler til Anvendelse paa Forholdet, saaledes at formentlig enhver af Foreningen indledet Boycot skal godkendes af Præsidenten for Kartelretten i Henhold til Forordningens § 9.

Østrig med flere Lande.

I Østrig har den retlige Behandling af Undersalg af Mærkeartikler fulgt de fra Tyskland angivne Retningslinjer, hvad der bl. a. ogsaa af den Grund maatte være nærliggende

²⁹⁾ Jfr. en indenfor Teorien indgaaende behandlet Dom i RGZ 134 pag. 356 ff., samt Heinzler: Die Grenzen zulässiger Preisunterbietung, Nipperdey: Wettbewerb und Existenzvernichtung.

at den østrigske Konkurrencelov indeholder en Generalklausul ligelydende med den tyske. I de første Sager, der fremkom til Domstolenes Afgørelse, drejede Spørgsmaalet sig om Salg af reversbundne Varer med Fjernelse af de Kontrolnumre, som tilsigtede Bekæmpelse af Undersalg (KR 1928, pag. 222—224, 1929, pag. 405—09), og Forholdet antoges at være stridende mod „die guten Sitten“, saa at Tredjemand blev dømt til Undladelse i Henhold til Konkurrenceloven. Om den civilretlige Bedømmelse udtaler Handelsretten i Wien dog ganske utvetydigt: „Das Gericht anerkennt eine allgemeine Verpflichtung dritter Personen, zwischen anderen geschlossene Verträge zu respektieren und dem einen Kontrahenten zur Ermittlung vertragsuntreuer Parteien irgendwie behilflich zu sein, nicht.“ (KR 1928, pag. 222). Senere har Handelsretten ogsaa dømt Tredjemand for Undersalg ud fra det konkurrenceretlige Synspunkt. Der findes i Wien et „Oesterreichischer Verband der Markenartikelindustrie“.

I Tjekoslovakiet følges de samme Principer som i Tyskland og Østrig. En Højesteretsdom fra Prag (KR 1932 pag. 124—26) synes endog at stille meget faa formelle Krav for at antage Tilstedeværelsen af en Pligt til at overholde den faste Pris.

Fra ungarsk Ret foreligger der en interessant Voldgiftskendelse (KR 1930 pag. 470), som er afsagt af Handels- og Erhvervskamret i Budapest, og som ikke har følt sig bundet til de i almindelig Retspraksis fastslaaede Grundsætninger, efter hvilke der vistnok ikke menes i Ungarn at kunne rejses Ansvar ved Tredjemands Undersalg af prisbundne Varer. Voldgiften naar til det Resultat, at Tredjemand maa respektere Reverskontrakten, og navnlig med den Begrundelse, at der foreligger en Krænkelser af det Formuegode, som Reverssystemet repræsenterer for Fabrikanten. Det er derfor konsekvent, at Kravet om Systemets effektive Gennemførelse stilles i Forgrunden som en ufravigelig Betingelse for Ansvar,

medens der ikke lægges særlig Vægt paa Hensynet til de Handlendes indbyrdes Konkurrence.

I Schweiz er Anvendelsen af Reverssystemer vistnok ret udbredt, men Retspraksis har nægtet at yde Beskyttelse overfor Tredjemand. I en meget kommenteret Dom af 8. Novbr. 1926 (KR 1927 pag. 279—84), hvor Systemet i den paadømte Sag dog næppe kunde siges at være effektivt gennemført, har Forbundsdomstolen omstødt en Dom af Handelsretten i Zürich, idet det om Tredjemands Forhold udtales: „In dieser Beziehung kommt inbezug auf Art. 41 Abs. 2. O. R. in Betracht, dass durch die vom Kartell mit den einzelnen Reversverpflichteten abgeschlossenen Verträge lediglich sog. relative Rechte erzeugt worden sind, d. h. Rechte, die dem Gläubiger nur gegenüber einer bestimmten Person: dem zu einem bestimmten Verhalten verpflichteten Schuldner zustehen. Drittpersonen können solche Rechte — eben weil sie die entsprechende obligatorische Verpflichtung nicht eingegangen sind — nicht verletzen und brauchen sie deshalb grundsätzlich auch nicht zu beachten.“ Dette Resultat er ikke mindst bemærkelsesværdigt, fordi Schweiz vel ikke har indført Generalklausulen i Konkurrencelovgivningen, men dog kender Begrebet „Sittenwidrigkeit“. Den citerede Artikel 41. Stk. 2 fra Forbundsloven af 30. Marts 1911 om Obligationsretten („Ebenso ist zum Ersatz verpflichtet, wer einem anderen in einer gegen die guten Sitten verstossenden Weise absichtlich Schaden zufügt“) er en Erstatningsregel, som svarer til den tyske borgerlige Lovbogs § 826.³⁰⁾

Spansk Lovgivning³¹⁾ har en ejendommelig Bestemmelse. I Henhold til et administrativt Dekret af 28. Novbr. 1925, udstedt i Medfør af Artk. 131 og 132 i Loven om den industrielle Ejendomsret, er det paabudt, at Salg til Forbrugerne

³⁰⁾ Jfr. iøvrigt om den citerede Dom Mercier pag. 150—55.

³¹⁾ Wolff: Markenwarenverordnung pag. 28.

af industrielle Produkter ikke maa foregaa under den af Fabrikanten fastsatte Minimalpris, dersom Varen fremtræder under indregistreret Varemærke.

Frankrig.

I Frankrig er Kontrakter, som paalægger Aftageren af en Vare at overholde en bestemt Pris ved Videresalget, anerkendt som civilretlig gyldige, og det er i Praksis gentagne Gange udtalt, at denne Indskrænkning i Køberens Handelfrihed ikke er stridende mod det Næringsfrihedens Princip (*liberté du commerce et de l'industrie*), der blev knæsat i fransk Retsforfatning allerede ved Art. 7 i Loven af 2.—17. Marts 1791.³²⁾ At Prisklausulen ogsaa kan gøres gældende overfor Tredjemand, er vistnok for første Gang antaget ved en i Toulouse den 15. Novbr. 1904 (Dalloz 1905 II 394) afsagt Dom. Senere har belgisk Praksis sluttet sig til dette Standpunkt (Dall. 1910 II 54), og efter nogen Usikkerhed er Tredjemandsansvaret efterhaanden blevet almindeligt godkendt inden for fransk Retspraksis, senest især med Støtte af en Dom fra Tribunal de Commerce de Seine (Dall. Hebdomadaire 1924 pag. 118). Tredjemands Handling karakteriseres som „*concurrence deloyale*“ i Overensstemmelse med de særlige konkurrencemæssige Synspunkter, Retspraksis har udviklet paa Grundlag af Code civil Art. 1382 (jfr. Art. 1383). Denne Bestemmelse lyder saaledes: „*Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à l'autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer*“ og er altsaa efter sit umiddelbare Indhold en Erstatningsregel uden speciel Relation til det foreliggende Spørgsmaal eller til Konkurrenceret iøvrigt. Domstolene har imidlertid med den paa-gældende Paragraf som Udgangspunkt benyttet deres frie

³²⁾ Vinding Kruse: Arbejdets og Kapitalens Organisationer pag. 60.

Skøn til at yde Beskyttelse mod en Række Handlinger, der betegnes som illoyal Konkurrence, og som frembyder Væsenlighed med adskillige af de Forhold, der anses for Overtrædelser af den tyske Konkurrencelovs Generalklausul.

Alligevel er der en meget betydningsfuld Forskel fra tysk Ret deri, at de Grundsætninger, som anvendes i fransk Ret, udelukkende er af civilretlig Oprindelse og ikke i nogen Hensende er præget af de pønale Elementer, som naturligt maa træde frem i en Domspraksis, der som den tyske tilsigter at ramme Overtrædelser af en Konkurrencelov. I fransk Ret vil der ikke kunne fremdrages subjektive Skyldmomenter ved Afgørelsen af, om der foreligger en illoyal Handling. Dette følger allerede deraf, at det konkurrencemæssige Synspunkt ikke som saadant kan formenes at medføre Ansvar ud over, hvad der kan afledes af de civilretlige Grundsætninger, som spiller ind ved Bedømmelsen af den enkelte Sag. Naar denne ejendommelige Konkurrencepraksis har kunnet opstaa, skyldes det da i Virkeligheden, at de franske Domstole har udviklet en meget vidtgaaende Erstatningsregel og herunder tillige har anerkendt Fordringsrettighedernes Beskyttelse overfor Tredjemand vistnok i større Omfang end andre evropæiske Retsforfatninger.

Illoyalitet i Konkurrencen er et Kendetegn for visse Handleformer, der iøvrigt maa anses for retsstridige, og kan næppe i sig selv anses for et selvstændigt og i Enkeltheder udformet retligt Omraade.³³⁾ Der knytter sig heller ikke til en Dom for en illoyal Konkurrencehandling det odiøse Skær, som maa formenes at følge med en Krænkelse af „die guten Sitten“ i tysk Konkurrenceret; thi det er en rent objektiv Vurdering af Handlingen, der har fundet Sted. Denne karakteriseres endog hyppigt som „action en concurrence déloyale

³³⁾ Paa specielle Omraader foreligger der ogsaa i Frankrig Lovbestemmelser mod illoyal Konkurrence.

et *illicite*³⁴⁾, saaledes at det ikke er den handlende Person, der faar hæftet Illoyaliteten paa sig. En yderligere Bekræftelse af disse Synspunkter er det, at de i Henhold til Art. 1382 afsagte Domme indenfor den videnskabelige Diskussion i alt væsentligt behandles ud fra de civilretlige Betragtninger, der er kommet til Udtryk. Demogue omtaler i Obligations VII pag. 580—621 adskillige illoyale Forhold under den almindelige Udvikling af Teorien om Fordringsrettighedens Beskyttelse overfor Tredjemand uden overhovedet at berøre den konkurrencemæssige Side af Sagen. Det vil derfor forstaaes, at Reverskontraktens Beskyttelse efter fransk Ret for saa vidt frembyder flere Lighedspunkter med dansk Ret, end det er Tilfældet med tysk Retspraksis, fordi det baade efter fransk og dansk Ret drejer sig om det samme Principspørgsmaal — nemlig hvorvidt og efter hvilke Kriterier det formueretlige Forhold kan kræves respekteret af den ikke kontraktbundne Tredjemand.

Fransk Teori har lige saa lidt som Praksis næret Betænkelse ved at besvare dette Spørgsmaal bekræftende for Undersælgerens Vedkommende; men det maa i øvrigt understreges, at der ikke er skænket Problemet blot tilnærmelsesvis saa megen Opmærksomhed som i Tyskland. Dette staar formentlig i Forbindelse med, at den økonomiske Udvikling i Frankrig ikke hidtil har bragt trust- og kartelretlige Spørgsmaal synderlig i Forgrunden. Faste Priser har vistnok heller ikke været saa almindeligt anvendte indenfor den franske Detailomsætning som i flere andre europæiske Lande. Af disse Grunde vil der til Dels ogsaa mangle Materiale til en helt udførlig Belysning af, hvorledes Retsopfattelsen stiller sig overfor forskellige Enkeltheder indenfor Emnet.

³⁴⁾ Pichot: *De la Concurrence déloyale et de la Contrefaçon* pag. 300 og pag. 316. Forfatteren fremdrager endog Tilfælde, hvor den illoyale Konkurrence end ikke forudsætter ond Tro.

Det er givet, at ond Tro hos Tredjemand i civilretlig Forstand er en Ansvarsbetingelse, og der maa herved vistnok forstaas Kendskab til Leverandørens Reversbrud. Selv om det maaske er vanskeligt at udtale noget definitivt herom, bestyrkes Formodningen i høj Grad af den videnskabelige Fremstilling, der opstiller Viden om Medkontrahentens Forpligtelse som en almindelig Forudsætning for, at Tredjemand kan blive ansvarlig for Meddelagtighed i Kontraktbrud.³⁵⁾ Bemærkelsesværdigt er det dog, at den ejendomsretlige Opfattelse, der er blevet trængt tilbage i dansk Retspraksis, ogsaa har fundet Udtryk i fransk Ret. Domstolen i Lille har i en den 6. Januar 1930 afsagt Dom udtalt om den faste Detailpris, „qu'il s'incorpore à la marchandise et la suit jusqu'à sa vente à la consommation“; men Demogue, som refererer Sagen i *Revue de Droit civil* 1932 pag. 1106, imødegaaar dette Synspunkt ud fra kontraktretlige Grundsætninger (jfr. *Obligations* Nr. 1167).

Iøvrigt forløber Processerne om Undersalg i bevismæssig Henseende omtrent som i andre Lande, idet den indstævnte Handlende som Regel vil nægte at oplyse Navnet paa sin Leverandør og dømmes paa Grundlag af den herved tilvejebragte Formodning om at have været medvirkende til Kontraktbrudet. Kravet om Reverssystemets effektive Gennemførelse som Betingelse for Retsbeskyttelse overfor Tredjemand er vistnok ikke specielt fremdraget under Retsanvendelsen. Ej heller synes der at være skelnet distinkt mellem Undersalgets skadegørende Virkninger overfor henholdsvis Fabrikanten og de konkurrerende Handlende. Da kun Fabrikanten og ikke de Handlende kan optræde som Sagsøger, og da Ansvarets Begrundelse hviler paa en Erstatningsregel, er det naturligt, at der ved Dommen lægges særlig Vægt paa den mod Fabrikanten forøvede Retskrænkelse. Efter det fore-

³⁵⁾ Hele Demogues Fremstilling i *Obligations* VII bæres af denne Tankegang. Se specielt Nr. 1172, 1167, 1174, 1175.

liggende Udgangspunkt er det konsekvent, at Retsafgørelserne konkluderer ikke blot i et Forbud mod Undersælgerens fortsatte Salg til Underpris, men i en Erstatning til Fabrikanten for den ved Undersalget forvoldte Skade.

Selv om der ikke i Frankrig findes en egentlig Trustlov, bestaar der i Code pénal Art. 419 en Straffebestemmelse, som nærmest er rettet mod Vareaager, og som vistnok i sin oprindelige Affattelse var rettet mod de uheldige Spekulationer i Varepriser, som fandt Sted under Napoleonskrigene. Efter i en Aarrække næsten at have været uden praktisk Betydning blev Reglen i adskillige Tilfælde bragt i Anvendelse under Verdenskrigen, og den har ved Loven af 3. Decbr. 1926 faaet en Formulering, som retter dens Virkning mere direkte mod de moderne Sammenslutningers Udnyttelse af en økonomisk Magtstilling. Herefter straffes bl. a. den, der forsøger at iværksætte eller gennemføre en kunstig Hausse eller Baisse i Vareprisen, saafremt det sker ved en Handling, som tilsigter Tilvejebringelsen af en Fortjeneste, der ikke er Resultatet af det naturlige Sammenspil mellem Tilbud og Efterspørgsel. Paragraffen omfatter baade den enkeltes Handling og den Virksomhed, der udfoldes af Sammenslutninger, og rammer altsaa enhver Form for Trust og Kartel. Foreløbig har Art. 419 i sin nye Skikkelse dog vistnok ikke faaet praktisk Betydning og navnlig heller ikke paa de Omraader, der særligt berører Fremstillingen af og Handelen med de mærkede Varer, der sælges til fast Pris i Detailhandelen.

England.

Selv om engelsk Ret ud fra sine traditionelle common law Principper har været meget kritisk indstillet overfor Kontraktvilkaar, som betegner en Indskrænkning i den enkeltes Erhvervs- og Handlefrihed, er dog den Pligt til at overholde

en fast Pris ved Viderealg, som en Fabrikant eller Storforhandler kræver respekteret af Aftagerne af deres Varer, almindeligt anerkendt som gyldig. En saadan Betingelse er ikke „in restraint of trade and contrary to public policy“ (Palmolive Company versus Freedman, Law Times Vol. 138 pag. 274 ff), naar Vilkaaret ikke kan anses for „unreasonable“. Dog vil en „general restraint of trade“ vistnok stadig være i Strid med common law, idet man herved vil forstaa Tilfælde, i hvilke en kontraherende Part har bundet sin Dispositionsfrihed for et ekseptionelt langt Tidsrum eller i et urimeligt Omfang. I den nævnte Sag, hvor Prisklausulen omfattede alle Varer, „however acquired“, altsaa ikke blot dem, som Palmolive direkte har leveret til den Handlende mod Revers, men ogsaa saadanne, som denne havde erhvervet gennem Mellemmænd, blev Reversforpligtelsen godkendt efter hele sit Indhold.

Derimod kan der ikke sejses Sag mod den Tredjemand, som sælger under de fastsatte Priser, naar han ikke herved krænker en kontraktmæssig paataget Forpligtelse. Det følger allerede deraf, at der ikke er en kontraherende Part, der kan optræde som Sagsøger med Henviisning til en bestemt Kontrakt. Dette individualistiske Princip giver sig ogsaa Udslag deri, at en Fabrikant f. Eks. ikke kan anlægge Sag mod en reversbunden Undersælger, til hvem Varerne er leveret gennem en Mellemhandler. Det er denne sidste, som optræder under Sagen som den, der har det kontraktlige Mellemværende med den paagældende Handlende.

I det engelske Forretningsliv har faste Detailpriser, dikterede af Fabrikanten og Leverandører, i mange Aar været kendt og benyttet paa adskillige Omraader, og et Udslag heraf vil man finde i Organisationens Proprietary Articles Trade Association, der blev stiftet 1896 med det Formaal at bekæmpe price cutting. Foreningen, der bestaar af baade Fabrikanten, Mellemhandlere og Detaillister, anvender i over-

vejende Grad Boycotmetoden, idet dens Medlemmer er forpligtede til ikke at levere Varer til de Handlende, der er anbragt paa „stop-list“. Der udsendes udførlige Lister over de Priser, der skal overholdes ved Salget af Medlemmernes Varer, men det maa dog understreges, at Foreningens Ledelse forinden skal have godkendt Prisansættelsen.

Fra Statsmagtens Side har Spørgsmaalet om Betimeligheden af de faste Priser ved flere Lejligheder været taget op til Overvejelse. I 1930 nedsatte den daværende Handelsminister W. Graham en Kommission, der skulde undersøge, om det paagældende Prissystem var til Skade for Samfundets Interesser (detrimental to the public interest), og om det eventuelt vilde være nødvendigt til Forebyggelse heraf at foretage Forandringer ad Lovgivningens Vej. Komitéens Indstilling af 7. Juli 1931³⁶⁾ gik ud paa, at den sædvanlige Kontraktfrihed ikke burde begrænses uden tvingende Grunde, og at selv om Systemet ikke kunde siges at være uden Ulemper, var der ingen Motivering for at antage, at Offentligheden vilde være bedre tjent med en lovgivningsmæssig Ændring i Retstilstanden.

Imidlertid slutter Betænkningen med at gøre opmærksom paa, at det undersøgte Problem tangerer det vidererækkende Spørgsmaal om Samfundsmagtens Stilling overfor Truster og monopolagtige Sammenslutninger, og denne Tendens, der giver sig Udtryk i denne Henviisning, falder sammen med en Bevægelse, som i hvert Fald har været mærkbar siden Verdenskrigen, og som retter sig mod Muligheden af ad Lovgivningens Vej at skabe et særligt Trusttilsyn udenom Domstolene. Nødvendigheden heraf er dog ikke blevet almindeligt anerkendt, og hverken de Forslag, der fremsattes i en Betænkning af 24. April 1919 af en særlig nedsat Trustkommission³⁷⁾, eller senere Henstillinger har affødt praktiske Re-

³⁶⁾ Board of Trade: Restraint of Trade 1931 (51. 189).

³⁷⁾ Ministry of Reconstruction: Report of Committee on Trusts 1919.

sultater. Ikke desto mindre viser disse Bestræbelser, at der efter den almindelige Opfattelse ikke af Domstolene ydes en vidererækkende social Retsbeskyttelse mod den Udnyttelse af en Monopolmagt, som maatte finde Sted fra de store økonomiske Sammenslutningers Side. For mere end en Menne-skealder siden fik den økonomiske Liberalisme i moderne Forstand sit definitive Gennembrud i engelsk Retsanvendelse ved den berømte Trilogi (Mogul-Sagen 1892, Allen v. Flood 1898 Quinn v. Leatham 1901)³⁸). Samtidig med, at der til Værn for den enkelte blev opstillet visse Grundsætninger for tilladelig Boycot, blev i Realiteten Sammenslutningens Funktion anerkendt, naar den ikke var „unreasonable and in restraint of trade“. Begrundelsen for dette Standpunkt fremtræder dog i en udpræget individualistisk Form, der er forklarlig ved, at Udviklingen er foregaaet spontant paa Baggrund af ultraindividualistiske common law Principper. Retten til Sammenslutning med andre om Varetagelsen af fælles Interesser er et Attribut til den enkeltes frie Kontraktret, og Domstolenes Anerkendelse af „the right to combine“ er først og fremmest Udtryk for en dybt indgroet Tillid til, at de kontraherende Parter selv bedst kan dømme om, hvad der er „reasonable“ i deres indbyrdes Forhold. En Underkendelse af en Kontraktbestemmelse som „unreasonable“ vil ikke særlig være dikteret af en almindelig social eller samfundsøkonomisk Betragtning, men vil fortrinsvis ske ud fra det individuelle Kontraktsynspunkt. Indenfor Juristernes Kreds har der vist sig en ikke uforstaaelig Tilbageholdenhed overfor Tanken om at benytte Domstolenes diskretionære Myndighed til overfor økonomiske Foreteelser at foretage videregaaende, alment sigtende Indgreb, hvis Konsekvenser er vanskeligt overskuelige; thi Sir. F. Pollocks Bemærkning „our lady of the common law is not a professed economist“

³⁸) Se om »restraint of trade« specielt Mitchel v. Reynolds (A Selection of Leading Cases by John William Smith, vol. I pag. 458—92).

(Haslam pag. 198) er vistnok ikke Udtryk for et isoleret Standpunkt. I sit Memorandum til Trustbetænkningen af 1919 (pag. 31) former Sir. John Macdonell en lignende Anskuelse som en Kritik i følgende mefistofeliske Vendinger: „In developing the law as to combinations, the Courts have been mainly, though hot avowedly, guided by the economic theories prevalent from time to time — perhaps, to be more accurate, by the political economy of a past age, for it will be found that the Courts are rarely abreast of the latest economic teaching“.

Selvom det i denne Forbindelse maa erindres, at engelsk Ret ogsaa anerkender den Sætning, at Retsforholdet ikke maa krænke „public policy“, er denne Betragtning i hvert Fald indenfor Kontraktretten blevet fortolket meget snævert og nærmest som enstydig med den absolutte Kontraktfrihed, der er beskyttet ved den fastslaaede partsbestemte Opfattelse af „restraint of trade“³⁹⁾. Begrundelsen for, at Udviklingen har fulgt en saadan Retningslinje, er vistnok allerede givet i 1824 af Dommer Burrough i Sagen: Richardson v. Mellish, idet han om Vanskeligheden ved at benytte det uafgrænsede „public policy“ Princip udtaler: „it is a very unruly horse, and when once you get astride of it, you never know where it will carry you“.

Af de foranstaaende Oplysninger vil det formentlig være klargjort, at der ikke efter engelsk Domspraksis gør sig specielle eller synderlig videregaaende Beskyttelseshensyn gældende, selv om det til Overholdelse af faste Priser opbyggede Forpligtelsessystem er et Led i kollektive Aftaler mellem en Flerhed af Virksomheder.⁴⁰⁾

³⁹⁾ Trustkommissionens Betænkning 1919 pag. 33.

⁴⁰⁾ Se iøvrigt Haslam: pag. 91—112, 196—98, 201—08.

U. S. A.

Medens i England de traditionelle common law-Principer, som nægtede Anerkendelse af Kontrakter „in restraint of trade“ og specielt i Forbindelse med enhver Form for Sammenslutning (conspiracy) efterhaanden omformedes saaledes, at de imødekom en ny Tids Krav, har Forholdet udviklet sig væsentlig anderledes i U. S. A., der ellers i Hovedsagen har bygget paa engelsk Ret. Fremvæksten af de store Truster medførte en Reaktion fra Regeringsmagts Side. Den berømte Antitrustlov af 2. Juli 1890 (The Sherman Act)⁴¹⁾ var i Virkeligheden common law Grundsætninger udformet som Straffebud, og den fastslog saaledes bl. a. den formelle Ulovlighed af enhver Kontrakt „in restraint of trade or commerce“. I Medfør af denne Bestemmelse blev i Sagen Dr. Miles Medical Company v. J. D. Park & Sons (1911)⁴²⁾ Fabrikantens Krav om Køberens Overholdelse af en fast Pris ved Videre salg som stridende mod Offentlighedens Interesse anset for ugyldigt baade efter common law og efter Sherman Act, fordi denne Salgsform lagde Hindringer i Vejen for Udnyttelsen af den frie Konkurrence, og de udstrakte Forsøg, der var gjort paa at gennemføre et resale price maintenance“ System navnlig for patenterede og varemærkebeskyttede Genstandes Vedkommende var dermed brudt sammen.

Senere er Trustlovgivningen udvidet med den saakaldte Clayton Act (15. Oktober 1914), som var rettet mod forskellige særlige Trust-Misbrug, der ikke har Betydning for det foreliggende Spørgsmaal, og til Dels tillige med The Federal Trade Commission Act af 26. Sept. 1914, som dog i over-

⁴¹⁾ Se om denne Lov Vinding Kruses udførlige Fremstilling i Arbejdets og Kapitalens Organisationer pag. 233—47.

⁴²⁾ Se Haslam pag. 149, Resale Price Maint. Part I pag. 104—05. Fremstillingen af amerikansk Domspraksis er bygget paa den nævnte Rapport samt paa Haslam, Favre-Gilly og Kartell-Rundschau.

vejende Grad bærer et konkurrenceretligt Præg, og som bl. a i Sect. 5 fastslaaer, at unfair Konkurrencemetoder er ulovlige. Ved den sidstnævnte Lov oprettedes der desuden et særligt i det væsentlige administrativt Organ Federal Trade Commission, som, foruden at det paa eget Initiativ foretager økonomiske Undersøgelser, skal overvaage Konkurrencebestemmelsens Gennemførelse og kan udstede en „cease and desist-order“ i Tilfælde, hvor Loven menes at være overtrædt. Kommissionens Beslutninger kan dog indankes for de ordinære Domstole, ligesom den selv kan føre Sager frem til Retsafgørelser. Denne Kommission har i høj Grad haft sin Opmærksomhed rettet mod de mange opfindsomme Forsøg, der har været gjort paa at omgaa det i Miles-Sagen fastslaaede Forbud mod ad kontraktmæssig Vej at binde Køberen til at holde en fast Udsalgspris, og efter den foreliggende officielle Rapport at dømme har disse Bestræbelser været heldigt gennemført.

I Colgate-Dommen af 1919 anerkendte Domstolene dog Gyldigheden af en Fremgangsmaade, efter hvilken Fabrikanten overfor sine Kunder kun havde udtalt et Ønske om Overholdelsen af en bestemt Pris, men derefter unddrog den Handlende fortsatte Leverancer, som solgte under den foreslaaede Pris. Det blev ved denne Lejlighed antaget, at da Fabrikanten ikke havde til Formaal at skabe eller opretholde et Monopol, maatte han have fri Bestemmelsesret over, til hvem han vilde sælge sine Varer, og han maa ogsaa i Forvejen kunne erklære, under hvilke Betingelser han vil nægte at sælge.

Da lignende Salgsmetoder syntes at gribe om sig, foranledigede Federal Trade Commission, at der blev rejst Anklage mod Beech-Nut Packing Co., som i 1922 ved Staternes Højesteret blev dømt, ikke efter Sherman Act men for unfair competition i Henhold til Loven af 26. Sept. 1914⁴³⁾. Dette

⁴³⁾ Se udførligt R. P. M. I pag. 109—12, og Favre-Gilly pag. 82—98.

Selskab havde ikke indgaaet Kontrakter om fast Pris, men havde udbygget det i Colgate-Sagen demonstrerede Princip med et meget vidtgaaende Kontrol- og Boycotsystem, hvis Utilladelighed var det specielle Grundlag for Domfældelsen. Denne Dom har haft afgørende Betydning som Præcedens i en Række følgende Sager. Imidlertid har der indenfor den amerikanske Forretningsverden bestandig været megen Diskussion og en stærkt delt Opinion om Formaalstjenligheden af at anvende „price maintenance“ Systemet.

Problemet har hyppigt været fremdraget i den politiske Debat, og det er mere end et Kuriosum, at der siden 1914 har været forelagt i alt 30 private Lovforslag i Kongressen i Washington, alle med det Formaal at tilvejebringe Lovhjemmel for under nærmere angivne Betingelser at kunne tillade en Fabrikant at fastsætte Detailhandelens Udsalgspriser. Federal Trade Commission har taget Spørgsmaalet op til indgaaende Undersøgelse navnlig for at belyse de økonomiske Virkninger af Prissystemets Indførelse; men Konklusionen af de to udførlige Rapporter, der blev udarbejdet om Emnet (1929 og 1932), var negativ, idet Kommissionen ikke mente at kunne anbefale en ny Lovgivning, som vilde muliggøre Anvendelsen af faste Detailpriser.

Den allerseneste Udvikling, som præges af Præsident Roosevelt's Forsøg paa at genrejse Amerikas økonomiske Liv efter Verdenskrisen, har imidlertid medført et radikalt Brud med den traditionelle retlige Opfattelse af Trustproblemet og af alle de Spørgsmaal, som staar i nøje Sammenhæng hermed. The National Industrial Recovery Act af 16. Juni 1933 understreger Ændringen ved allerede i Sect. 1 som et af Lovens Programpunkter at nævne Industriens Organisation „for the purpose of cooperative action among trade groups“. Ifølge Sect. 3. kan kommercielle og industrielle Grupper og Organisationer hver for deres Omraade faa Præsidentens Godkendelse af „codes of fair competition“, som

fastsætter vidtgaaende indbyrdes Regulering af Produktionen og Handelsomsætningen, idet det dog er en udtrykkelig Betingelse for Kodens Antagelse, at den ikke maa aabne Mulighed for Monopoldannelse. Naar Koden er legaliseret, anses en Krænkelse af dens Indhold for en Overtrædelse af Federal Trade Commission Act af 1914. Den fundamentale Omvæltning i den hidtidige Lovgivning udtrykkes maaske endnu skarpere i Sect. 5, som sætter alle bestaaende Trustlove ud af Kraft, for saa vidt angaar de Koder og andre Arrangementer, som er oprettede i Henhold til Loven. Denne gælder dog kun i to Aar efter Udstedelsesdagen, og Trustlovens Suspension udløber 60 Dage efter Lovens Bortfald.

I Praxis er den nye Lov blevet udnyttet i stort Omfang, og saavidt det er muligt at danne sig et Overblik over de meget forskelligartede Koder, er der ogsaa sket en Ændring i Opfattelsen af Spørgsmaalet om den faste Detailpris. Eksempelvis er der i Margarinekoden en Tilnærmelse til dette Prissystem, idet det er paalagt enhver Handlende, der medvirker til Omsætningen af Industriens Varer, at beregne en Minimumsavance paa 10 Procent. Derimod er der i Artikel V i den af Præsidenten den 19. August 1933 akcepterede Kode for Petroleumsindustrien fastlagte bestemte Priser for Detaildistribueringen af denne Industris Produkter, og til Overholdelsen af disse Priser er der, som det vil fremgaa af det foranstaaende, i hvert Fald skabt en legal Beskyttelse, som intet europæisk Reverssystem nyder godt af.

Kanada.

Kanada indtager et karakteristisk Mellemstandpunkt mellem amerikansk og engelsk Ret. „The Combines Investigation Act“ 1923 rummer ikke som Sherman Act et Forbud mod enhver Trust og Sammenslutning, men kun mod „combines“,

som maa formenes at modvirke Samfundets Interesser. Da der i 1926 blev dannet en kanadisk Organisation „Proprietary Articles Trade Association“, som efter engelsk Mønster vilde gennemføre ensartede og faste Detailpriser navnlig indenfor Medicinalbranchen, blev Spørgsmaalet om, hvorvidt det angivne Formaal var stridende mod den gældende Trustlov, taget op til meget indgaaende Overvejelse af en i Henhold til Loven nedsat Undersøgelseskommission. Denne erklærede, at det var sandsynligt, at den paagældende Organisation vilde virke til Skade for Almenvellet, og den nystiftede Forening blev derfor opløst, inden den endnu helt havde paabegyndt sin Virksomhed. Den juridiske Afgørelse byggede imidlertid alene paa Ulovligheden af den Form for Samarbejde, som var etableret til Haandhævelse af faste Priser, og medførte ingen principiel Underkendelse af det Kontraktvilkaar, som binder den enkelte Handlende til Prisen (R. P. M. I. pag. 119—123, Haslam pag. 165—70).

Norge.

Norsk Ret har overfor Reverssystemet om fast Detailpris indtaget en ejendommelig Holdning, der i nogen Grad afviger fra de Anskuelse, som ellers præger de europæiske Retsforfatninger. Ligesom i U. S. A., men uden som der at have Rod i en traditionsbunden Retsopfattelse har der i Norge vist sig principiel Uvilje mod overhovedet at anerkende Berettigelsen til ad kontraktmæssig Vej at stipulere Overholdelsen af en bestemt Udsalgspris, og der bestod saaledes ved Bekendtgørelsen af 25. Sept. 1925 et Forbud mod enhver Ansættelse af Mindstepriser. Loven af 12. Marts 1926 om Kontrol med Konkurrenceindskrænkninger og Prismisbrug (den saakaldte Trustlov) ophævede Reglen, men fastsatte i Stedet i § 13 følgende: „Det er forbudt under erhvervsvirksomhet

at ta eller kræve priser eller vederlag som maa regnes for utilbørlige. Kontrolraadet skal efter indstilling fra kontrolkontoret forby, at der sættes mindstepriser for videresalg, hvor disse kan antages at virke fordyrende“. I sin Kommentar til Loven (pag. 87—88) gør Ragnar Knoph opmærksom paa, at Lovens andre Bestemmelser (navnlig §§ 14 og 20) medfører saa vidtgaaende Adgang til at kontrollere Prisfastsættelser, at Særbestemmelsen om Mindstepriser ikke kan antages at have speciel praktisk Betydning, idet han dog understreger, at det er paalagt de ved Loven indførte Kontrolorganer i ganske særlig Grad at have Opmærksomheden henvendt paa de paagældende Priser. Hertil kunde maaske føjes, at medens Kontrolraadets Myndighed efter § 14 kun strækker sig til at give regulerende Bestemmelser overfor de aftalte eller gennemførte urimelige Priser og Avancer, er Raadet — naar det gør Brug af § 13, 2. Stykke — nødt til at iværksætte den videstgaaende Foranstaltning, nemlig et Forbud, og dette skal udstedes allerede i det Tilfælde, at Priserne „kan antages“ at virke fordyrende.

I Modsætning til tysk og dansk Ret, hvor det autonome Reverssystem sædvanligvis er undergivet lempeligere kartelretlige Bestemmelser end økonomiske Sammenslutninger og Koncentrationer iøvrigt, ligger Forholdet ihvert Fald efter en formel Bedømmelse snarere omvendt i Norge. Den enkelte Fabriks Fastsættelse af en reversbunden Pris er her undergivet en Kontrol, som ikke er mindre, men maaske endog mere udstrakt end den, der gælder for Truster og Karteller, og Statsmagtens Myndighed bliver ikke principielt videregaaende, fordi den enkeltstaaende reverskrævende Fabrik indgaar Kartelaftaler med andre Virksomheder om Prisreguleringer.

Kap. 4. Konklusioner.

Den foranstaaende Fremstilling vil have vist, at det efter mellemeuropæisk i Modsætning til den vor Ret fjernerestaaende angelsaksiske Retsopfattelse er en herskende Anskuelse, at der i et vist Omfang bør ydes Retsbeskyttelse mod den Tredjemand, der ved Undersalg krænker de til Reverssystemet knyttede Interesser. I Forbindelse med den Redegørelse, der i Kap. 2 er givet af Undersalgets skadegørende Virkning, tør man vel derfor mene, at Rigtigheden af den Vurdering af de reale Momenter i Sagen, der har bestemt de danske Domstole til at udstrække Ansvaret for Reversbrud til den meddelagtige Tredjemand i det store og hele er blevet bekræftet i en saadan Grad, at den følgende Undersøgelse alene kan rette sig imod det juridiske Hovedspørgsmaal: om vor Rets almindelige Grundsætninger hjemler et saadant Ansvar, eller om der eventuelt ad Lovgivningens Vej maatte søges Bistand til at skabe et særligt Retsværn mod Undersælgeren.

Hvis man gaar ud fra den Sondring, der i Kap. 2 er opstillet mellem Undersalgets Indflydelse dels i Forholdet til den reverskrævende Fabrikant og Reverssystemet som Helhed dels over for det indbyrdes Konkurrenceforhold mellem de Handlende, og man dernæst har den Udvikling i Erintring, der navnlig er foregaaet indenfor tysk Ret, vil det formentlig være klart, at det legislative Program maa falde nogenlunde sammen med Spørgsmaalet om, hvorvidt der vilde være Anledning til at søge at komme uden om de civilretlige Vanskeligheder ved Tilføjelser til eller Ændringer

i vor Konkurrencelovgivning. Bortset fra, at det vel maa anses for principielt ubegrundet at søge Lovgivning gennemført paa et Omraade, som naturligt henhører under den civilretlige Praksis, og hvor vore Domstole tilmed som i det her omhandlede konkrete Tilfælde har fundet en for de interesserede Parter i hvert Fald foreløbig tilfredsstillende Løsning, er der andre Betragtninger, som vistnok maa tale imod at følge en saadan Udvej, uanset om de paagældende Lovbestemmelser maatte fremtræde i en mere eller mindre hensigtsmæssig Formulering.

I første Række maa man vel spørge, om det i Overensstemmelse med Tanker, der iøvrigt har været fremsat herhjemme, vilde være paakrævet i vor Ret at indføre en Generalklausul som den, der kendes i Tyskland og flere andre Lande, og som formentlig maatte gaa ud paa at tilstede visse Retsmidler overfor enhver, der i Konkurrenceøjemed udviser en Handlemaade, som strider imod almindelig hæderlig Forretningsbrug. Ved Overvejelsen heraf maa saa mangeartede Hensyn gøre sig gældende, at Spørgsmaalet ikke her kan tages op til almindelig Løsning; men det vil være tilstrækkeligt at betone, at en retlig Behandling af Undersalget efter tysk Mønster — allerede med det Forbehold, at man jo slet ikke paa Forhaand kan have nogen Sikkerhed for, at de danske Domstole skulde føle sig tvungne til at følge det tyske Eksempel paa Generalklausulens Anvendelse — ikke frister til en direkte Efterligning. At Undersælgeren bringer Forstyrrelse i det indbyrdes Konkurrenceforhold mellem de Handlende, kan ikke benægtes; men denne Side af Sagen er kun eet af de flere Momenter, som karakteriserer den ved Undersalget foraarsagede Krænkelse af Reverssystemets kvasikollektive Organisme, og Tilsidesættelsen af Fabrikantens Interesse, som baade formelt og reelt er Drivkraften i hele Systemets Funktion, trænges unødigt i Baggrunden som Motivering for det retlige Ansvar. I Virkeligheden maa

man jo til Dels opfatte den tyske Konkurrencepraksis som en Nødhjælp, der i nogen Grad tilfredsstiller saadanne Krav om Retsbeskyttelse, som man ikke kan imødekomme ud fra de herskende civilretlige Grundsætninger. Hertil kommer, at den tyske Løsning iøvrigt er præget af den principielle Skævhed, at den altid og uden rimelig Grund vil ramme Tredjemand haardere end den, der krænker den kontraktmæssige Forpligtelse. Overfor den reversbundne Undersælger vil alene Truslen om Konventionalbøder og Anvendelsen af andre af Kontraktforholdet afledede Retsmidler være saa effektivt virkende, at der kun sjældent om overhovedet nogensinde vilde blive Tale om tillige at iværksætte Forfølgning efter en Konkurrencelov, og vil man endelig anvende en moralsk Vurdering, kan der ingen Tvivl være om, at Kontraktbryderen ikke staar i et bedre Lys end den Tredjemand, hvem der overgaar en Dom, som, hvis Generalklausulen virkelig skulde gennemføres med Bevarelsen af en Autoritet, der svarede til dens strengt moralske Indhold, i alle Tilfælde vilde blive behæftet med et vist odiøst Skær. Denne Ulighed i Retsanvendelsen gør det yderligere utilraadeligt at følge de af tysk Ret angivne Retningslinjer, og det kan sikkert uden Betænkelighed fastslaas, at der ikke af Hensynet til at skabe et Retsværn mod Undersalget kan udledes et Argument til Støtte for Indførelsen af en Generalklausul i vor Konkurrencelov, hvormed der naturligvis intet er præjudiceret, for saa vidt angaar de Grunde, der ellers maatte kunne anføres til Fordel for en saadan Regel.

Naar Demogue (Obligations VII no. 1176) kritiserer det kvasi-deliktmæssige Princip, hvormed Hugueney i al Almindelighed vil begrunde Tredjemands civilretlige Meddelagtighedsansvar, og i denne Forbindelse udtaler: „Nous n'admettons pas ce système si simple, car en principe le contrat créant pour le contractant des obligations spéciales, le fait

d'y manquer ne peut être assimilé à un délit ou quasi-délit“, foreligger der vistnok her en med de lige ovenfor fremsatte Bemærkninger til Dels analog, men mere almen Betragtning, der i det hele kan vendes imod Tendensen til at indføre deliktmæssige Synspunkter paa de af Kontraktretten sædvanlig beherskede Omraader.

Da en anden konkurrenceretlig Løsning maaske ogsaa kunde frembyde sig derved, at man atter satte den i 1926 afskaffede § 13 i Kraft og paany paalagde enhver Handlende Pligt til at overholde den Pris, som er trykt paa Varen eller dens Emballage, vil det antagelig være nødvendigt at paapege, at denne Tanke ikke synes særlig velbegrundet. Idéen i den omtalte Paragraf tilhører en Periode, hvor man endnu ikke helt havde Øje for Reverssystemets retlige Struktur og de Muligheder, det rummede for ad kontraktmæssig Vej at sikre en fast Detailpris, men naar Erkendelsen heraf er trængt igennem, vilde det ikke være rationelt nu at godkende Fabrikantens ensidige Ret til Prisdiktatur. Desuden vilde Distinktionen mellem prismærkede og ikke-prismærkede Varer være ret tilfældig, og Fordelen ved en herpaa opbygget Lovgivningsregel vilde kun give en ensidig og i Rækkevidde ret begrænset Begunstigelse, fordi der er adskillige Varer, for hvilke Prismærkningen ikke vilde være praktisk anvendelig i Omsætningen. Hensynet til Publiciteten overfor Kunderne kan nemlig alene af den Grund ikke være afgørende, at det som Hovedregel gælder om alle revers-behæftede Mærkevarer, at deres Prisforhold er almindelig kendte, saasnart der er Tale om nogenlunde udbredte Varer. Reverssystemets aabne og utilslørede Prisfastsættelse er f. Eks. fra et kartelretligt Synspunkt et karakteristisk og tiltalende Element i Systemets Væsen.

Naar man herefter ved Behandlingen af Undersælgerens Retsstilling vil indskrænke sig til at anstille rent civilretlige Betragtninger, bliver Problemet det foran i Kap. 1, III og IV

nærmere omtalte Spørgsmaal, om dansk Rets Opfattelse af Fordringsrettighedens Retsbeskyttelse overfor Tredjemand er forenelig med den af Højesteret gennemførte Praksis med Hensyn til Reverskontrakten, og det nytter da ikke at skjule, at der her foreligger om ikke en aabenlys Konflikt, saa dog tilsyneladende et Spring i Udviklingen. Selvfølgelig kunde man forestille sig den Mulighed, at Højesteret har benyttet sin frie Skønsmyndighed til at bane helt nye Veje for Bestemmelsen af Tredjemandsansvaret; men at bygge en saadan Antagelse alene paa Grundlag af det her foreliggende isolerede Tilfælde er næppe berettiget. Alligevel er det ikke mindst af Hensyn til de vidtgaaende Konsekvenser for den almindelige Retsopfattelse, som vilde følge med en generel Udvidelse af Omraadet for Tredjemands Forpligtelse overfor bestaaende Kontraktforhold, af afgørende Betydning at kunne fastslaa, hvilken Begrundelse der kan gives for Ansvar i den omhandlede konkrete Situation. I samme Grad som det vil lykkes at paavise en speciel Motivering for Rettens Stilling, vil der være draget en Grænse for de almene Slutninger, der kan udledes af det særlige Tilfælde.

Under Omtalen af fremmed Ret er det berørt, at fransk Praksis har godkendt en langt mere vidtgaaende Tredjemandsgrundsætning end dansk Ret, hvad der formentlig er Aarsagen til, at Meddelagtighedsansvaret ved Reversbrud er betragtet som et ikke særlig bemærkelsesværdigt Led i den sædvanlige Retspraksis. Da der desuden indenfor fransk Retsvidenskab er megen Uenighed om, hvorledes Tredjemandsansvaret skal begrundes, og hvor langt det skal udstrækkes, vil der formentlig næppe fra fransk Ret direkte kunne overføres en principiel Rettesnor, som kan faa aktuel Betydning for dansk Retsopfattelse. Vanskeligheden herved vil bl. a. kunne ses af den Udformning, som Demogue har givet den af ham opstillede særlige Teori: „En matière d'obligations il faut admettre, que la conception de l'obligation

limitée dans ses effets au créancier et au débiteur est contraire à la réalité. L'obligation, fait social, développe ses conséquences dans un milieu social qui en subit forcément la répercussion. Alors un conflit se produit entre cette répercussion naturelle et la liberté du tiers. Une conciliation apparaîtrait possible en ne rendant responsable que le tiers de mauvaise foi et en disant qu'il est tenu seulement d'une abstention". (Obligat. VII pag. 598). En saadan Tanke om, at Tredjemand skulde have en vis almindelig Pligt til at afholde sig fra Krænkelse af bestaaende Kontrakter, har ikke givet sig paa viseligt Udslag i dansk Praksis, og det er forøvrigt værd at lægge Mærke til, at Demogues Teori strengt taget heller ikke dækker Meddelagtighedsansvaret ved Reversbrud, naar man opfatter Reverspligten som en positiv Handlepligt og ikke som en passiv Undladelsespligt. I fransk Ret har man som andetsteds i for høj Grad hæftet sig ved Forestillingen om, at Fabrikanten udsteder et „Forbud“ mod at sælge Varen under en fast Pris. Realiteten er jo den, at han intet som helst kan „forbyde“, men alene ad kontrakt-mæssig Vej kan sikre sig, at Aftagerne af hans Varer paa-tager sig visse rent kontraktbestemte Forpligtelser.⁴⁴⁾

Højesterets egen Begrundelse for Tredjemandsansvaret ved Reversbrud har ikke fundet Udtryk i det foreliggende

⁴⁴⁾ Den Opfattelse, at Reversforpligtelsens Indhold ikke gaar ud paa en Undladelse, men rummer en positiv Handlepligt, maa formentlig rejse Tvivl om, hvorvidt Retsplejelovens § 646 hjemler Adgang til som hidtil sædvanlig antaget i Praksis at nedlægge Fogedforbud overfor Undersælgeren. Selvom Lovens Bestemmelse om, at der kan gives Paalæg om at undlade Handlinger, der strider mod Forbudsrekvirentens Ret, almindeligvis (Munch Petersen: Den danske Retspleje III, pag. 241—42) forstaas saaledes, at kun de Pligter, der kan opfyldes uden nogen positiv Virksomhed, kan sikres ved Forbud, maatte det vel være muligt at overveje, om Forbudsinstitutet ikke kunde anvendes udenfor denne Ramme under Omstændigheder, hvor det i hvert Fald er det eneste brugbare foreløbige Retsmiddel.

Domsmateriale, omend man maaske vil kunne finde en Andtydning derom i Højesteretsdommer Dr. jur. Troels Jørgensens Referat i „Tidsskrift for Retsvidenskab“ 1931 pag. 101, hvor det hedder: „Der er Grund til at værne en Vareproduktion mod økonomisk Forstyrrelse fra en Omsætning, der benytter selve denne Vare som Middel og udnytter de i Salgssystemet inddragne Personers Løftebrud“. For saa vidt der her lægges Vægt paa Beskyttelsen af Produktionen, gælder denne Henviſning jo aabenbart kun de reale Hensyn, som spiller ind ved Afvejelsen af de økonomiske Interesser, der staar overfor hinanden i den aktuelle retslige Konflikt, og man tør sikkert antage, at Retten i høj Grad har haft Øje for, at der til Opretholdelsen af et Reverssystem er knyttet Interesser af uforholdsmæssig stor Betydning i Sammenligning med den Indskrænkning i den enkelte Handlendes Dispositionsfrihed og Interessesfære, som følger med at forhindre ham i et fortsat Undersalg. Imidlertid er det klart, at Produktionen som saadan ikke mere end f. Eks. Handelen eller Forbrugerne angiver et retligt Princip, der i nogen Hensende kan være afgørende under Overvejelserne af Reverskontraktens Retsbeskyttelse overfor Tredjemand. Derimod falder Troels Jørgensens Bemærkning om Udnyttelsen af Salgssystemet i Traad med en Tanke, som vil blive nærmere udviklet i det følgende.

I Præmisserne til en Dom om Undersalg af Mærkevarer giver Kammerretten i Berlin (KR 1931 pag. 513) en nærmere Omtale af et Eksempel paa en Udnyttelse af et Kontraktbrud, der ikke rammes af Generalklausulens Bestemmelse til Trods for, at Tilfældet kunde synes at frembyde væsentlige Lighedspunkter med Undersalget. En Købmand opnaar ved bevidst Meddelagtighed i et Kontraktbrud Lejemaal af et gunstigt beliggende Forretningslokale, som sætter ham i Stand til at paaføre de nærmest liggende Forretninger af samme

Art en særlig mærkbar Konkurrence. Efter Rettens Skøn spiller her den paagældende Mands Dygtighed ind som bestemmende Faktor, og der mangler det „typiske“ Sammenspil, som gør sig gældende mellem Undersælgerens isolerede Underbud og hans Udnyttelse af de mange Handlendes Kontrakttroskab. Denne Sondring mellem „typiske“ og „atypiske“ Situationer har senere sat sig Spor i den videnskabelige Definition af Undersalgets lovstridige Karakter (se Callmann pag. 202); men denne Løsning er selvfølgelig kun af konkurrenceretlig Natur. Vil man jævnføre tysk Rets Opfattelse af det ovenfor nævnte konkrete Tilfælde f. Eks. med de talrige Krænkelser af Konkurrenceklausuler, overfor hvilke vor Ret ikke har anerkendt nogen Form for Tredjemandsbeskyttelse, og ud fra civilretlige Synspunkter analysere Forskellen fra Delagtigheden i Reversbrudet, vil det vistnok allerede for en umiddelbar Iagttagelse være en slaaende Ejendommelighed, at det i alle de paagældende Tilfælde drejer sig om Brud paa normale Individualkontrakter, medens der ved Tredjemands Undersalg foreligger en reel Krænkelse af en Flerhed af Kontraktforhold, forbundne og organiserede ved et særegent System. Det synes da nærliggende at undersøge den Mulighed, om der ikke af Reverssystemets kvasikollektive Karakter kan udledes en Forklaring paa den videregaaende Retsbeskyttelse.

Den moderne industrielle Tekniks totale Omformning af hele Samfundets Struktur er ogsaa for Retsudviklingens Vedkommende paavist saa ofte og saa udførligt, at der ikke er nogen Anledning til at opholde sig derved i den foreliggende Forbindelse. Foruden i selve Tekniken træder vor Tids Særpræg vel tydeligst frem i den store Bedrifts- og Kapitalkoncentration og den til Dels deraf betingede Kollektivdannelse, som er foregaaet paa økonomiske og sociale Omraader, og Samfundsmagtens Indstilling overfor de nye Problemer har affødt en udstrakt Lovgivning, der netop i høj Grad samler

sig om en legal Kontrol med den økonomiske Koncentrationsbevægelse og med Kollektivitetens Funktion. Herom vil det være tilstrækkeligt at henvise til Aktie- og Banklove, Sociallovgivning osv. Inden for de almindelige Retsgrund-sætningers Felt har Udviklingen navnlig sat sine Spor i den ændrede Opfattelse af Ejendomsrettens Karakter, og der kan vel ogsaa peges paa den moderne Tendens til at paalægge Erstatning uden Skyld og Straf uden Brøde. Derimod har de fundamentale Elementer i Kontraktretten i snævrere Forstand ikke i samme Grad været undergivet Forvandlingens Lov, og Aarsagen hertil maa bl. a. søges i, at de Grundsætninger, der gælder for Aftalen mellem to Enkeltindivider i det store og hele finder ligesaa fuldgod Anvendelse, selv om de kontraherende Parter er nok saa omfattende økonomiske eller kollektive Enheder. For nogle Kollektivitetsformer kan det dog i visse Relationer tænkes, at særlige Forhold spiller ind netop paa det rent formueretlige Omraade, og Opmærksomheden maa her ikke blot rettes mod Reverssystemets kvasikollektive Organisme, men ogsaa mod de Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationer, som beskæftiger sig med Afslutning af kollektive Aftaler om Lønsatser.

Udadtil overfor Omverdenen forfølger en Kollektivitet af den angivne Art bestemte økonomiske Formaal, og den Organisation, der er skabt paa Grundlag af en større Flerheds Tilslutning til disse Formaal, tilsigter at hidføre en Magtkoncentration, der rækker ud over, hvad den enkelte vilde evne ved egen Kraft. I dette Moment har man den nærliggende Motivering for de Begrænsninger, Samfundsmagten har opstillet for en alt for vidtgaaende Magtudfoldelse fra Organisationens Side. I Forholdet indadtil viser Kollektiviteten derimod en anden Side af sit Væsen; her lægges Vægten paa en organisatorisk Ligestilling mellem de enkelte Deltagere og en Haandhævelse af disses Pligt til at under-

kaste sig de Regler, som er dikterede af Hensynet til Realiseringen af det fælles Formaål. Medens den egentlige Kollektivorganisation udadtil som Regel altid formelt optræder som en juridisk Enhed og ogsaa fra Samfundets Synspunkt vil blive behandlet som en saadan, er den interne Opbygning baseret paa en Mængde ensartede Individualkontrakter, der formelt er uafhængige af hverandre, og her er der et svagt Punkt i Organismen, som eventuelt kan blive udnyttet paa en særlig grel Maade. Hvis et Medlem af Organisationen (eller den reversbundne Handlende) vil træde ud af Samarbejdet, maa den paagældende følge den Fremgangsmaade, der er angivet af Organisationen, og naar der er sket en Udmeldelse, eller den Handlende ophører med at forhandle de reversbehæftede Varer, frembyder Forholdet ingen Vanskeligheder. Forbliver den paagældende derimod indenfor Kollektivitetens Rammer, men handler i Strid med dennes Formaål ved at arbejde til lavere Løntariffer end de normerede eller ved at videresælge Varer i Strid med Reversforpligtelsen, indtræder der en Krænkelser af selve Hovedprincippet i Kollektivitetens interne Struktur. Naar der saa tilmed kan opstaa den ejendommelige Situation, at Forfølgningen af denne Krænkelser, som direkte og indirekte berører hver enkelt kontraktlydig Deltager i Organisationen, ikke nyder en fuldt tilfredsstillende Retsbeskyttelse, hvis man alene søger denne i de for Individualkontrakter gældende Grundsætninger, er det en Overvejelse værd, om det ikke er rigtigere at erkende, at Organisationen og Kollektiviteten i det hele udfylder en saa uundværlig og betydningsfuld Funktion i Samfundslivet, at denne ikke ubetinget skal strækkes i den individuelt bestemte Kontraktrets Prokrusteseng, men at ogsaa de formueretlige Grundsætninger maa undergives en nogenlunde smidig Tilpasning overfor de nye retlige Fænomener, som følger med de kollektive Livsformer. En saadan Holdning fra Retslivets

Side vilde iøvrigt ogsaa være stærkt underbygget ved de Garantier, Samfundsmagten har skabt mod ulovlig Boycot og andre Misbrug af Organisationsmagten.

Selv om Reverssystemet som tidligere omtalt sædvanligvis savner den organisatoriske Udformning, der kan kendetegne dets Prisfastsættelser som kollektive Aftaler, rummer dets Væsen formentlig saa mange kollektive Elementer, at de civilretlige Synspunkter, der iøvrigt maatte gælde for kollektive Organisationer, i hvert Fald maatte faa analogisk Anvendelse paa Systemets Funktion, og hvis man saaledes vilde mene, at der skulde være Grundlag for at opstille en Hypotese om et specielt formueretligt Princip for en særegen intern Kollektivtetsbeskyttelse, maatte det antagelig være berettiget at prøve, om det anførte Princip skulde frembyde en Løsning af Spørgsmaalet om Undersælgerens Tredjemandsansvar; men forinden vil det være naturligt at belyse, hvorledes det ovenfor fremstillede Kollektivtetsproblem tidligere er blevet behandlet indenfor dansk Retsvidenskab.

Det er Carl Th. Ussings Fortjeneste at have været den første, der herhjemme (i U. f. R. 1918 B pag. 307—12) har forfægtet den Anskuelse, at de mellem Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationerne afsluttede Lønoverenskomster er ufravigelige i den Forstand, at den kollektive Aftales Opfyldelseskrav maa kunne gennemføres overfor den organiserede Arbejdsgiver, som ifølge Særaftale med sine organiserede Arbejdere har betalt disse en ringere Løn end den, der paa det paagældende Tidspunkt har været vedtaget af Organisationerne. Ad civilretlig Vej og uden Hjemmel i noget Lovbud skulde Arbejdsgiveren kunne tvinges til at efterbetale Arbejderne den Løndifference, han har sparet ved den paagældende Individualkontrakt. De reale Betragtninger, som ligger til Grund for dette Standpunkt, og som har fundet Til-

slutning hos Vinding Kruse⁴⁵⁾ og Henry Ussing⁴⁶⁾, maa formentlig have meget stor Vægt ved den videnskabelige Begrundelse for Højesterets Standpunkt overfor Tredjemand, som undersælger Mærkevarer, allerede fordi de konkrete Omstændigheder i disse Tilfælde frembyder megen indbyrdes Lighed. Typisk er det især, at den, der krænker den kollektive Arbejdsaftale, ligesom ved Undersalget gør sig skyldig i en illoyal Handling overfor dem, der indenfor Aftalerammerne staar paa samme Side som den, der begaar Retsbrudet, idet den paagældende til egen Fordel udnytter den Kontraktlydighed, som iagttages af de ligestillede Medlemmer af Kollektiviteten.

For Arbejdsgiverens Vedkommende bevirker Underbetalingen af Arbejderne, at han bliver særlig gunstigt stillet i Konkurrencen med Fagfællerne, som overholder den kollektivt fastsatte Tarif, og den retlige Situation, der her foreligger, er overhovedet den, der mere end noget i Praksis hidtil paa dømt Retstilfælde direkte ligger paa Linje med Undersælgerens Brud paa Reverssystemet⁴⁷⁾. Illoyalitetmomentet er endnu stærkere iøjnefaldende for Arbejderne, som ud fra deres Synspunkt har krænket Klassesolidariteten, hvorimod den særlige Udnyttelse af Underbetalingen, omend mindre paaviselig, dog formentlig foreligger ved en Præference i Beskæftigelsesmuligheden, erhvervet paa de tariffro Arbejderes Bekostning.

Medens der næppe kan være nogen Tvivl om, at det foranstaaende Tilfælde af Brud paa Arbejdsaftaler ligesom ved Undersalget demonstrerer, at en Krænkelse af Kollektivi-

⁴⁵⁾ Den kollektive Arbejdsaftale pag. 19—23.

⁴⁶⁾ Aftaler pag. 131—32. Jul. Lassens Obligationsr. spec. Del 1931 pag. 386.

⁴⁷⁾ Se hos Stern pag. 89—93, hvorledes der paa Grundlag af Generalklausulens ensartede Anvendelse i beslægtede Tilfælde af denne Karakter (RGZ 117 pag. 16) menes at have udviklet sig en særlig »Treueverbandsrecht«.

tetens interne Disciplin medfører visse typiske og vidtrækkende Følger, har der med fuld Ret været megen Diskussion om, hvorvidt Kontraktrettens sædvanlige Regler kan siges at begrunde en i hvert Fald delvis Ugyldighed af den Individualkontrakt, ved hvilken de kontraherende Parter har tilsidesat deres Forpligtelser overfor Organisationerne. Paa dette Punkt maa man vistnok give Elmquist⁴⁸⁾ og Undén⁴⁹⁾ Medhold i, at det vil være forbundet med store Betænkeligheder paa sædvanlig civilretlig Basis at fastslaa et saadant Resultat; thi principielt bygger Formueretten paa Parternes Autonomi, og de Aftaler, der indgaas i gensidig bebyrdende Retshandler, bliver ikke i Almindelighed ugyldige, fordi den ene eller begge Parter derved krænker andre Retsforhold. Hvis man f. Eks. tænkte sig, at Arbejdsgiveren ved juridisk bindende Løfter har engageret en Gruppe Funktionærer eller Arbejdere, og han med Tilsidesættelse af denne Forpligtelse giver Arbejdet til en anden Gruppe Funktionærer eller Arbejdere, som ogsaa for deres Vedkommende bryder en Aftale med en anden Arbejdsgiver, er det klart, at den Aftale, ved hvilken begge Parterne hver for sig begaar Kontraktbrud, er fuldtud gyldig og bindende. De Parter, mod hvem der er begaaet Retsbrud, er alene henvist til hver for sig at anvende de normale Retsmidler, som er forhaanden ved Krænkelse af Kontrakter; men ingen af dem kan gennemtvinge den positive Opfyldelse af deres Krav.

Fra Aftalefrihedens Grundsætning kan endvidere heller ikke udledes nogen Indskrænkning i Parternes Ret til naarsomhelst at foretage Ændringer i bestaaende Aftaler, og det maa, i hvert Fald saalænge Kontraktforholdet ikke berører udenforstaaende Parters Interesser, i denne Forbindelse være uden Betydning, at de kontraherende Parter har fastslaaet, at de først aftalte Vilkaar skulde være ufravigelige.

⁴⁸⁾ Den kollektive Arbejdsoverenskomst som retligt Problem pag. 100 ff.

⁴⁹⁾ Kollektivavtalet pag. 153 ff.

Naar Carl Th. Ussing og Vinding Kruse bygger den ovenfor omtalte Individualkontrakts Ugyldighed paa prior tempore potior jure Princippet, er denne Betragtning næppe fyldestgørende, fordi dette Princip fortrinsvis maa komme til Anvendelse, hvor et Retssubjekt har afsluttet Kontrakter om samme Ydelse med forskellige Parter, medens det her drejer sig om en Kollision mellem to Kontrakter, der i Realiteten er indgaaet mellem de samme Parter. Af lignende Grunde vil Henry Ussings Argumentation, der gaar ud fra den kollektive Aftales Vedtagelse af Ufravigeligheden, kun bevise Individualkontraktens Retsstridighed, men ikke dens fuldstændige eller delvise Ugyldighed. Selv om der vil kunne opstilles adskillige Konstruktioner, som ud fra den Binding overfor Tredjemand, der maatte finde Sted ved Afslutningen af den kollektive Aftale, vil forsøge at tilrettelægge et Kompromis med de for Individualkontrakter gældende Principper, vil man herved vistnok kun opnaa at tilsøre, at der bestaar en Kløft mellem de anerkendte formueretlige Grundsætninger og den Retsopfattelse, som tilsigter en videregaaende Beskyttelse af de kollektive Aftaler. Føler man sig imidlertid overbevist om, at Lønftalen i den omtalte suspecte Individualkontrakt bør vige Pladsen til Fordel for den kollektive Aftale, synes det ikke at være betænkeligt at kræve Anerkendelse af en særlig Grundsætning, der af Hensyn til den interne Kollektivitetsbeskyttelse i dette særlige Tilfælde paalægger den Indskrænkning i Kontraktfriheden, at Deltagerne i den kollektive Aftale ikke indbyrdes kan træffe gyldige Lønftaler i Strid med denne, saalænge de staar indenfor Kollektivitetens Rammer.

I dansk Retspraksis er Spørgsmaalet om Tarifaftalens „Unabdingbarkeit“ aldrig blevet prøvet, og den her i Landet bestaaende Organisationsordning vil rimeligvis ikke foreløbig medføre, at der paa dette Omraade viser sig en retlig Konflikt til Paadømmelse ved Domstolene. Skulde dette ske, vilde

man dog sikkert ogsaa opstille den Betingelse for at yde den interne Kollektivtetsbeskyttelse, at i hvert Fald den Organisation, som den sagsøgende Part tilhører, er fast og effektivt opretholdt og altsaa opfylder et Krav, der nogenlunde svarer til det, som Praxis har udformet for Reverssystemets Vedkommende. Det kan ikke være Retsordenens Opgave at fremskynde eller understøtte Kollektivitetens Tilblivelse og Opbygning, ligesaa lidt som den bør medvirke til Bevarelsen af en hensygnende Organisme, der søger Rettens Bistand til at opretholde sin Magtstilling. Kun den levende og fuldt udviklede Kollektivitet opfylder Forudsætningerne for den videregaaende Retsbeskyttelse. Ganske vist kan det ikke benægtes, at Retten ved en Holdning af denne Art til en vis Grad ogsaa vil underbygge den paagældende Organisations ydre Magtstilling og bidrage til at fremme dens Formaal; men naar det „interne“ Moment er understreget saa stærkt, er det til Dels for tillige at fastslaa den Begrænsning, at det ikke har været Hensigten i Almindelighed at begrunde en retlig Særstilling for Kollektiviteten som saadan. Hvis man baade for Reverssystemets og for Arbejdsaftalernes Vedkommende med tilstrækkelig Konsekvens fastholder Kravet om „Lückenlosigkeit“, vil den eksceptionelle Retsbeskyttelse heller ikke faa en saadan gennemgribende Betydning eller antage et saadant Omfang, at Kollektiviteten i nogen Henseende faar en Præference indenfor Retslivet, som ikke vil svare til de reale Forhold, og som ikke vil være begrundet ved den i det konkrete Tilfælde foreliggende illoyale Udnyttelse af det kollektive Systems Ejendommelighed.

Vil man nu mene at have Ret til at anlægge den ovenfor udformede Synsmaade ved Bedømmelsen af Undersælgerens Tredjemandsansvar, maa man naturligvis i højere Grad end ellers almindeligt ved Spørgsmaalets Behandling hæfte Opmærksomheden ved den særlige Art af Kontraktbrud, som forøves af den reversbrydende Handlende. Efter Revers-

forpligtelsens Indhold, der er rettet mod Afsætning af Varer til Forbrugere, foreligger den typiske illoyale Udnyttelse af dette Kontraktbrud nemlig først, naar den prisen bundne Vare systematisk udbydes til Underpris. Naar da Kollektivitetskrænkelsen i sin fulde Udstrækning er tilvejebragt under Medvirken af en Tredjemand, som er bevidst meddelagtig i sin Leverandørs Reversbrud, og naar det i denne Forbindelse tages i Betragtning, at Reversbryderen efter Systemets hele Karakter har en saa let Adgang til at skjule sit Kontraktbrud, at en Retsforfølgning mod ham selv er praktisk talt umuliggjort, vil der kun ved en Gennemførelse af Reversens Kontraktkrav overfor den meddelagtige Tredjemand være ydet den Retsbeskyttelse, som helt og ubetinget modsvarende Krænkelsen af Reverssystemets kvasikollektive Organisation. Selv om man maaske vanskeligt kan anvende den Sprogbrug, at den mellem Reversbryderen og Tredjemand indgaaede Aftale er delvis ugyldig, er denne dog behæftet med en Ufuldstændighed paa det Punkt, hvor den reversforpligtede Handlende har undladt at overføre Reversen til sin Medkontrahent. Samtidig med, at Princippet for den interne Kollektivitetsbeskyttelse saaledes vil have til Konsekvens, at det for Kollektiviteten gældende Kontraktvilkaar maa respekteres af den meddelagtige Tredjemand som et Supplement til den med Reversbryderen afsluttede Retshandel, vil der tillige være givet en rimelig Forklaring paa, hvorfor Ansvarer principielt ikke kan udstrækkes til en Tredjemand, der ikke har kontraheret direkte med Reversbryderen. Ved de Undersalg, der iværksættes af de efter den meddelagtige Tredjemand følgende Led i Omsætningskæden udsættes Reverssystemet og de til dette knyttede økonomiske Interesser utvivlsomt for en maaske ikke helt ubetydelig Skade; men hverken Hensynet til Produktionen, Varen eller lign. kan medføre et Ansvar, som ikke er hjemlet ved de for Individualkontrakter sædvanlige Grundsætninger, og som

ejheller kan udledes af Kollektivbeskyttelsen. Thi Anvendelsen af dette særlige Princip, der formentlig i Hovedsagen dækker gældende dansk Praksis, kan efter hele Udgangspunktet kun blive aktuel under Forudsætning baade af, at den ansvarlige har medvirket til et af en reversbunden Handlende begaaet Kontraktbrud, og at han selv har foretaget den typiske illoyale Udnyttelse deraf. Kun denne Tredjemand medvirker til Kollektivitetskrænkelsen, medens de af ham med andre afsluttede Overdragelsesretshandeler og de senere Om sætninger af den reversbundne Vare savner det særlige Moment af Ufuldstændighed, som alene træder frem, naar der er kontraheret retsstridigt med et Medlem af Kollektiviteten, og som er et uundværligt Element i Motiveringen for Genneførelsen af Kollektivitetens Kontraktkrav.

Hvis den Grundbetragtning, der her har fundet Udtryk, er rigtig, har Højesterets Praksis ved Undersalg ikke foranlediget en almindelig Udvidelse af Tredjemandsansvaret, men er bestemt af ganske eksceptionelle Hensyn, som ikke berettiger til videregaaende Slutninger. Det vilde formentlig være heldigt, om de af Højesteret angivne Retningslinjer vandt almindelig Anerkendelse indenfor hele vor Retspraksis, da man herved vilde afsvække Muligheden for en ellers upaa krævet Indgriben fra Lovgivningsmagtens Side. Det foreliggende Omraade er netop af den Art, at Domstolene har særlig gode Betingelser for at tilpasse Retsanvendelsen efter en hastigt skiftende økonomisk Udvikling, som i givet Fald maatte hidføre en væsentlig Ændring i Samfundets Syn paa Reverssystemet og dettes sociale Funktion.
